

petrol-iş
Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası

İki aylık dergi

HAZİRAN 2009

SAYI: 31

Kadın

İstanbul Tabip Odası'ndan Gülsüm Önal

"Kadınım, Hastayım,
Haklarım Var"

Petrol-iş'ten Bir İlk Daha:

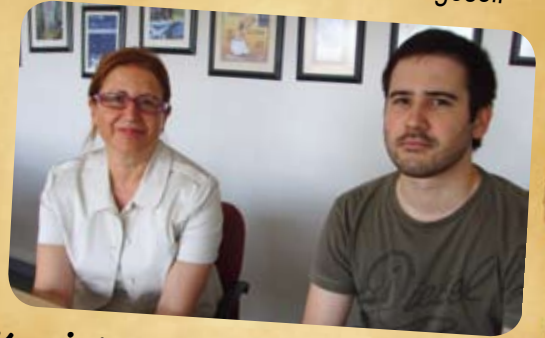
Aktif Üye Eğitimlerinde
Toplumsal Cinsiyet Dersleri

Prof. Dr. Nurcan Özkaplan

"Krizle karşı somut, mütevazı
çözümler üretmeliyiz"

Kızı Ülkü Karaosmanoğlu ve torunu Mehmet
Hakyemez'den Süleyman Üstün belgeseli

Kepirtepe'den Üstünler Geçti

KRİZ2 DOSYASI

► Prof. Dr. Nurcan
Özkaplan'la Söyleşi

► Edirne Giyim
Sanayi AŞ'den
TEKSİF işyeri
temsalcisi iki
kadınla konuştuk

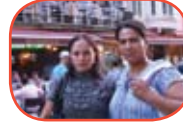
► Mikropres'ten
atılan işçilerden
Tülay Nalbant'la
görüştük

► KESK'in Kadın
Sekreterleri
Serbest Bırakılsın

Sendika Kadınların da Örgütüdür

Haydi Kampanyaya!

3 Merhaba

4 Sendika Kadınların da Örgütüdür:
Haydi Kampanyaya!

5 KADIN ÇALIŞANLARI GÖZETEN BİR İŞ KANUNU

Kadınların Ağır ve Tehlikeli İşlerde Çalıştırılmasına İlişkin Yasaklar ve Kadın İstihdamı

Doç. Dr. Kadriye Bakırcı
İTÜ İşletme Fak. Hukuk Anabilim Dalı

Görüşler: Sendikacı Kadınlar Ne Diyor?

Sermayenin Ucuz İşgücü Arayışı da Olabilir

Nebile İrmak Çetin
DİSK Genel-İş Sendikası
İstanbul Konut İşçileri Şube Başkanı

Kadınlara Karşı Pozitif Ayrımcılık, Ayrımcılık Değildir

Eylem Ateş
Hava-İş Sendikası Genel Başkan Yardımcısı

9 Petrol-İş Sendikal Dünyada Bir İlke Daha İmza Attı:
Aktif Üye Eğitimlerinde Toplumsal Cinsiyet Dersleri

10 Toplumsal Cinsiyet Eğitimi Sendikamızda Genel Eğitim Programına Alındı:
"Bu Eğitimle Erkekler Değişebilir"

12 Toplumsal Cinsiyet Eğitimi Derslere Katılan Erkek Üyelere Sorduk
"Kadınlar Erkeklerin Yaptığı Her İş Yapabilir"

14 İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru: İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları Konferansı
Aile ile İş Yaşamını Kim Uzlaştıracak?

KRİZ DOSYASI 2

16 Prof. Dr. Nurcan Özkaplan
"Krizle Karşı Somut, Mütevazî Çözümler Üretmeliyiz"

19 Edirne Giyim Sanayi AŞ'de Olanları TEKSİF İşyeri Temsilcisi İki Kadınla Konuştuk:
"Kadınların Durumu Esasında Çok Zordu"

21 Mikropres İşyerinden Atılan Tülay Nalbant:
"Sendikamız Olsaydı Daha Güçlü Olurduk"

23 KESK'in Kadın Sekreterleri Serbest Bırakılsın

24 **SENDİKAL BİLİNÇ**
Yaşam Arsızları İçin Sosyal Politika

Hazırlayan: Yard.Doç.Dr. Betül Urhan / Kocaeli Ün. İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Böl.

26 **Kepirtepe'den Üstünler Geçti**

28 İstanbul Tabip Odası'ndan Gülsüm Önal Kadının Hasta Haklarını Yazdı:
"Kadınım, Hastayım, Haklarım Var"

32 TARİHTEN KADIN SESLERİ

Lucy Luck'un Hikâyesi ya da Kadın İş Erkek İş

Hazırlayan: Doç.Dr. Serpil Çakır
İstanbul Ün. Siyasal Bilgiler Fak.

34 **Geç Kalmış Bir Kitabın Yazarı: MEDİHA ESENEL**

36 **HAKLARIMIZ**
Doğum Borçlanması

Hazırlayan: Av. Serap Özdemir
Petrol-İş Sendikası Hukuk Müşaviri

38 Batman Selis Kadın Derneği Yöneticilerinden Gülistan Akele'le Söyleşi
"Kadınların İşine Yarayacak Pratik Bilgiler Veriyoruz"

40 **EVET, MUTFAKTA BİRİLERİ VAR!**
Yaz Mevsimine Girdiğimiz Resmidir: TAZE FASÜLYE
Hazırlayan: Selgin Zırlı Kaplan

42 **SAĞLIK**
Kriz Sindirim Sistemini de Vuruyor

44 **OKUMA ODASI**
Türkiye'nin Kadın Thesaurusu • İnsan Hakları ve Avrupa Birliği Hukukunda Ayrımcılığın Kaldırılması ve Türkiye • Kış Uykusu'ndan Uyanmak İçin...

45 Bahçeşehir Ün.'den Ayşen Üstübcü'yle Novamed Üzerine Yazdığı Tezi Konuştuk:
Kadın Olma Hali Avantaja Dönüştü

MERHABA

Kadın dergisi olarak bir Haziran gününde yine karşınızdayız...

Dünyayı sarsan ekonomik kriz bazı fabrikaları, bazı iş yerlerini, orada çalışan, emeği ile geçinen arkadaşlarımızı çok etkiledi, ama toplumun tümüne, daha doğrusu sokaklara baktığımızda hiçbir şey yokmuş gibi görünüyor...

Topyekün bir suskunluk içindeyken biz, bazıları boş durmuyor, sendikaları basıyor, en temel haklarımızdan biri olan örgütlenme hakkımıza saldırılıyor, kadın cinayetleri artıyor, krizden yoksulluktan bunalan halk, birbirinin ayağına basmakta buluyor çareyi... Değer yargıları aşındıkça aşınıyor...

Bu kaos ortamında umutlu şeyler de oluyor... Direnenler var, dayanışanlar var... Çıkış yolu için formül geliştirenler de var...

Sendikamız Petrol-İş'in Düzce'de başlattığı örgütlenme ve tanıtım atağı krize karşı en etkili çabalardan biri olarak değerlendirilebilir... Önümüzdeki günlerde "ne olursan ol sendikal ol" çağırısı yayılacağı benziyor... Gündem sayfamızda işin kadınları ilgilendiren yanını okuyabilirsiniz.

Daha önceki dönemlerde sadece temsilci ve yönetici eğitimlerinde giriş niteliğinde verilen toplumsal cinsiyet eğitimi, aktif üye eğitimlerinde sürekli ders haline getirildi. Sendikamız bu anlamda bir ilk daha gerçekleştirmiş oldu. Toplumsal Cinsiyet Eğitimi'nin amacına ilişkin yazıyı ve eğitimlerin sonrasında hem kadın, hem erkek üyelerimizle yaptığımız söyleşileri ilgili sayfalarımızda bulabilirsiniz.

Geçtiğimiz Mayıs ayı içinde tüm gazetelerde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan **19 Nolu Fesil Kapsamında AB Müktesebatının Kademeli Olarak Uyumlaştırılması, Yürürlüğe Konulması ve Uygulanmasına İlişkin Eylem Planı**'nda, AB'ye uyum sürecinde İş Kanunu'nda yapılması planlanan değişikliklere yer verildi. Burada ağır tehlikeli işler, işyerinde şiddet ve taciz konularında kadınlara yönelik bazı değişiklikler de öngörülüyor. Henüz tasarı aşamasında, ama konuyu anlayalım ve anlatalım istedik... İş Kanunu'ndaki Kadına yönelik ayrımcılıklarla hukuk alanında uzun süredir mücadele yürüten Kadriye Bakırcı Hocamız, bizi kırmayıp yazdı. Kendisine çok çok teşekkür ediyoruz.

Kriz dosyamız devam ediyor. Bu dosyada önce akademiden krizle mü-

cadelede belli eğilimleri temsil eden bir kadın arkadaşımızla konuşuyor, daha sonra kriz bahanesiyle işten çıkarılan üyemiz olsun olmasın, tüm kadınlarla söyleşiler yapıyoruz... Dosya bugün kadın çalışanlara dair bir alan bilgisi verirken, ileride dönemi değerlendirecekler açısından önemli veri kaynağı oluşturuyor... Herkese yetişemiyoruz ama yine de...

27 Mayıs 2009 tarihinde gerçekleştirilen ve çeşitli ülkelerden kadın araştırmacılarla sendikacıları biraraya getiren "İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru: İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları Konferansı"nda kadın istihdamı ve sorunları ve ülke çözümleri tartışıldı. Konuyla ilgili habere sayfalarımızda yer verdik.

Süleyman Hocamızın aramızdan ayrılışının ikinci yılında onu andık. Bu anma etkinlikleri çerçevesinde kızı ve torununun Hoca'nın Köy Enstitüsü dönemiyle ilgili olarak yaptıkları harika belgeseli de seyrettik... "Kepirtepe'den Üstünler Geçti" belgeselinin yapılışı öyküsünü filmin mimarlarıyla gördük...

Kadın ve sağlık hakları uzun süredir düşündüğümüz bir konu idi... Uzmanlık alanı olduğu için bir türlü giremiyorduk ama... İstanbul Tabip Odası Kadın ve Etik Komisyonu çalışanı, hekim arkadaşımız Gülsüm Önal yardımımıza yetişti... Konuyu sizin için ayrıntılı bir biçimde yazdı... Kendisine çok teşekkür ediyoruz...

Çalışmalarını bizimle paylaşarak, dergimizi zenginleştiren Feryal Saygılıgil arkadaşımız da tarihin üzerini örttüğü kadın değerlerden birinin, Mediha Esenel'in portresini yazdı.

Novamed direnişi bitti ama etkileri devam ediyor. Londra'da Gender Çalışmaları Bölümü'ndeki yüksek lisans tezinde Novamed'i inceleyen Ayşen Üstübcü, çalışmasının sonuçlarını bizimle paylaştı.

Dayanışma sayfalarımızda kadın örgütlerini tanıtmaya devam ediyoruz... Bu kez Batman'da çok iyi işler yapan bir kadın örgütünü konuk ettik sayfalarımıza...

Hukuk, sendikalar ve tarih köşemizde de hocalarımız yolumuzu aydınlatmaya devam ediyorlar... Yemek, sağlık köşelerimizde de işinize çok yarayacak tarifler ve sağlık bilgileri sizleri bekliyor...

Yeni bir sayıda buluşmak dileğiyle hepinize ferah bir yaz diliyoruz.

Haziran 2009 / Sayı 31

Petrol-İş Merkez Yönetim Kurulu

Mustafa Öztaşkın / Genel Başkan
Mustafa Çavdar / Genel Sekreter
İbrahim Doğangül / Genel Mali Sekreter
Nimetullah Sözen / Genel Örgütlenme ve Eğitim Sekreteri
Mehmet Güray / Genel Yönetim Sekreteri

Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası adına sahibi:

Genel Başkan Mustafa Öztaşkın

Yazışleri Müdürü

Mehmet Yılmaz

Genel Yayın Yönetmeni

Necla Akgökçe

Editörler

Necla Akgökçe, Selgin Zırhlı Kaplan

Tasarım ve Uygulama

Selgin Zırhlı Kaplan

İdare Yeri:

Altunizade Mah. Kuşbakışı Cad. No: 25
Altunizade 81180 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 474 98 70 (10 hat)
Faks: (0216) 474 98 67

Baskı:

Bileşim Matbaası
Bileşim Yayıncılık, Fuarçılık ve Tan. Hiz. San. ve Tic. AŞ
Barbaros Cad. No: 11 4. Levent / İstanbul
Tel: 0212 324 44 43

Web Adresi: www.petrol-is.org.tr

e-posta: merkez@petrol-is.org.tr

Yerel Süreli Yayın
(Petrol-İş Dergisi'nin özel ekidir.)

Haziran 2009'da basılmıştır.

Sendika kadınların da örgütüdür: HAYDİ KAMPANYAYA!

Üretimden yeni çıkmış iki kadın arkadaşımız gülererek, “Doğulu ol, batılı ol. Anadolu’dan ol, Trakya’dan ol. Evli bekâr, genç yaşlı ol... Ne olursan ol, sendikalı ol.” diye sesleniyorlar bizlere, billboardlardan... Petrol-İş Sendikası krizin ortasında bir sendikanın tam da yapması gerekeni yaptı: Düzce’de bir tanıtım ve örgütlenme kampanyası başlattı. Bu konuda kadınlara da büyük görev düşüyor...

2008 yılı Kasım’ından bu yana şiddetini artarak hissettiren kapitalist krizin, yalnızca ekonominin değil, yalnızca neo-liberalizmin değil, demokratik olduğunu iddia eden kurum, kuruluşların, en nihayetinde insani değerlerin de krizi olduğu görüldü. Gazeteler toplu cinayetlerden geçilmiyor... Kadına, çocuğa yönelik şiddet iyice arttı.

Sendikalar basılıyor, yöneticiler tutuklanıyor, ama ne yazık ki canı yananların dışında çok az kişi ses çıkarıyor... Sendikalaşma nedeniyle işten atılmanın adı artık kriz nedeniyle işten atılma oldu. Binlerce kişi işsiz, ama hiç kimse “bir araya gelip de bir şeyler yapalım”ı çözüm olarak görmüyor. Çünkü krizle birlikte “her koyun kendi bacağından asılır” ideolojisi iyice boca edilmeye başlandı, gazetelerden, televizyonlardan.

Klasik deyimle yönetenler yönetemiyor, ama yönetilenler nezdinde de bir kıpırdama görülüyor. ÖTV indirimleri, taksitle ev furçası gibi tüketimi teşvik biçiminde ortaya çıkan, işçileri ve emekçileri değil de kapitalizmi kurtarmaya yönelik konjontür programları yurdumuzun kimi güzide konfederasyonları açısından da kabul görmüş vaziyette... Sendika üyeleri örgütlenmeye değil, direnişe değil, “pazara, tüketime” çağrılıyor.

Bu dönemde sendikal örgütlenmenin ve sendikal hak ve kazanımların güçlendirilme çabalarının artırılması gerekiyor...

Petrol-İş Sendikası, bu çerçevede Düzce’de “Sendikalı Ol” sloganı ile sokağa çıktı. Ka-

dın, erkek, genç, her yaştan ve cinsiyetten emekçiye, siyasi görüşü ve etnik kimliğine bakılmaksızın bildirilerle, radyo spotlarıyla, televizyon skeçleriyle, standlarda dağıtılan broşürlerle durmadan “Ne olursan ol, sendikalı ol.” çağrısı yapılıyor...

Kriz döneminde sendikamızın yükselttiği bu söz kadar, o sözün söyleniş biçimleri, kapsamı, bunu yaygınlaştırırken kullanılan yöntemler ve taktikler de çok önemli... Çünkü burada yeni sendikacılık anlayışı çerçevesinde şekillenen bir sendikal politika söz konusu.

Petrol-İş Sendikası açısından işçi, bıyıklı, pazulu, sert bakışlı bir erkek değil artık. Bazen güler yüzlü orta yaşlı bir erkek, bazen, pırıl pırıl bakışlı bir genç adam, bazen sevimli, güleç, ellerini bağlamış, kendine güvenli bir kadın... Spotların, broşürlerin, filmlerin seçim ve bileşimi, bize sendikanın örgütlemek istediği işçi kesimlerinin portresini sunarken, bu kesimlerin taleplerini de ayrı ayrı gözetecek politik bir hatta da vurgu yapıyor.

Örgütlülük iyi bir şeydir

Peki niçin Düzce seçildi? 8 Haziran 2009 tarihinde Düzce Avni Akyol Parkı’nda Petrol-İş Sendikası tanıtım ve örgütlenme standının açılışı yapıldı. Açılışa, Genel Başkanımız Mustafa Öztaşkın, Genel Sekreterimiz Mustafa Çavdar, Genel Mali Sekreterimiz İbrahim Doğangül, Genel Örgütlenme ve Eğitim Sekreterimiz Nimetullah Sözen, Genel Yönetim Sekreterimiz Mehmet Güray katıldılar.

Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın, açılıшта yaptığı konuşmada, Düzce’nin pilot bölge olarak seçildiğini belirterek bunun nedenlerini şöyle açıkladı:

“Biz burada kendi işkolumuzdaki işyerlerinde örgütlenmek istiyoruz. Hepinizin bildiği gibi Düzce son yıllarda teşvik de alarak sanayisinde bir atılım gerçekleştirdi. Bir ilde sanayinin olması ve giderek gelişme-

si tabii ki o ilin gelir seviyesinin artması, yaşam düzeyinin yükselmesi bakımından çok önemlidir. Çünkü günümüzde kentler ancak sanayi ile gelişir, ancak sanayi ile modern bir kent haline dönüşebilir. Sanayinin gelişimi ile birlikte örgütlülüğün de aynı ölçüde, paralel olarak gelişmesi gerekir. Düzce’nin sanayiden hak ettiği payı alabilmesi için işyerlerinin örgütlü olması gerekir. İşyerlerinde çalışma koşullarının iyileşmesi gerekir. İşyerlerinde çalışan işçilerin gelir seviyesinin artması, yaşam standartlarının yükselmesi gerekir. Ve yükselen bu standartlar sonucunda işçiler işyerlerinde kazandıklarını gelip Düzce’nin çarşısında, pazarında harcaacaklardır. Böylelikle işçilerin kazancı, Düzce esnafının da geliri-ne dönüşecektir.”

Düzce’deki bu örgütlenme kampanyasıyla, öncelikle sendikanın meşru bir kuruluş olduğunu, Anayasa’ya göre kurulmuş bir kurum olduğunu göstermek istediklerini belirten Öztaşkın, konuşmasını şu şekilde sürdürdü:

“Sendikal hakkın bütün işçilerin, sadece fabrikalarda değil, bütün çalışanların kullanabilecekleri meşru bir hak olduğunu göstermek istiyoruz. Ve buradaki örgütlenmelerimizi de meşru bir zeminde yapmak istiyoruz. Fabrikalarda örgütlenmeye başlamadan önce, üye kaydına başlamadan önce kendimizi, Petrol-İş Sendikası’nı Düzce’ye tanıtmak istiyoruz. Örgütlülüğün iyi bir şey olduğunu Düzce halkına tanıtmak istiyoruz. Ve böylelikle örgütlenmede en önemli unsurlardan biri olan kamuoyu desteğini almak istiyoruz. İşte bu amaçla burada bir örgütlenme kampanyası yürütüyoruz.”

Bu kampanyanın bütün olanakların, araçların, gereçlerin kullanıldığı, modern iletişim ve propaganda olanaklarından yararlanıldığı bir kampanya olarak yürütüldüğünü ifade eden Öztaşkın, bu kampanyanın önümüzdeki günlerde Türkiye’nin başka şehirlerinde de başlatılacağını bildirdi.

KADIN ÇALIŞANLARI GÖZETEN BİR İŞ KANUNU

Geçtiğimiz Mayıs ayı içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan 19 Nolu Fesil Kapsamında AB Müktesebatının Kademeli Olarak Uyumlaştırılması, Yürürlüğe Konulması ve Uygulanmasına İlişkin Eylem Planı'nda, AB'ye uyum sürecinde İş Kanunu'nda yapılması planlanan değişikliklere yer verildi. Bu biraz İLO toplantısı öncesinde, alelacele yapılan

bir ataktı. Daha sonra rafa kaldırıldı. Ama ne anlama geldiğinin üzerinde durmakta yine de yarar var.

Sosyal politikaya ilişkin mevzuatın AB'ye uyumlu hale getirilmesindeki önemli konu başlıkları arasında "kadın-erkek eşitliği" ve "ayrımcılığın ortadan kaldırılması" bulunuyordu. Haber gazetelerde 'artık madenlerde ve kablo döşemede kadınlar da çalışacak' başlığı ile yer aldı... Ve gerek

emek alanında kadın hakları için uğraşan kadınlar nezdinde, gerekse kadın hareketi nezdinde konu tartışılmaya başlandı. Biz de konuyla ilgili bir bilene soralım dedik... İş Kanunu'ndaki kadına yönelik ayrımcılıklarla hukuk alanında uzun süredir çalışmalar yapan, mücadele yürüten Kadriye Bakırcı hocamız, bize durumu ayrıntılarıyla anlatan bir yazı yazdı... Kendisine çok teşekkür ediyoruz...

Kadınların Ağır ve Tehlikeli İşlerde Çalıştırılmasına İlişkin Yasaklar ve Kadın İstihdamı

Doç. Dr. Kadriye Bakırcı / İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Öğretim Üyesi, İTÜ İşletme Fak. Hukuk Anabilim Dalı

Yasakların kaldırılması, iş ve aile sorumluluklarının uzlaştırılması mekanizmalarının kurulması, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınması ve bu önlemlerin sıkı denetimi ve ücrette eşitliği sağlayıcı önlemlerle birlikte uygulamaya geçirilmelidir.

Doç. Dr. Kadriye Bakırcı

Cinsiyetler arası eşitlik açısından Türk Hukuk mevzuatı incelendiğinde, mevzuatımızda düzenlemelerin eksik, temel olarak biçimsel eşitlik anlayışı ile ve bazı durumlarda ka-

dın istihdamını engelleyici derecede korumacı olarak hazırlandığı görülmektedir. Nitekim bu nedenle kadınlar, Anayasa m.49 ile güvence altına alınmış olan çalışma haklarını kullana-

mamaktadırlar. Türkiye, OECD ülkeleri arasında en düşük kadın istihdam eden ülkedir. Türkiye'de çalışabilir yaştaki kadınların %20'si ücretli olarak çalışmaktadır. AB'de ise çalışabilir yaştaki kadınların % 56.3'ü çalışmaktadır.

Kadınların istihdam olanaklarını daraltan düzenlemelerden biri İş Kanunu ve Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği ile öngörülen kadınların ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmalarına ilişkin yasaklardır. Ağır ve tehlikeli işlerde kadınlar için öngörülen çalıştırma yasakları ve sınırlamalar, kadınların (örneğin kadın mühendislerin), sanayiide çalışabileceği alanları son derece kısıtlayarak yüksek ücretli işlerde istihdamını önemli ölçüde engellemekte ve cinsiyet ayrımcılığına yol açmaktadır. Bu nedenle bu düzenlemelerin teknolojik ve bilimsel

gelişmeler dikkate alınarak gözden geçirilmesi ve kadın istihdamını daraltıcı gereksiz yasakların kaldırılması gerekmektedir.

Aşağıda bu yasaklar üzerinde durulacak ve bu yasakların kaldırılması konusunda önerilerde bulunulacaktır.

a. İşK ile Öngörülen Yasaklar

İşK m.72 uyarınca, "maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde onsekiz yaşını doldurmamış erkek ve her yaştaki kadınların çalıştırılması yasaktır".

Her yaştaki kadının maden ocaklarının yer altı işlerinde çalıştırılmasının yasaklanmasına ilişkin İşK'ndaki düzenleme, Türkiye tarafından 9.6.1937 gün 3229 sayılı Kanun'la kabul edilen 1953 tarihli Kadınların

Her Türlü Maden Ocaklarının Yeraltı İşlerinde Çalışması Hakkında 45 Sayılı UÇÖ Sözleşmesi'ne dayanmaktadır. Sözleşme'nin 1. maddesi uyarınca, her yaştaki kadının her türlü maden ocağının yeraltı işlerinde çalıştırılması yasaktır. Öte yandan 45 sayılı Sözleşme'nin 3. maddesinde, bedensel işler yapmayan yönetici kadınların, sağlık ve sosyal hizmetleri yapan kadınların, mesleki bilgilerini tamamlamak amacıyla bir maden ocağında yeraltı işlerinde staj görmelerine izin verilen kadınların, bedensel nitelikte olmayan işler için zaman zaman maden ocaklarının yer altı kısımlarına inmek zorunda kalan kadınların, ulusal mevzuatla yasak kapsamının dışında bırakılabileceği öngörülmüş olmasına rağmen, İŞK'nda bu istisnalar getirilmiş değildir. Ancak bu istisnalara yer verilmemiş olması, yasaklamanın amacına ve eşitlik ilkesine aykırıdır.

Çünkü staj yapanlar hariç, yerüstü faaliyetleri ağırlıklı olan bu gruplara, yeraltı faaliyetlerinin tamamen yasaklanması haklı bir gerekçesi yoktur.

b. Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği ile Öngörülen Yasaklar

İŞK m.85 uyarınca, “onaltı yaşını doldurmamış genç işçiler ve çocuklar ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaz. Hangi işlerin ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağı, kadınlarla onaltı yaşını doldurmuş fakat onsekiz yaşını bitirmemiş genç işçilerin hangi çeşit ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılabilecekleri Sağlık Bakanlığı'nın görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na hazırlanacak bir yönetmelikte gösterilir”.

Bu maddeye dayanılarak çıkarılan Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği ağır ve tehlikeli işlerin tanımını yapmamakta ancak m.4/2 uyarınca,

“EK-1 deki çizelgede, karışında (K) harfi bulunmayan işlerde kadınlar ve (G) harfleri bulunmayan işlerde de 16 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşını bitirmemiş genç işçiler çalıştırılmaz”.

Ağır ve Tehlikeli İşlere Ait Çizelgede (Ek-1) kadınların yapabileceği veya yapamayacağı işler gösterilmiştir:

İŞK m. 86 ve AĞTİY uyarınca, ağır ve tehlikeli işlerde kadınlar dahil çalıştırılacak işçilerin işe girişlerinde, işin niteliğine ve şartlarına göre bedence bu işlere elverişli ve dayanıklı olduklarının fizik muayene ve gerektiğinde laboratuvar bulgularına dayanılarak hazırlanan hekim raporu ile belirlenmesi zorunludur. İşin devamı süresince de bu işlerde çalıştırılmalarında bir sakınca olmadığının 16 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşını bitirmemiş genç işçiler için en az 6 ayda bir, diğerleri için de en az yılda bir defa hekim raporu ile tespiti zorunludur. Sağlık raporu alınmamış herhan-

gi bir işçinin ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılması yasaktır.

Öte yandan AĞTİY m. 6 uyarınca,

“Kadınlar, ay hali günlerinde ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmazlar. Bu günlerin sayısı 5 gün olarak hesap edilir. Daha fazlası için hekim raporuna göre hareket edilir”.

Yapılacak yeni düzenlemelerde şu hususlar gözönünde bulundurulmalıdır:

ba. Teknolojik gelişmeler sonucu bedensel güç gerektiren işlerde azalma olduğundan ve teknolojik ve bilimsel gelişmeler sonucu iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinde önemli mesafeler katedildiği için, bazı işler kadınlar için ağır ve tehlikeli olmaktan çıkmıştır. Bu nedenle ağır ve tehlikeli işlere ilişkin yeni bir liste oluşturulmalıdır.

bb. Hem kadın hem erkeği eşit olarak olumsuz etkileyen ağır ve tehlikeli işlerdeki çalıştırma yasakları kaldırılmalıdır. Bu tür işlerde iş sağlığı ve güvenliği önlemleri artırılarak hem kadın hem erkek işçiler korunmalıdır. Bu tür işlerde çalışıp çalışmayacağına, sağlığı söz konusu işi yapmaya elverişli olan kadınlar kendileri karar vermeli, yasakoyucu değil. Aksi durum ayrımcılık oluşturur ve eşitlik ilkesini ihlâl eder.

bc. Yalnızca, bilimsel çalışmalarla biyolojik ve fizyolojik özellikleri nedeniyle kadınların sağlığına özel olarak olumsuz etkisi olduğu saptanmış olan ağır ve tehlikeli işlerde kadınların çalıştırılması yasaklanmalıdır.

hç. Kadınları özel olarak olumsuz etkileyen ve yasak olan ağır ve tehlikeli işlerde de, bedensel işler yapmayan yönetici kadınların, sağlık ve sosyal hizmetleri yapan kadınların, mesleki bilgilerini tamamlamak amacıyla staj görmelerine izin verilen kadınların yasak kapsamı dışında bırakılması gerekmektedir.

hd. Öte yandan AğTİY'ndeki kadınların ay hali günlerinde ağır ve tehlikeli işlerde 5 gün süreyle çalıştırılmayacakları ve bu sürenin hekim raporuyla uzatılabileceği yönündeki düzenleme (m.6) bilimsel çalışmalar ışığında yeniden gözden geçirilmelidir. Çünkü bu düzenleme de, kadın istihdamını daraltıcıdır. Hiçbir

işveren her ay 5 gün çalıştırmayacağı bir işçiye işe almak istemeyecektir. Dolayısıyla kadın işçilerin özel günlerinde ayda 5 gün çalıştırılmayacağına ilişkin genel bir kural yerine, özel günlerinde çalışmasının sakıncalı veya zor olacağı ağır ve tehlikeli işler, bilimsel çalışmalar ışığında tek tek saptanmalı ve bu işlerde özel günlerde çalıştırma yasaklanmalıdır.

Vurgulamak gerekir ki bu yasakların kaldırılması, iş ve aile sorumluluklarının uzlaştırılması mekanizmalarının kurulması, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınması ve bu önlemlerin sıkı denetimi ve ücrette eşitliği sağlayıcı önlemlerle birlikte uygulamaya geçirilmelidir.

GÖRÜSLER

AB'ye uyum sürecinde sosyal politika alanlarında yapılan değişiklikler kapsamında kadın-erkek eşitliğine dair düşünülen değişiklikler sendikaları ve sendikalarda çalışan kadınları da yakından ilgilendiriyor. Konuyla ilgili iki sendikacı kadın arkadaşımızın da görüşlerini aldık.

Sendikacı kadınlar ne diyor?

SERMAYENİN UCUZ İŞGÜCÜ ARAYIŞI DA OLABİLİR

Nebile Irmak Çetin

DISK Genel-İş Sendikası
İstanbul Konut İşçileri Şube Başkanı

AB'ye uyum sürecinde sosyal politika alanlarında yapılacak değişiklikler arasında çalışma yaşamına ilişkin ele alınan 19 nolu fasıl kapsamında AB müktesebatının kademeli olarak uyumlaştırılması ve İş Kanunu'nun yeniden düzenleneceğine dair yapılacak çalışmaları, basından izlemekteyiz.

AB'ye uyumlu hale getirilmeye çalışılan bu düzenlemeyi bütünlüklü olarak değerlendirdiğimde, kadın için avantaj ve dezavantaj durumları görmek mümkündür. Öncelikle çalışma yaşamında kadın-erkek ayrımcılığını ortadan kaldırmak önemlidir. Ancak ortadan kaldırılacak ayrımın tarifi yapılmamaktadır, yani kadınların da erkekler gibi maden ocaklarında, yer altı kablo döşeme ve kanalizasyon çalışması gibi işlerde çalışmaları ayrımcılığı ortadan kaldıracaksa bu büyük bir yanılgı olur.

Eşdeğer işe eşit ücret politikası uygulanmazsa, pozitif ayrımcılık ve işyerinde terfi ayrımcılığı yapılmakta ısrar edilirse, kadın-erkek

arasında ayrımcılık kalkmamış olacaktır. Kadının çalışması öngörülen işlerde zaten kadınlar çalışmaktadır. Yani maden mühendisi kadın maden ocaklarına iniyor. Elektrik mühendisi kadın kablo döşemesinde çalışıyor. İnşaat mühendisi kadın yine inşaatlarda erkek işçilerle birlikte çalışıyor. Bir önemli yaklaşım ise, taciz ve cinsel tacize karşı koruyucu açık hükümler bulunmasıdır.

Çalışan kadının en büyük kâbusu tacizdir, toplumsal baskılardan, işten atılmaktan korktuğu için yaşadığını kolay ifşa edememektedir. Ayrıca gerek mevcut İş Kanunu'nda, gerekse ceza kanunlarında delil, tanık ve kanıt aranarak, kadın yaşadığı tacizi ispatlamakta zorlanmaktadır veya yargı yoluyla sonuç alamamaktadır. Böylelikle kanun ve yasaların yardımıyla işyerlerinde ve kamusal alanda kadına yapılan taciz meşrulaştırılıyor. Dolayısıyla taciz ve cinsel tacize karşı yasal yaptırım kadınlar için önemlidir. Bu fasılda ebeveyn izinlerinin yer alması da önemli ve kadınlar için bir kazanımdır.

19 nolu faslı bütünlüklü olarak değerlendirdiğimde, siyasal iktidarın, gerek 4857 Sayılı İş Kanunu'nda, gerekse Sosyal Güvenlik Kurumu'nda yapmış olduğu düzenlemelerle, kadının birçok kazanımını geri aldığını ve kadını çalışma yaşamından uzaklaştırma çabalarını da biliyoruz. Bundan dolayıdır ki, kadını ucuz işgücü gördüğü için, ucuz emek karşılığında ağır işlerde kadın çalıştırılarak sermayeye daha çok kâr sağlanacak. Ya da kadın kendisine sunulan ağır ve ucuz işçiliği kabul etmeyip, çalışma yaşamından uzaklaşacak. Yani AKP iktidarı, kadın için öngördüğü eve dönüş muradını gerçekleştirecek, dolayısıyla hükümetin bu girişimini samimi bulmuyorum. Bunun arkasında yine kadına yönelik bir dizi saldırıların olacağını düşünüyorum.

KADINLARA KARŞI POZİTİF AYRIMCILIK, AYRIMCILIK DEĞİLDİR

Eylem Ateş

Hava-İş Sendikası
Genel Başkan Yardımcısı

İş Kanunu'nun 85. maddesine göre onaltı yaşını doldurmamış genç işçiler ve çocuklar ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmazlar. Hangi işlerin ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağı, kadınlarla onaltı yaşını doldurmuş fakat onsekiz yaşını bitirmemiş genç işçilerin hangi çeşit ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılabilecekleri 25494 sayılı 16/06/2004 Tarihi Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği'nde gösterilmiştir. Devam etmekte olan AB uyum yasaları görüşmelerinde ise AB tarafının yetkilileri, bu durumun, "ayrımcılık" yaratacağını öne sürerek İLO referansı ile İş Yasası'na girmiş bulunan 72. ve 73. maddelerdeki Tehlikeli İşler Yönetmeliği'nde değişiklikler yapılması gerektiğini söyledi. AB yetkilileri bu değişiklik taleplerini "ayrımcılık"la gerekçelendiriyorlar. "Kadınların hangi işlerde çalışacağına kadınlar kendileri karar vermelidir, bu konuda yasalarda var olan bir sınırlama beraberinde ayrımcılık getirecektir" ifadesini müzakereci Türk heyetine iletiler. Kulağa son derece makul gelen, kimin hangi işi yapacağına kendisinin karar vermesi hakkı bu kadar saf ve iyi niyetle algılanması gereken bir durum mudur peki? Öncelikle AB yetkililerinin ifadelerinden, işçileri cinsiyetsizleştirilen bir bakış açısına sahip oldukları sonucuna varıyoruz. Yani madende ve su altında kadın istihdamının önünü açmak, onlardan

erkeklerle aynı çalışma şartlarında aynı derecede üretim beklemek, kadınların fiziki ve bedensel gerçekliklerini yok saymaktır. İşte tam da bu sırada onların en çok çekindikleri "ayrımcılık" olgusu ortaya çıkacaktır. Kadın istihdamı konusunda bunca iyi niyetli ve kadınlardan yana tavır alan AB, kreş, emzirme odaları, sağlığa ve eğitime ulaşma, namus cinayetlerinin hukuki mücadelesi, haksız tahrik indirimi konusunda ülkenin yasalarını ve iktidarı zorlayıcı önlemler ve düzenlemeler yapılması gerektiğini neden söylemiyor? Çocuk bakımı, yaşlı ve hasta bakımı konusundaki yükü kadınların sırtından alıp devletleri, sosyal devlet olma ilkesinin gereklerini yerine getirmeye neden zorlamıyor? Bu gerçekliklerle yaşarken AB'nin kadın istihdamı konusundaki samimiyetine inanmak mümkün mü?

AB, tam da işçinin ürettiği değeri ucuzlaştırmayı hedefliyor.

Petrol-İş, sendikal dünyada bir ilke daha imza attı:

Aktif Üye Eğitimlerinde Toplumsal Cinsiyet Dersleri

Daha önceleri yönetici ve temsilci eğitimlerinde sadece giriş niteliğinde yapılan toplumsal cinsiyet eğitimleri artık aktif üye eğitimlerine de dahil edildi. Petrol-İş Sendikası'nda üç kademededen oluşan eğitimlerin ikinci kademesinde yapılan toplumsal cinsiyet dersinde üyeler kadınların ve erkeklerin, biyolojik farklılıklarından dolayı toplum yaşamında farklı rollere zorlanmalarının sonuçlarını tartışıyor, sorunun çözümleri üzerinde düşünmeye teşvik ediliyorlar.

Nedir Toplumsal Cinsiyet?

Kadın ve erkekler olarak bazı biyolojik farklılıklarla dünyaya geliyoruz... Buna biyolojik cinsiyet diyoruz. Kadın dediğimizde aklımıza gelen bir beden ile erkek dediğimizde aklımıza gelen beden, dünyanın her yerinde aynıdır, değişmez... Bu farklılıklar doğal durumda bir eşitsizlik yaratmazlar.

Ama içinde yaşadığımız toplum ve tarihsel döneme uygun olarak bu farklılıklar kültür içinde yoğunlaşarak eşitsizliklere temel oluşturabilirler.

Kadın ve erkekler olarak o toplumdaki hakim kadın ve erkeklik anlayışına göre şekillendiririz kendimizi, bizden beklenen kadınlık ve erkeklik rollerine uygun olarak davranırız. İşte bize biçilen bu roller, toplumun kadın ve erkek olarak beklentileri, bizim toplumsal cinsiyetimizi oluşturur...

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak değişir. Tarihsel döneme göre değişir, topluma göre değişir, kültüre göre değişir... Dolayısıyla bundan kaynaklı eşitsizlikler de değişir...

Toplumsal Cinsiyet Eğitiminin Amacı

Toplumsal cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan eşitsizliklere dikkat çekmek ve bu konuda duyarlılık yaratmak amacıyla bir süredir, siyasal partilerde, sivil toplum örgütlerinde, eğitim kurumlarında, sendikalarda toplumsal cinsiyet dersleri veriliyor.

Bu derslerin amacı, toplumdan kaynaklanan, daha çok da kadınların

siyasal, toplumsal yaşamda, çalışma yaşamında ve sendikal örgütlenmede önlerini kesen cinsiyet temelli eşitsizlikleri ortadan kaldırarak, aktifleşmelerini sağlamak.

Kadın erkek eşitliğini kurarak örgütün demokratikleşmesine ve genişlemesine katkıda bulunmaktadır.

Eğitimlerde Kullanılan Yöntem

Hem kadınlara hem de erkekler için yönelik olarak yapılır ve eğitimlerde atölye ve grup çalışmaları esastır.

İlk Derslerden İzlenimler

Petrol-İş Sendikası Bahar 2009 Dönemi Aktif Üye Eğitimleri İkinci Kademe'de verilen toplumsal cinsiyet

derslerinin ilk bölümünde, biyolojik ve toplumsal cinsiyet kavramları örneklerle anlatıldı. Sunum eşliğinde verilen örneklerle toplumda yanlış olarak bilinen bazı noktalara da dikkat çekildi.

Grup çalışmaları ve yaşamdan örneklemelerle bu kavramların zihinlerde yer etmesine ve farklı bakış açılarıyla birlikte değerlendirilmesine çalışıldı. Erkek üyelerin çoğunlukta olduğu derslerde yapılan bu çalışmalarda sorunu kendi aralarında tartışmaları da sağlandı.

Üyelerin bir kısmı konuya geleneksel yaklaşırken, çoğunluğun olumlu bakması ve soruna duyarlı oluşu sevindiriciydi.

Ders aralarında ve sonunda yapılan konuşmalar, sendikamızın, üye eğitimlerine toplumsal cinsiyet dersleri eklemesindeki amacına yaklaştığının göstergesiydi. 💡

"Bu eğitimle erkekler değişebilir"

Önce 15 dakikalık bir ısınma hareketi olarak başladı. Ama artık hem genel eğitim programına girdi, hem de süresi iki saate çıkarıldı. Toplumsal cinsiyet derslerine katılan iki kadın arkadaşımızla eğitim sonrasında görüştük.

Sizden başlayım, adınız soyadınız, işyeriniz?

Sultan Göçer, Adıyaman'da oturuyorum. TPAO'da çalışıyorum. Personel'de Eğitim Şefliği'ne bakıyorum. 17 yıldır çalışıyorum. Evliyim, bir kızım, bir oğlum var. Oğlum 11, kızım 6 yaşında...

Çalışmaktan memnun musunuz?

Evet, çok memnunum. Bir şeyler üretmek, insanlara bir şeyler vermek beni memnun ediyor. Bunun dışında ekonomik bağımsızlığımın olması, karşı cinse karşı beni daha güçlü kılıyor. Kendimi ispat etmiş oluyorum ayrıca. Aile içinde de bazı problemler hakkında ortak karar verebiliyoruz. Çalışmıyor olsaydım, bunlar olmayabilirdi.

Sendika ile aranız nasıl, sendikal faaliyetlere katılıyor musunuz, sendikal eğitime nasıl geldiniz, kendiniz mi talep ettiniz?

Daha önce eğitimlerden haberimiz yoktu. Duyunca, temsilci arkadaşımıza: "Eğitim varmış, ayarlayın biz de gidelim." dedim. Eğitim tarihi gelince bizi bilgilendirdiler. Ben de arkadaşımın "Ben gitmeyi düşünüyorum, sen de gelir misin?" diye sordum. Sonra eşimle görüştüm. İzin istemedim ama görüştüm bilgisi olsun diye. O da gidebilirsin, ortamı tanırsın, bir şeyler öğrenirsin, dedi. Zaten sendikal çalış-

malarda bana yardımcı olur. O şu an çocuklara bakıyor. Çocuk konusunda tereddüt ettim acaba ilgilenebilir mi, yemeklerini zamanında verebilir mi diye. İki çocuk da okula gidiyor. Kızım anaokulunda, oğlum ilkokul 5. sınıfta. Buradayken telefonla konuştum, bakabiliyormuş, sıkıntı yaşamıyormuş.

Eğitimleri nasıl buldunuz?

Benim daha önce sendikayla ilgili bir bilgim yoktu. Grev dışında herhangi bir etkinliğe katılmadım şimdiye kadar. Çok verimli, çok iyi geçti. Kendime güvenim de arttı. Almış olduğum eğitimi başkalarına da vermek, ileride daha da aktif olmak istiyorum.

Sendikal görev almak temsilci filan olmak istiyorsunuz yani?

İstiyorum tabii. Şu anda değil, yeteri kadar bilgi sahibi olduktan, bildiklerimi başkalarına anlatabilecek duruma geldikten sonra istiyorum. Ben Açık Öğretim'de okuyorum, ayrıca okumaya meraklı biriyim. Çocuklarla zor oluyor, ama okumaya hep zaman ayırmaya çalışıyorum...

Toplumsal cinsiyet dersinin konulmasını nasıl karşılıyorsunuz?

Böyle bir dersin konulması bence iyi olmuş. Erkekler kadınları ikinci sınıf olarak görüyorlar çünkü... Toplumda genel eğilim bu. Bu eğitimlerle erkeklerin değişebileceği kanısındayım. Şu anda katıldığımız eğitimde de öyle.

Erkeklerin çoğu kadınları kendilerine eşit olarak görmüyorlar. Kadınların da erkeklerle aynı işleri yapabileceğini, eşit haklara sahip olduğunu düşünmüyorlar, bu eğitimler önemli. Erkeklerin bakışı değişebilir.

Kadınlar artık daha rahat gelebiliyorlar eğitime, bu konuda ne düşünüyorsunuz?

İletişim meselesi, temsilciler daha önce söyleselerdi belki daha önce de gelebilirdim. Ama çocuklarım çok küçükken gelemezdim, çünkü çocuk bakacak kimse yoktu. Bu bir problemdi tabii. Eşle ilgili bir problem yok. Şu an gelebilecek durumdayım...

Sizi tanıyalım?

Ben **Nafia Köse**, Adıyaman TPAO Bölge Müdürlüğü'nde Üretim Servisi'nde çalışıyorum. 1990 yılında müteahhit elemanı olarak işe girdim, beş yıl çalıştım. Daha sonra sınava girdim ve kadroya geçtim. Ben de Açık Öğretim Fakültesi İşletme Bölümü'nü bitirdim. Okuduğum sırada bölge müdür yardımcısının sekreterliğini de yaptım bir ara, daha rahat ders çalışayım diye. Şu anda büroda çalışıyorum. Bilgisayar başındayım. Vizite kağıtlarını, sahada çalışan arkadaşlarla ilgili her türlü resmi yazışmayı biz yapıyoruz.

Sahada kadın çalışmıyor değil mi?

Esasında kadınlar çalışabilir, örneğin ben çalışmak isterim...

Yapamayacağınız mı düşünü- lüyor?

Hayır, yapabileceğimi düşünüyorum aslında, niye yapamayalım? Sahadaki yemekler bazen daha iyi oluyor, oraya yemeğe gittiğim zaman bile ters ters bakışlar hissediyorum. Erkek arkadaşlarımızla toplanıp gittiğimizde bile ters ters bakılıyor, orada çalışırsak bilemem ne olur...

Evli misiniz?

Evliyim, bir kız, bir oğlan iki çocuğum var; kız sekiz yaşında oğlan 13. Eşim öğretmen, yarım gün çalışıyor. O nedenle çocukların bakımında bana yardımcı oluyor. Eşimin yardımı olmasaydı, ben bu eğitime de gelemezdim, okulu da bitiremezdim. İlginç olaylar yaşadık bu konuda. Ben okuduğum sırada eşim çocuklarla birlikte pikniğe gitmiş, bazı piknikçiler çocukları çağırmışlar, yemek verip sormuşlar "Anneniz nerede, boşandılar mı, yoksa öldü mü?" diye... "Evde ders çalışıyor." demiş çocuklar. Eşim eve geldiğinde "Bir daha pikniğe gitmeyeceğim, bana ve çocuklara acıyarak baktılar." diye esprisini yapmıştı. Eşimden çok memnunum.

Sendikal çalışmaya katılmanızı da engellemiyor dolayısıyla?

Yok, hayır ben tereddütlüydüm, "Gideyim mi gitmeyeyim mi, gidersem sen çocuklara bakabilir misin?" diye. O beni teşvik etti "git" dedi. Değişik bir ortama girmek için, biraz da değişiklik olsun diye geldim açık söylemem gerekirse. Ama daha sonra eğitimleri çok beğendim, kendimi pek çok açıdan çok eksik hissettim. Bilmediğim çok şeyin olduğunu gördüm, daha çok öğrenmek istiyorum şimdi. Krizden atılanlardan dolayı gözlerim doldu, "daha çok şey yapmalıyız" diye düşündüm. Bilendim yani.

Birkaç yıl önce bizim işyerinde grev yapıldı. Bazı arkadaşlarımız katılmak istemiyorlardı. O gün işyerine geldiğimde bir tereddüt yaşamıştım

"İşyerine mi gitsem, grev yapan arkadaşlarımın yanına mı?" diye. Bazı arkadaşlarımız bilerek greve katılmamak için işyerine gelmediler, kimileri rapor aldı. Ben durdum "Arkadaşlarım ne yapıyorsa onu yapmalıyım, onların başına ne gelirse benim de gelsin." diye düşündüm... Ama uyarılmamıştım ki. Çoğu da benim gibiydi. Konunun önem derecesini bilmediğimiz gibi grevin niteliği hakkında bile hiçbir fikrimiz yoktu. Bugün olsa hiç tereddüt etmeden katılırım. Çünkü bu konular hakkında bilgi sahibiyim artık.

Siz nasıl geldiniz, kendiniz mi istediniz?

Ben de arkadaşım da daha demokratik bir aile yapısına sahibiz. Eşlerimiz bu tür şeylere engel olmuyor. Eşimizden, ailemizden çekinmiyoruz ama toplumdan çekiniyoruz. Gidersek bize ne gözle bakarlar, diye düşünüyorum. 'Aman bunlar ne kadar serbest' derler diye çekiniyoruz. O nedenle yalnız gelmek istemiyoruz.

Eğitimleri nasıl buldunuz?

Ben eğitimleri çok iyi buldum. Hocalarımız insanın tam beyninin içine yerleşecek şekilde anlatıyorlar. Arkadaş gibiler, biz burada insan olduğumuzu anladık. Çünkü karşınızdaki kişi sizi bir insan gibi algılıyor, konuşmanızı engellemiyor, sizi dinliyor.

Sendikayla ilişki açısından bir yararı oldu mu peki?

Bütün sendikalar böyle mi bilmiyorum... Ama eğitimlerden pek habirimiz olmuyordu. Benim haberim olduğunda gelmeyi çok istiyorum. Öğrenmeye meraklıyım çünkü. Ama tek katılırsam arkamdan laf edilir diye de korkuyorum. Bulduğum yerde başka sendikaların etkinliklerine de katılıyorum oysa. Eğitim-Sen'liler gece yapıyor, eşimle birlikte katılıyoruz. Bizde çoğu zaman bir hediye verileceği zaman 'hadi sendikaya gidelim' deniliyor. Ama basın açıklamasına mesele kimse gelmiyor. İnsanlara bunların önemi kavrattılmalı bence.

Toplumsal cinsiyet eğitimi nasıl buldunuz?

Ben her zaman elimden geldiğince bu tür toplantılara katılıyorum. Adıyaman'da da katılmıştım. Daha önce de 1998 yılında sendikanın 8 Mart'ta bir eğitimi olmuştu Yalova'da, ona da katılmıştım. Çok güzeldi. Bö-

Nafia Köse

le toplantılar daha sonra yapılmadı. O zaman ben işyerimdeki tüm kadın arkadaşlarıma söylemiştim, 'hadi birlikte gidelim' diye, kimse gelmemişti. Biri "eşim kabul etmez" dedi. Başkası "çocuğum küçük" dedi. İşyerinden kimse gelmeyince ben de yalnız gideemediğim için şube başkanına "Ablamı da götürsem olur mu?" diye sordum. O da "olur" dedi. Malatya'dan ablam geldi, birlikte katıldık. Ankara'dan, İstanbul'dan, Eczacıbaşı'ndan arkadaşlar gelmişlerdi. Canım sıkıldı bir gün ablama "falıma bak", dedim. Diğer kadınlar yanımıza geldi. Kaynaştık... "Adıyaman'dan mı geldiniz?" diye bize hayretle bakıyorlardı. Düşünebiliyor musunuz, Güneydoğu'dan da katılan oluyormuş diye.

Siz sendikal görev almak ister misiniz?

Faal olmayı çok isterim. Bir şeyler öğrenmek, öğrendiklerini başkalarına aktarmak çok güzel bir şey. Ama çevre baskısı var, belli bir noktada eşimin bile bir şeyler diyeceğini düşünüyorum. Bu tür eğitimlerin daha sık yapılmasını istiyorum... Ama biz bunları gidip memlekette anlattığımızda kimse bizi dinlemez. Keşke bu tür eğitimler işyerlerinde de olsa. Mesela çay partileri düzenlense... Bütün işçiler bir araya toplansa... Ben daha çok bizim bölgede Eğitim-Sen'in eğitimlerine katılıyorum eşimle birlikte. Orada bütün işleri kadınlar yapıyor zaten. Onlara özenerek bakıyorum. Hepsinin arasında bir birlik, bir sıcaklık var. Biz eskiden işyerinde beş kadındık, şimdi 20-25 kadın olduk. Ama aramızda bir soğukluk var. Bu tür toplantılar olursa yakınlaşacağımızı düşünüyorum. Fikirlerimiz aynı olur, çünkü amacımız aynı, hepimiz haklarımızın peşindeyiz... Bence şubelerde de kadın etkinlikleri yapılmalı. Çalışsın, çalışmasın. Kadınların bilinçlenmesi gerekiyor.

Sultan Göçer

"Kadınlar erkeklerin yaptığı her işi yapabilir"

Söyleşi: Selgin Zırlı Kaplan

Petrol-İş Bahar 2009 dönemi Aktif Üye Eğitimleri'nde ilki yapılan toplumsal cinsiyet dersleriyle ilgili izlenimlerini almak üzere iki erkek üyemizle konuştuk.

Murat Ağbuğa

Önce sizi tanıyalım, isminiz nedir, eğitime nereden katılıyorsunuz?

Murat Ağbuğa, İzmir'den, Aliğa Tüpraş'tan katılıyorum.

Toplumsal cinsiyet dersine katıldınız, nasıl buldunuz eğitimi? İzlenimleriniz neler oldu?

Öncelikle süre yetersizdi. İki saat yeterli değil bence. Kendi açımdan bu ders gerekli değil belki, ama diğer bölgelerden gelen arkadaşlar için gerekli bence,

hatta çok gerekli. Bu sistemin sizin dediğiniz gibi olabilmesi için öyle olması lazım. Toplumda kadınların yeri şu anda ikinci sınıf vatandaş gibi. Bizde böyle sorunlar yok, mesela eşim çalışıyor, hatta benden de fazla çalışıyor. Benim yine haftada iki gün tatilim var, onun bir gün. Bir de çocuk var, onun sorumluluğu da eşimde. Elimden geldiğince ona yardımcı oluyorum, bazı arkadaşlar dalga geçti arkadaşımızla derste, ama ben de mesela yardım ederim, mecburuz zaten etmeye.

Siz yardım ediyorsunuz, yardım etmeyen eşler açısından düşünürseniz, ne katmıştır sizce bu eğitim?

Hiçbir şey katmamıştır diye düşünüyorum. Çünkü bu iki saatlik eğitim yeterli değil bence.

Bence sürenin daha fazla olması lâzım. Ayrıca bu arkadaşların zaten yaşama tarzları böyle, önce bu arkadaşların yaşama tarzlarını değiştirmen lâzım ki eşine karşı değişsin. Bölgelerinin özelliği bu, yapamaz daha farklı.

Sizin yaşadığınız bölgede peki herkes sizin gibi mi, farklılıklar yok mu?

Çoğunluğu benim gibi İzmir'de. En azından benim çevremdeki bütün arkadaşlarım benim gibi.

Peki bu farklılıklar nereden kaynaklanıyor sizce, neden herkes sizin gibi değil?

Eğitimden kaynaklanıyor bence. Çünkü biz eğitilmiş insanlarız. Benim ailem de eğitilmiş, ben ailemden böyle gördüm. Benim annem de çalışıyordu, Sümerbank'ta şefti, babam da ona yardım ediyordu. Ben de ondan öyle gördüğüm için eşime yardım ediyorum.

İşyerindeki kadın üyelerle ilişkileriniz nasıl? Sizin gibi düşünmeyen erkek arkadaşlarınızın bakış açıları işyerindeki örgütlenme çalışmalarını nasıl etkiliyor?

Kadınlar sendikaya gelmeye, sendikal çalışmalara katılmaya çekiniyorlar. Bunda babalarının, eşlerinin, ailesinin rolü büyük. Bir ürkeklik var, 'kadınlar bu işi yapamaz, beceremez', 'kadının ne işi var sendikada' gibi şeyler duyuyoruz yani.

Kadın sayısı da az sendikalarda. Sendikalarda da var bir sorun.

Kadın sayısı daha fazla olsaydı, örneğin üyelerin yarısı kadın olsaydı ne değişirdi?

Yarısı biraz zor olur, ama dörtte birimiz bile olsa iyi olurdu. Kadınlar da kendi görüşlerini söyleyeceği için farklı olurdu. Daha çok inandırıcı olurdu, biz de kendi eşimizden yola çıkacaktk. İnsanların fikirleri zaten değişebilir. Sabit bir fikirde kalamayabiliyorsun.

Kadınların derse katılımı nasıldı, sizce kendilerini yeterince ifade edebildiler mi?

Toplumsal cinsiyet eğitiminde konuştular. Ama

diğer eğitimlerde pek konuşan kadın yoktu.

Siz de bu konuda bir şey söyleyeceksiniz sanırım. Sizi tanıyalım...

İsmim **Cengiz Kıran**, Unilever işyerinden, Gebze Şubesi'nden katılıyorum. Burada asıl sorun bence kadınların hak arayışı içerisinde olmamaları. Bir de toplum olarak, sorunlarımızın çözümünü başkasından bekleme alışkanlığımız var. Sorunlarımızı çözmek için herhangi bir girişimde bulunmak gibi bir kültürümüz yok. Doğal olarak kadınlar da sorunlarının çözümünü erkeklerde arıyorlar. Kadınların yoğun olarak çalıştığı tekstil, sağlık gibi sektörlerde bile erkeklerin sendika ve şube yönetiminde olduğunu görüyoruz.

Kadınların bu konuyla ilgili bir çabası yok çünkü toplumsal bir baskı var. Ve yıllardan beri insanların kafasında oluşmuş bir tabuyu, burada iki saatlik bir eğitimle değiştirme imkânımız yok.

Peki hiç katkısı olmadı mı sizce bu dersin?

Şüphesiz bir katkısı olmuştur. İnsanları düşündürmüştür en azından. Aslında bu konuyu kurcaladığımız için birçok arkadaşımızın tepkisini aldık. Bunlar müdahil oldular ve "olur mu böyle, ben çamaşır asmam, onu bunu yapmam" dediler.

Peki sizin çıkıp derste "ben rahatlıkla çamaşır asarım" demeniz kafasında soru işareti oluşturmadı mı?

Derste de söylemiştim, eşim diye bahsettiğimiz kişi, bir ortaklığın iki eşit parçasından biri. Bu eşit ortaklıkta, kadının yaptığı her işi erkek de yapmalı. Üstelik eşiniz de çalışıyorsa... Çalışan bir kadının işi, çalışan bir erkeğin işinden çok daha fazla... Eve gelecek, bulaşığı yıkayacak, yemeği yapacak, ütü yapacak... Evi toplayacak, çocuk varsa onlarla ilgilenecek. Bir de bizim gibi işe gidecek.

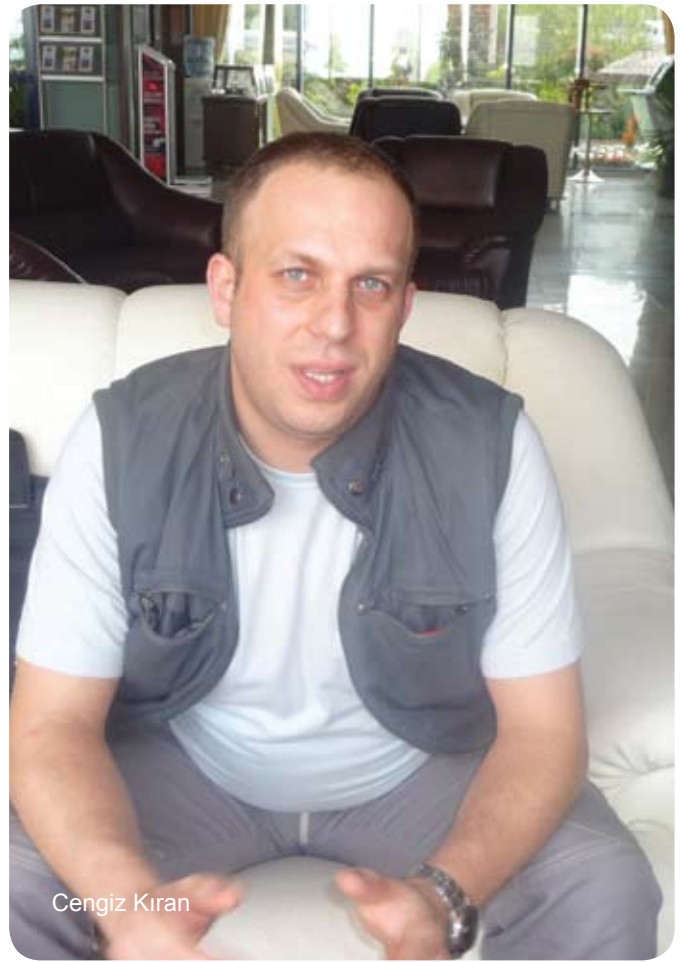
Biz ne yapacağız, sadece işe gideceğiz, sonra eve gelip televizyonun karşısına geçip kumandayı elimize alacağız, sonra da "aman çok yoruldum, çocuklar ses yapmasın, karın konuşmasın..." Böyle bir yapımız var, bu herhalde biraz da ataerkil bir toplum olmamızdan kaynaklanıyor.

Murat: ... Kadınların erkeklerle boyun eğmesi eğitimsizliğinden kaynaklanıyor bence. Mesela benim eşim kimyager, ben ona pek boyun eğdiremiyorum. Cengiz'in eşi de öyle, okumuş olduğunda sana tepkisini veriyor.

Derste başka dikkatinizi çeken bir nokta var mıydı?

Murat: Daha fazla karşılıklı diyalog olabilirdi. Mesela seninle zıt görüşte bir kadınla diyaloga gireceksin ki onun derdini anayasın. Süre de azdı tabii...

Cengiz: Bence kadınların fizyolojik farklılıklarından bahsetmek yeterli. Yani aramızda sadece fiziki bir farklılık var, biz toplumun iki eşit unsuruyuz, ve fırsat verildiğinde, eğitimini aldığı anda her kadın, erkek

Cengiz Kıran

ğin yaptığı işi yapabilir. Biz buraya emekçi olduğumuz için geldik... Konuya bu şekilde girilirse, bütün arkadaşların olaya bakışı daha farklı olur. Birleştığımız nokta emek olduğu için, gerekli fırsat ve eğitimle kadınlar erkeklerin yaptığı işleri, erkekler de kadınların yaptığı işleri çok rahat yapabilir. Aramızdaki fizyolojik farklılığın haricinde, birey olarak toplumda bir fark yok. Önemli olan bence insanların kafasına bunu sokmak. Zaten toplumun sürekli bize verdiği, dillendirdiği, çocukluğumuzdan beri sürekli duyduğumuz şeyleri burada tekrarlamamızın çok mantığı yok. ...

Eğitimde şu da yapılabilir; diğer işkollarında çalışan başarılı kadınların örnekleri verilebilir. Örneğin tır şoförü bir kadının fotoğrafı konulabilir. Kadınların

aslında, dünyanın farklı ülkelerinde, bizim yaptığımız her işte aktif bir şekilde çalıştığını, bunun yadırganmadığını, hatta insanların bunu desteklediğini söyleyebilirdik.

Sadece şu oldu bizde, bir arkadaşımızın sorusu üzerine "senin başına bir şey gelirse, iş göremez duruma gelsen, evin yükünü kadın çekmek zorunda kalsa, çalışmak zorunda kalsa ne olur" dendiğinde arkadaşımız cevap veremedi. İşte bu şekilde yaklaşıldığında, cevap veremediğimiz şeyleri mecburen sorgulamak ve sorunun kökenine inmek zorunda kalacağız. Bu da bizim olaya bakışımızı biraz daha açacaktır diye düşünüyorum. 💡

Aile ile İş Yaşamını Kim Uzlaştıracak?

Dünya'nın çeşitli ülkelerinden gelen kadın araştırmacılar ve sendikacılar, 27 Mayıs 2009 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi Ayazağa Kampüsü'nde "İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru: İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları" Konferansı'nda kadın istihdamını ve sorunları ve ülke çözümlerini tartıştı.

Toplantı, Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ) ve Petrol-İş Kadın Dergisi'nin de üyesi olduğu Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi Platformu (KEİG) ortaklığında, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü işbirliği ile İstanbul Teknik Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirildi.

Konferansta, Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği tarafından yürütülen, Türkiye dahil yedi ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen uluslararası araştırmanın bulguları paylaşıldı, işgücü piyasasında eşitliğe yönelik çözüm önerileri tartışıldı.

Moderatörlüğünü TBMM Kadın-Erkek Eşitliği Komisyon Başkanı Güldal Akşit'in üstlendiği açılış oturumunda, TÜSİAD Başkan Yardımcısı Ümit Boyner ile İŞ-KUR İstihdam Daire Başkanı Faruk Şahin, KESK Kadın Sekreteri Songül Morsümbül yaptıkları konuşmalarla durumu devlet, işverenler ve sendikalar nezdinde değerlendirdiler.

İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları'nın AB'de uygulanan örnekleri için İsveç, Hollanda, Fransa ve İspanya modelleri incelenirken, gelişmekte olan ekonomilerdeki uygulaması içinse Güney Kore ve Meksika örnekleri ele alındı. Türkiye'deki mevcut durum ve mekanizmalar ise Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi üyeleri araştırma koordinatörü Doç. Dr. İpek İlkaracan Ajas (İstanbul Teknik Üniversitesi) ve Doç. Dr. Kadriye Bakırcı (İstanbul Teknik Üniversitesi) ile Prof. Dr.

Yıldız Ecevit (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) tarafından aktarıldı.

Türkiye'de her şey kadının üzerinde

Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ) kurucu üyesi ve yönetim kurulu başkanı Doç. Dr. İpek İlkaracan Ajas, araştırma kapsamını ve konferansın amacını şöyle açıklıyor: "*Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği olarak, 2008 yılı başında başlattığımız araştırma sonucunda, iş ve aile yaşamını uyumlaştırmaya yönelik yasal ve kurumsal politika ve mekanizmaların diğer ülkelerde nasıl işlediğini, bu politika ve mekanizmalardan hangilerinin cinsiyet eşitliğini sağlama yönünde daha etkin olduğunu ortaya koymak ve Türkiye'ye ilişkin bulgular ışığında, değişik politika ve mekanizmaların ülkemizde uygulanabilirliklerini tartışmaya açmak istedik. Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi (KEİG) Platformu ile birlikte düzenlenen bu konferansta araştırmacılar, kendi ülkelerindeki politikaları ve bu politikaların etkilerini içeren araştırma bulgularını sundular. Yasa yapıcılar ve karar mekanizmalarının temsilcileri, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, işveren ve sivil toplum örgütleri, sendikalarla birlikte uluslararası örnekler ışığında Türkiye'de ne tip politikaların ve uygulamaların geliştirilebileceği konusunda bir tartışma ortamı yaratabilmeyi hedefledik.*"

Gerçekten de Türkiye'de kadın işgücü

arzının önünde temel bir engel olarak cinsiyete dayalı toplumsal işbölümü görülüyor. Çocuk, yaşlı, engelli ve hasta bakım hizmetleri başta olmak üzere, aile bireylerinin ve evin bakım işleri, büyük ağırlıkla kadınların ücretsiz emeği üzerinden ev içinde tedarik ediliyor.

Türkiye, cinsiyetçi işbölümü nedeniyle kadınların işgücü piyasasından dışlanmasının en somut olarak yaşandığı ülkelerden biri. Araştırmada, Türkiye'de ortalama olarak bir kadın ev ve hanehalkı bakımına günde ortalama 5 saat 17 dakika ayırırken (yani haftada 37 saat), erkeğin sadece ortalama 51 dakika ayırdığı saptanmış... Dünya Ekonomik Forumu'nun 2008 'Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'ne göre Türkiye, kadının işgücüne katılımında 130 ülke arasında 125'inci sırada yer alıyor.

Kadının iş yaşamına katılabilmesi için önce önündeki engeller kaldırılmalı; evdeki sorumlulukları dengelenmeli. Gelir karşılığı bir işte çalışmak kadının ev içi sorumluluklarının üzerine binen ekstra bir yük olmamalı, iş yaşamı ile aile yaşamı arasında çatışma yaratmamalıdır...

Kadın-erkek eşitliğine giden yol ise toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünün kırılmasından geçiyor. Farklı ülke deneyimlerini anlatan konuşmacılar Aile ve İş Yaşamını Uzlaştırma Politikaları ile bu eşitliğin ne ölçüde başarılacağına da altını çizdiler.

Toplantı kokteyl ile son buldu...

Ülke deneyimlerinden bazıları

FRANSA

Kadınların işgücüne katılımı Avrupa Birliği ülkeleri arasında en yüksek oranlardan biri: %66.

Annelik izni: 16 hafta ücretli

Babalık izni: 11 gün ücretli

Ebeveyn izinleri: 3 yıla kadar ücretsiz izin, devlet tarafından asgari ücretin yarısı kadar ödenek ile veriliyor.

Haftalık çalışma saati 35'e indirilmiş. Kadınların %30'u yarı zamanlı çalışıyor.

Bakım hizmetleri ve finansal teşvik mekanizmaları çok gelişmiş.

Aile ödeneği sistemleri oldukça karmaşık ve gelişmiş: Doğrudan aileye ödenekler, çocuk, hasta ve engelli bakımı destekleri ve vergi indirimleri mevcut.

0-3 yaş arası çocukların % 42'si kurumsal bakım hizmetlerinden faydalıyor (bireysel kayıtlı bakıcılar veya kreşler). Buna rağmen 3 yaş altı çocuk bakım hizmetlerinde sorun var, ayrıca farklı SES'den ailelerin mekanizmaları kullanması farklılaşıyor.

Kreş sistemi çok yaygın: 3 yaş ve sonrası çocukların %100'ü okul öncesi eğitime katılıyor. Ayrıca okul öncesi eğitimde esnek ve uzun saatler denemekte. (Kreş saatleri 7-7). İlkokullarda okul saatleri öncesi ve sonrası bakım hizmeti mevcut.

Özel sektörde aile ve iş yaşamının uzlaştırılması için çeşitli mekanizmalar geliştirilmiş. Örneğin, Vardiya usulü çalışan ulaşım işçileri için bakım hizmeti sağlanması; ev bakımı işlerinin kısmen işveren tarafından karşılanması, şirketlerin ortak kreş açması, ebeveynlerin çalışma saatlerinin ayarlanması. Bunlar için teşvik var, ancak yasal zorunluluk yok.

Uzlaştırma politikalarının geliştirilmesi, üreme oranlarının da yükselmesine yol açmış.

Fransa'da uzlaşma politikalarının gelişmesi, gerek kadın hareketinin çabaları, gerek devletin "feminist" politikaları, gerekse ekonomik büyüme ile gerçekleşmiş. Ancak buna rağmen işgücü piyasasını ekonomik hedeflerle esnekleştirmek, bazı konularda eşitsizliklerin artmasına (yarı zamanlı çalışma, atipik saatler, kadınların eve dönüşü gibi) yol açmış.

İSVEÇ

Kadınların işgücüne katılım oranı 2007'de % 73.

1974'te «annelik izni», «ebeveyn izni» olarak değiştirilmiş ve 16 ay. Babaların da bu izni kullanmasını desteklemek için iznin 1 ayı diğer ebeveyne geçirilemiyor (yani 16 ay kullanmak isterseniz, en az bir ayını baba kullanıyor).

Ayrıca eşit izin kullanan ebeveynler

«toplumsal cinsiyet eşitliği ikramiyesi» ve haklarından yararlanıyor.

Ebeveyn izin sistemi hem esneklik, hem güvenlik sağlıyor (izin ne zaman kullanılacağı, ücret, kimin kullandığı vs.).

Çocuk bakım hizmetleri çok yaygın ve gelişmiş.

İsveç'te kadınlar günde ortalama takriben 4 saat ev ve bakım işlerine hararken, erkekler günde takriben 3 saat harcıyor.

1970'lerde bir toplumsal cinsiyet ve sınıf sorunu olarak gündeme gelen aile ve iş yaşamını uzlaştırma politikaları, önce annenin hakları gibi görünmekten çıkıp babanın hakları olarak ortaya çıktı; şu anda uzlaştırma erkeklerin sorunu olarak görünüyor, ebeveyn izinlerinde babanın izin kullanması destekleniyor.

Bakım hizmetleri önce kadın hakkı, sonra işçi hakkı, sonra vatandaşlık hakkı ve nihayetinde çocuk hakkı olarak kabul edilmiş. Uzlaştırma politikaları ailenin sosyal hakkı ve evrensel çocuk hakkı olarak kabul ediliyor.

Aile ve iş yaşamının uzlaştırılmasında kadınların siyasete katılımının ve kadın örgütlerinin büyük rolü olmuş.

GÜNEY KORE

Kadınların işgücüne katılımı 2007 itibarıyla % 50.

Bakım izni 2006 itibarıyla; evli ve bekâr bütün kadınlar için 90 gün ücretli.

Özellikle orta ve küçük ölçekli işletmelere teşvik için 2008'den beri bütün annelik izni ücretleri iş sigortasından karşılanıyor.

Ebeveyn izni: Ücretsiz 9 ay ve yaklaşık 500 Dolar ödenekli.

Uzlaştırma için esnek çalışma: Kore'deki yeni uzlaştırma politikaları yarı zamanlı ve esnek çalışma odaklı.

Örneğin İstihdam'da Eşitlik Yasası'nda 2007'de yapılan değişikliklerle işveren ebeveynlere, yarı zamanlı ebeveyn izni alarak daha az ve esnek saat çalışma hakkı tanıyor.

Hizmetler: Çocuk bakım hizmetleri devlet tarafından hem özel hem de devlet merkezlerinde yaygınlaştırılıyor. Çocuk bakım merkezlerinin çoğu özel, ancak bunların büyük bölümünü STK'lar gibi kâr gütmeyen kurumlar yürütüyor. Hem özel, hem devlet merkezlerinin ücreti standardize edilmiş.

Annelik ve ebeveyn izni ödenekleri haricinde herhangi bir aile ödeneği yok. Ama çoğu işveren aile ödeneği veriyor. Ekonomik büyüme ve kalkınma, kadınların işgücüne katılımını artırıyor, öte yandan uzlaştırma politikalarının yokluğu üreme oranının düşmesine yol açıyor. Devlet politikası üretim ve doğurganlık rollerini uzlaştırmak için bakım hizmetlerini sağlamak yönünde

geliyor. Bu aynı zamanda "ekonomik büyüme motoru" olarak görülüyor.

Bakım hizmetleri özel sektör tarafından, ancak devlet sübvansiyonu ve desteği ile sağlanıyor. Özel sektör piyasa ekonomisi hedefleri sosyal hedeflerle dengeleniyor.

Bakım hizmetleri aynı zamanda istihdam yaratmak için bir fırsat olarak algılanıyor.

Okul öncesi çocuk bakım kurumları 1990'dan bu yana 15 kat artmış, bu kurumlara giden çocuk sayısı da 22 kat yükselmiş.

Kadın örgütleri uzlaştırma politikalarının geliştirilmesinde büyük rol oynamış.

MEKSİKA

Kadınların işgücüne katılım oranı 2007 itibarıyla % 41.

Okula başlama yaşı: 3

Annelik izni: Zorunlu 12 hafta, % 100 ücretli, daha sonra 60 gün % 50 maaşlı.

Bakım hizmetleri: Federal yasaya göre bütün çocuk bakım hizmetleri Sosyal Güvenlik Enstitüsü tarafından karşılanmalı, ama kamu kurumları ve diğerlerinin kendi bakım hizmetleri de mevcut.

2007'de Kreş ve Bakım Evi Programı başlatıldı. Amacı yoksul kadınları işgücü piyasasına entegre etmek. Program ev dışında çalışan anneler ve tek ebeveynler için iş arayan bakıcıların tayin edilmesini içeriyor. Bunun dışında bakım merkezlerinin yaygınlaştırılması ve kâr gütmeyen kurumların devlet desteğiyle kreş açması sağlanıyor.

Son on yılda uzlaştırma konusunda reform yapılması gündeme geldi, özellikle çocuk bakımı konusunda çeşitli sistemlerin geliştirilmesi (çocuklar arasındaki sınıfsal eşitsizliği ortadan kaldırma amacı ile).

Uluslararası BM sözleşmeleri uyarınca kadınların işgücüne katılımını arttırmaya yönelik çabalar mevcut. Çeşitli yasal reform girişimleri (esnek çalışma saatleri ve çalışma saatlerinin azaltılması, Kadın Erkek İş Eşitliği Yasa Tasarısı, 2007-2012 Aile İş Yaşamını Uzlaştırma Eylem Planı).

Krize karşı somut, mütevazî çözümler üretmeliyiz

Prof. Dr. Nurcan Özkaplan

Kriz devam ediyor, dolayısıyla kriz dosyamız da. Bu kez Işık Üniversitesi öğretim üyelerinden sendikalar üzerine yaptığı çalışmalardan da tanıdığımız, sosyalist-feminist iktisatçı Prof. Dr. Nurcan Özkaplan'la görüştük... Krize karşı suskunluktan çözüm önerisi olarak sunulan "pazara çıkmaya" kadar bir dizi durumu sorduk... İşte yanıtları...

Krizin patlak vermesinin ardından epey zaman geçti. Yoğun işten çıkarmalar oldu, insanlar işlerini kaybettiler, işsizlik rakamları korkunç, ama sokağa baktığımızda her şey eskisi gibi devam ediyor gibi. Ciddi bir suskunluk var, bunu nasıl açıklıyorsunuz?

Belirsizlik çok fazla, kimse ne olacağını öngöremiyor. Kriz uzmanı değilim, ama anladığım kadarıyla bu kriz, 1929'daki büyük buhrandan sonra o ölçekle, o büyüklükte ikinci kriz. Yani yeni bir şey bu. Bunu vurgulayan çok az Ortodoks, liberal iktisatçı var... Geri kalanı politik kaygılarla kriz döneminin daha rahat geçeceğini, bir noktadan sonra genişlemenin başlayacağını, su yüzüne çıkacağımızı söylüyorlar. Oysa global bir kriz bu, bütün dünya sarsıldı. Türkiye de bu global zincirin içinde. Her ülke başka biçimde etkileniyor. Türkiye'ye baktığımızda dediğiniz gibi reel sektör etkilendi. Bunlar; ihracat yapan otomotiv, gıda, tekstil, cam ve bunlara girdi sağlayan yan sektörler.

İlk olarak cari açığı çok büyük olan bir ülkeyiz. Yani çok borçlu olan bir ekonomiyiz. Şu sırada tabii cari açığımız azaldı çünkü ithalat da azaldı, ihracat da azaldı. İhracat sektörünün çökmesi ve cari açığındaki geçici iyileşme-

nin iyimser bakmamızı gerektiren bir durum olmadığını düşünüyorum ben. İhracatı çok önemli olan Uzakdoğu ülkeleri, Latin Amerika ülkeleri, Doğu Avrupa ülkeleri gibi biz de uzun dönemde daha da kötü etkileneceğiz. Çünkü hem ihracatımız hem sanayi üretimi girdi ve hammadde olarak ithalata çok bağlı. Yani ihracat yapabilmek için de ithal girdi ve hammadde kullanıyoruz. Şu anda ithal girdi azaldı. Krizle mücadele taktiği olarak talep artsın, genişletici politikalar uygulansın, yatırımlar artsın ki istihdam artsın, şu krizden kurtulalım, diyorlar. Ama yatırım yapabilmek için ithalat da yapmak zorundalar. Neyle ithalat yapılacak, kurlar da yükseldi zaten, ayrıca ihracat için de dış talep yok.

Bunun istihdam boyutuna gelince. Bahsettiğimiz sektörler toplam istihdamın bir bölümünü karşılayan sektörler. Kadın istihdamının yoğun olduğu gıda, tekstil gibi sektörlerde yaşanan daralma kadın işsizliğini de çok artırır. Ama ABD ve Avrupa'da olduğu gibi finans krizi yok, şu anda olumlu görünen nokta bu... Bankalarımız sağlam gibi görünüyor. Anladığımız kadarıyla şimdilik aldıkları sendikasyon kredilerini ödeyebiliyorlar, ama temel bankacılık işlerini yapmıyorlar. Ticarete, sanayiye kredi vermiyorlar, çünkü dediğim o belirsizlik var. Devletin kağıtlarını alıp devlete borç ve-

riyorlar. Bu çarkın bir yerlerde tıkanacağını düşünüyorum. İkinci ayak bu.

Üçüncü nokta da perakende ticaret, lokanta, otel, yemek-içmek gibi hizmet sektörü krizden etkilenmemiş görünüyor. Onun nedeni henüz gıda tüketimimizi kısımadık. İnsan belli yaşam standardını sürdürmeyi ister ya. Önce neyi kısacağımız sınıfsal olarak değişir ama ortalama olarak, eğlence, seyahat, giyimi kırsanız önce, en son kısacağımız gıdadır. Biraz o gecikmenin etkisi var sanıyorum. Hizmette canlılık hâlâ devam ediyor. Krizin çok uzun süreceği ortaya çıkarsa, diğer bütün bağlantılarla birlikte insanlar daha çok işsiz kalıp fakirleşirse, gıda tüketimimizi de kısacağız. İstihdamın yüzde 60'ını sağlayan hizmet sektöründe de işten çıkarmalar başlayınca o zaman felâket olur diye düşünüyorum. Bu anlamda uzun dönemde karamsarım.

Ekonomiye para girdiğini, bununla idare ettiğimizi söyleyenler de var, siz ne düşünüyorsunuz, ayrıca kayıtdışının varlığı sizce süreci geciktirebilir mi?

Mutlaka, Türkiye'nin ortalama ekonomisinin yarısının kayıtdışı olduğunu düşünüyoruz, hem vergi ödememe anlamında, hem de sigortasız çalışma anlamında, zaten hizmet

Ama artı-değer azalmıyor mu, kâr oranlarında bir düşüş ortaya çıkmaz mı?

Evet, kâr oranlarında belli bir düşüş olabilir, ama çok yüksek bir oran olacağını zannetmiyorum...

Dünya ticaretinin daralmasına bir çözüm bulmaları da lâzım. ABD daha rahat buluyor, o tek bir ülke. Hükümeti karar veriyor; Keynesyen politikaları uyguluyor. AB'ye göre rahat uygularlar. AB bunu yapamaz çünkü çok farklı çıkarlar var. Fransa'sı var, Almanya'sı var, güney ülkeleri var, tek hükümet, tek devlet değil. Dolayısıyla sektörel dağılımın coğrafi durumuna baktığınızda genel eğilim -ticaret de daraldığına göre- hizmet sektörlerini kapsayan diğer alanlara sermayeyi kaydırmak ve oradaki kâr oranlarını yükseltmek gibi geliyor bana.

Alternatif enerji önerileri de çok fazla yapılmaya başlandı şu sıralar...

Kesinlikle, bunun tarımla bağlantılarını pek bilmiyoruz. Türkiye'de de tarımda çok büyük dönüşümler yaşandı. Gübre Yasası, biyo yakıt, toprak yapısı, ürün bileşimi değişti. Tarım tamamen çok uluslu şirketlerin eline verilerek, o alanda da yapısal dönüşüm sağlandı. Dolayısıyla enerji deyince, tarım sektöründeki dönüşümü de işin içine katmak lâzım. En son tartışılan İsrail'in mayınları temizleyerek toprağı alma meselesi de böyle... Orada tarım yapacak adam. Dış ticaret engelini, biyo teknoloji, GDO'lu ürün ihracatıyla aşmayı düşünüyorlar, diye düşünüyorum. Alternatif enerji de bu noktada gündeme gelebilir. Sermayenin tahmin ettiğimizden fazla çevreci olacaklarını düşünüyorum. Zaten feminist oldular biliyorsunuz.

Krizin başlangıcında kadın istihdamı açısından iki eğilimden bahsediyordunuz. Yoğun kadın işsizliği de yaşanabilir, ama çok ihtimal vermemekle birlikte ikinci eğilim olarak da kadın istihdamı artabilir demiştiniz... Çalışma bakanı da, kadınların iş araması işsizliği artırıyor demişti. Kadın istihdamında bir kıpırdama var mı, ikinci eğilim belirginleşiyor, diyebilir miyiz bu durumda yoksa başka bir şey mi var?

İkinci eğilim ağır basıyor diyemem. Kocasını işsiz kaldığı için daha önce ev kadını olanlar iş aramaya başladı ve bir kısmı da bulacak tabii. Bu tamamen krizin ve yoksullaşmanın getirdiği bir çaba... Peki bu kadınlar nerede istihdam edilecekler? Yaşlarını, başka özelliklerini bilmiyoruz, orta gelirli de olabilirler, ama yoksul olduklarını varsayalım. Belli bir

sektöründe de istihdamın büyük bir bölümü kayıtdışı. Sanıyorum çok büyük bir sermaye çıkışı olmadı. Sıcak para dediğimiz spekülatif sermayenin bir kısmı çıktı, ama çok büyük bir kısmı çıkmadı. Kurdaki yükselmeye bağlı olarak, faizler de ABD ve Avrupa'ya göre hâlâ yüksek. ABD'de faiz yüzde birlere indi, bizde yüzde 12'lerde ve yüksek sayılır. Ayrıca İMF'den gelecek olan para meselesi var, bu da insanlara güven veriyor. Çok büyük sermaye çıkışı olursa saydığımız uzun dönemli etkileri olmadan da biz zaten mahvoluruz. Kayıt dışı parasal enjeksiyonlar gelince onlar da vardır mutlaka.

Son dönemlerde krize karşı önlem diye tüketimin teşvik edilmesi girişimleri var. Bu, ideolojik olarak da yaygınlaştırılmaya çalışılıyor, Türk-İş de üyelerine "pazara çıkın" çağrısı yaptı. Avrupa'da sosyal demokrat sendikaların bazıları bir kerelik 300-400 Euro'luk ödeme yapılmasından sonra bunu öneriyorlar, siz ne dersiniz?

Nakit önlem belki olabilir. Ama ben makro baktığımda ne dünyada ne de Türkiye'de Keynesyen politikaların uygulanabileceğini düşünmüyorum. Sermaye birikim sürecinin gelmiş olduğu aşama açısından bu mümkün değil. Bunun için ücretlerin artırılması lâzım, geleceğe ilişkin belirsizliği ortadan kaldırması lazım. Çoğumuz bazı harcamaları kısıttık, niye kısıttık, çünkü ne olacağını bilmiyoruz. Ben devlet memuruyum, sanki garantiliyim gibi görünüyor ama ben de maaşımı alamayabiliyim. Dolayısıyla geleceğe ilişkin kuşkunun ortadan kalkması pek mümkün gibi görünmüyor. İkinci kamunun harcama yapması lâzım, kamu neyle harcama yapacak, zaten bankalardan borçlanıyor.

Kamu yatırımlarının artırılması deniyor...

Çok mümkün görünmüyor bana, o süreç bitti gibi. Özelleştirilmeyen bir-iki kamu kuruluşu kaldı. Kamu nereye, neyle yatırım yapacak? Çok borçluyuz. İşsizlikteki patlama bizim ifade ettiğimiz gibi gerçek rakamlara yakın bir biçimde telafuz edilmeye başlandı. Yüzde 25'e yakın işsizlik oranı veriliyor; yani beş-altı milyon kişi işsiz.

İşsizlik hem krizden dolayı hem de Türkiye'ye ilişkin yapısal nedenlerden dolayı yüksek, iki faktör var yani. Kriz nedeniyle işsizlikten bahsediyorlar ama yapısal nedeni hiç söylemiyorlar. En liberali, dürüstü bile söylemiyor. Hâlâ kamu yatırım yapsın, özel sektör teşvik edilsin yatırım yapsın, istihdam artar işsizlik düşer, diyorlar. Hayır yok öyle bir şey. Son beş-altı yıla bakın. 2002-2007 arası AKP'nin en parlak dönemi; Türkiye'nin büyüme hızı yüzde 6-7 oranında ama istihdam artmadı. Niye artmadı, çünkü büyük sermaye işçi yerine teknolojiyi ikame etti. Makine teçhizat yatırımı arttı. Bunu söylemiyorlar. O dönemdeki kur ilişkisinden, yani ithalatın ucuz olmasından dolayı makine ve teçhizat ucuzdu, ithal ettiler. Yeni eleman almadılar, teknolojiyi yenilediler. Ben ithalatın pahalalanmasına rağmen bu eğilimin de devam edeceğini düşünüyorum. Hem dünyadaki hem Türkiye'deki sermaye birikiminin akışına bakmak lâzım, nereden çıkıyorlar? Sanayi üretiminden çıkıp onları geliştirmekte olan ülkelere postalayıp, daha çok enerji ve iletişim alanına yatırım yapıyorlar. Türkiye'deki büyük sermaye de onu yapıyor. Sabancı, Koç hepsi daha çok enerji ve iletişime kaydırıyor yatırımı. Tekstil gibi sektörleri de bölgesel kalkınma, bölgesel asgari ücret tartışmaları çerçevesinde doğruya kaydırıyorlar. Orada da insanları köle ücretleriyle çalıştıracaklar ve kesinlikle istihdam artışı filan da sağlanmayacak. Sermayenin değersizleşmesini engelliyorlar bu yolla.

yaştan sonra kadınlara zaten çok kapalı olan işgücü piyasası, böyle bir kriz döneminde iyice kapalı bir hale gelir. Hangi işler olabilir? Öncelikle hizmet sektöründeki düşük ücretli, güvencesiz işler benim aklıma geliyor. İkinci olarak özellikle bankacılık, medya vs. gibi yerlerde bir tür yer değiştirme etkisi olur. Yüksek ücretli kıdemli kadınların yerini genç, eğitilmiş, daha düşük ücretli kadınlar alır. Pozisyonlar arasında ücret farklılıklarını iyice açacak bir şeyler yapmaları mümkün hale geliyor, bankacılık sektöründe de medyada da...

Daha güvencesiz kötü işler dediğimizde bir de ev eksenli çalışma aklıma geliyor; bu artabilir.

Ev eksenli çalışmanın daha çok tüketim mallarına yönelik ürünler üreten tipi artabilir. Sanayi de tıkanıp için üretim zincirlerine parça üreten kadınlar azalmış olabilir, diye düşünüyorum. Bu, tamamen tahmini elbette.

İş arayan kadın sayısının artması, doğrudan doğruya kriz nedeniyle gelir kaybını telafiye yönelik bir çaba. Ama belirgin hale gelmiştir demek çok zor. İşgücü piyasasının bir durumu var. Zaten çok az istihdam sağlıyor ve kadına kapalılığı çok yüksek düzeyde.

Ama şöyle bir şey de olabilir, ücret dışı maliyet de işveren açısından çok önemli. Bunu son istihdam tasarısında da gördük. Ulaşım, kreş, öğle yemeği, sağlık vs. gibi harcamaları hemen kıstı sermaye kesimi. Bu tür maliyetleri daha düşük olan emeği tercih edebilir.

Kadın işgücü istihdamı açısından farklı etkenler söz konusu. Elektronik sanayinde birkaç fabrikada bizzat gördüm; kablo işi var. Dünyada kadın işi olarak çok meşhurdur bu. Özellikle Uzakdoğu'da yaygın ama ben Türkiye'de de gördüm. Kadınlar büyük platformlara kablo yerleştiriyorlar. Şöyle bir süreçten geçerek kadın işi olmuş; bu iş önceleri erkek işiymiş, 10 yıl öncesine kadar onlar yapıyormuş kablo işini. Ama sonra görülmüş ki kablo işinde kariyer yapmanın önü çok tıkalı.

En fazla o bölüm şefi oluyorsun. Müdür filan yok bu alanda. Buna düşük ücretleri de eklerseniz meslek okulu mezunu erkekler, o işi terk ederek daha yüksek ücretli, hiç olmazsa kariyer yolu açık başka işlere gitmişler. Onların yerini kadınlar almış. Dolayısıyla bizim imalat sanayiinde çok az kadın var, ama bu tür bir yer değiştirme etkisiyle erkeklerin terk ettiği sanayi işlerine kadınlar girebilir, diye düşünüyorum. Bu cam da olabilir mesela... Kadının görünmeyen emeği ile istihdamı arasında bir süreklilik var; patriyarka-kapitalizm işbirliği anlamında. Ama erkekler terk ettiyse ve sermayenin ihtiyacı varsa, ne kadar erkek işi olursa olsun, kadınları bazı alanlara alabilirler.

Genel anlamda krize karşı ülkede ne tür mücadele yürütülebilir, sendikalar, muhalif hareketler, kadınlar ne yapabilirler, aklınıza ilk gelenler neler?

Çok atıl kaldık, ideoloji olarak bunu sağlıyorlar. Orada ciddi bir kasıt var. Ne kadar radikal olursa olsun, bazı taleplerimizi bir araya gelip haykırmamız gerekiyor. Bütün örgütlerin, ama daha çok da bunu sendikaların yapması lazım... Öncelikle çalışma saatlerinin azaltılması. Türkiye Romanya'dan sonra bu açıdan ikinci geliyor. Resmi AB istatistiklerine göre haftada 70 saat. Krize rağmen, 35 değil, 45 değil; 70 saat. Biz ona 80 diyelim. Hizmet sektöründe hatta bunu bile geçiyor. Dolayısıyla iş saatlerinin kısaltılması çok radikal bir talep.

İkincisi; kreş, doğum izni vs. konularındaki hak ihlallerine karşı çıkmak, yeni düzenlemeler istemek. Bu konularda da sesimizi yükseltmek. Bunu yapmak zorundayız. Sendikalar bu süreçte bence üye sayısını artırmaya çalışmalı. Novamed gibi, DESA gibi parça parça olumlu kadın direnişi örneklerimiz var. Bunların sayısını artırmamız gerekiyor. Sen-

dikalar kampanya yapsın, kadınları, gençleri, ev eksenli çalışanları örgütlemek için. Bunu yaygınlaştırmak lazım...

Petrol-İş Sendikası böyle bir çalışmaya başladı...

Çok iyi. Başka çare yok zaten. Kriz var diye zaten güvencesiz olan çalışma koşullarının işçinin, emekçinin iyice aleyhine döndürülmesine karşı çıkmamız gerekiyor. Mevcut zeminimizde direnmemiz gerekiyor. Kriz nedeniyle üzerimize sinen o ataleti silkip atacak bir ideolojik saldırıya ihtiyacımız var. Kriz uzun sürecek çünkü. Kadınlar açısından da ayrımcılığı deşifre etmek, ortaya çıkarmak ve ona karşı çıkmak gerekiyor. Mümkün olduğu ölçüde dayanışma sergilememiz lazım. Bunu kooperatiflerle mi yaparız, eskiden mahallerde direniş komiteleri filan vardı, öyle mi yaparız bilemiyorum. Bir de şu sıkıntımız var, kitlesel gösterilerle bazı şeylere itiraz ediyoruz ama onun yerine "şunu koyalım" diye bir şey diyemiyoruz. Hem kendimize hem de diğer insanlara karşı inandırıcılığımızı artırmak için daha somut, mütevazî çözümler üzerinde durmalıyız.

Ne olabilir bunlar?

Belli mahallelerde insanların ihtiyaçlarını, kadınların ihtiyaçlarını -buna taciz de dahil olmak üzere- komiteler, kooperatifler gibi sorun çözme mekanizmaları kurarak halletmek. Bu, işsize her türlü maddi ve ayni yardımdan başlayıp, sendikalı olduğu için atıldığında ona destek olmaya, çocukların eğitimine kadar gider. Çünkü, kadınların kriz nedeniyle yükü artacak. Kriz nedeniyle sağlık, eğitim, bakım gibi alanlara ulaşmak zor olacak. Günlük hayatın dönmesi için yapılan bu faaliyetlerin büyük bir bölümünü kadınlar üstlenecek, bu yükü paylaşmamız lazım. ■

Kadınların durumu esasinda çok zordu

Sevim Karaman

Seda Alacalı

Daha önceden Halil Bezmen'e aitmiş, o Amerika'ya gidince eski eşi Selma Türkeş'e ve eşinin kardeşine kalmış. Edirne Giyim Sanayi A.Ş'den bahsediyorum. Ağırlıklı olarak kadınların çalıştığı fabrikada, dünyanın tekstil devlerine yönelik üretim yapıyor. Ama sendikal haklar hiçe sayılıyor, kadın hakları çiğneniyor... Orada olup bitenleri TEKSİF Sendikası işyeri temsilcisi iki kadın arkadaşla konuştuk...

İsminiz, soyadınız, kaç yıldır Edirne Giyim'de çalışıyorsunuz, ne iş yapıyorsunuz anlatın biraz?

İsmim **Sevim Karaman**, 12 yıldır Edirne Giyim'de çalışıyorum. Evliyim, iki çocuk annesiyim. Boss pantolon grubunda kol, kenar işi yapıyorum. Son bir yıldır da sendika temsilciliği görevini yürütüyorum.

İşyeri nasıl bir yer, kadın ağırlıklı galiba, siz nasıl temsilci seçildiniz, greve nasıl gidildi?

Edirne Giyim kadın ağırlıklı bir işyeri. Seçilmedik, atanarak geldik. Hepimiz atamaya geldik. Son iki yıldır işçiler sendikası olarak taşeron firma üzerinden işe alınmaya başlandı. Böylece sendikal arkadaşlarımızla sendika üyesi olmayan arkadaşlarımız aynı bantta çalışırken, farklı ücret almaya başladılar. Sendikaların ücreti daha yüksek, taşeronla bağli olarak çalışan sendikasıızların ücreti ise daha düşüktü. Yine aynı dönemde sendikalı arkadaşlarımızın sayısı azalmaya, sendika üyesi olmayan arkadaşlarımızın sayısı artmaya başladı. Sonra sözleşme süreci geldi, patron sözleşmeye oturmadı. Masaya oturmaması nedeniyle süreç kilitlendi ve grev kararı alındı. Greve çıkmak zorunda kaldık. Bu süreçte işveren noter ücretlerini kendisi ödeyerek sendikalı olan arkadaşlarımızı baskıyla sendikadan istifa ettirdi. İzinde olan arkadaşlarımız vardı. Onların evlerini aradılar, "sendikadan istifa etmezseniz izinden gelmeyin" denildi.

Fabrikaya girdiğinizde sendika örgütlü müydü, yoksa sizin çabınızla mı örgütlenme sağlandı?

Ben 1997'de işe girdim, o zaman işyerinde sendika vardı ve herkes sendika üye-

siydi. Son iki yıldır alınan işçiler taşeronla bağli alındığı için sendikasızlar.

Greve kaç kişi devam ediyorsunuz?

Seda Alacalı: 4 kişi başladık. Biri 16 yıldır sendikayla çalışan bir insan, patronun bazı vaatlerine kanarak grev yerini terk etti. İşe geri döndü. Üstelik emekli olmuş bir insan bu... Ama işveren de vaatlerinin gerçek olmadığını söylemiş ona, kandırdı yani. Böyle işte. Şu anda üç kişiyiz. Üçümüz de temsilciyiz.

Çalışma koşullarının çok ağır olduğunu duydum. İşçi kadınlar üzerinde işe daha yoğun baskı varmış. Hamile kalmayın diye baskı yapıldığı gibi, hamileleri de işten çıkarıyorlarmış galiba?

Sevim: Evet öyle yapıyorlar. Normalde 7.5-8 saat çalışmamız gerekirken 10 saat, 12 saat, 16 saat, bazen 18 saat kadar çalışıyorduk. Bazen çocuğumu üç hafta görmediğim oluyordu, hiçbir sosyal hayatımız yoktu. İşe girerken hemen hemen tüm arkadaşlarımıza "ilk üç yıl kesinlikle hamile kalmayacaksınız" deniyordu. Bir anlaşma yapılyordu, ama bu sözlü bir anlaşmaydı. İşe girmek için hamileliğini gizleyen, ya da baskıya dayanamadığı için kürtaj olan arkadaşlarımızın olduğunu hatırlıyorum. Böyle şeyler çok yaşadık.

Kadın işçilerin beden haklarına yönelik ihlaller bunlar ama....

Sevim: Evet, böyle şeyler de yaşadık. Hamile kalan arkadaşlarımızın bazıları da hamileliklerinin altıncı, yedinci ayında işten çıkarılıyorlardı. Onlara "doğumdan

sonra işe tekrar alacağız" diyorlardı. Ama doğum sonrası gelenleri sendikasız olarak asgari ücretten işe alıyorlardı.

Seda: İşe girerken arkadaşlarımıza "sendikaya üye olmayacaksın" diye bir kağıt imzalatıyorlar. Bunu yasal olmadığı için bize göstermiyorlardı. Arkadaşlarımız "biz kağıt imzalandık" diye korkuyorlar, üye olmuyorlardı. Oysa bu yasal değil.

Peki siz işe girerken "hamile kalmayacaksın" baskısı yaşadınız mı?

Evet, benim bir çocuğum var. İşe başladığımda çocuğum bir yaşındaydı, bana "Çocuğun bir yaşına gelmiş, kardeş düşünüyor musun, ilerleyen zamanlarda çocuk yapmaya niyetin var mı? Şimdiden söyle, çocuk yapacak kadınlarla bizim işimiz yok, bize garantisini ver." denildi. Ben bu konuda çok baskı gördüm... İşe girmekten vazgeçmeyi bile düşündüm bir ara. Bir odaya giriyorsunuz, burada şefler, müdürler dört-beş kişi var, sırayla oturuyorlar, hepsinin başına gidiyorsunuz, sırayla "çocuk yapacak mısın, çocuk yapacak mısın?" diye soruyorlar. Ön görüşmeden sonra evraklarını hazırlıyor, bir görüşme daha yapıyor. Orada müdürler görüşüyor. Kağıtlara bakıyorlar, "Bir çocuğun var, bir çocuk daha yapmayı düşünüyor musun?" diye soruyorlar. Kağıt imzalatılmıyor ama psikolojik olarak bu baskı size yetiyor.

Sevim: Bu korkuyla birçok arkadaşım ikinci çocuğa asla yönelemediler.

Seda: Doğurmak senin tercihine kalmış bir şey değil, işveren sana "doğurmayacaksın" diyor, doğurmuyorsun. Edirne'de

başka fabrikalar da var, diğer yerlerde süt parası veriliyor, doğum izinleri kullanılıyor. Edirne Giyim Sanayii'nde böyle bir durum var. İşverenden çıkmıyor bu para, neden yapıyor o halde bilemiyorum...

Belki de hamile kalanın yerine başkasını almak zorunda kaldığında aynı hizmeti alamayacağını düşünüyor. Herhalde bundan...

Ayrıca işyerinde de kamera vardı, sürekli "Yerine geç kamera, saçını tarama, lavobaya gitme, kamera var." diye uyarılıyor-duk.

Siz ne zaman sendikaya üye oldunuz?

Seda: İşe girdikten iki hafta sonra sendikaya üye oldum. Taşeron zaten daha sonra girdi.

Sendikaya söylediniz mi peki kadınlar üzerinde bu tür baskılar var, diye...

Bu tür şeyler pek dile getirilen şeyler değildi. İşyerinde bu kabullenilmişti. Yıllardır yapılıyor...

Sevim: Devamlı yaşadığımız için bunun normal olduğunu, yasadışı olmadığını sanıyorduk. Yasadışı olduğunu biz sonradan öğrendik.

Banтта çalışıyorsunuz herhalde, peki banтта çalışanlara özgü bir uygulama mıydı bu?

Sevim: Hayır, fabrikanın her bölümünde bu uygulama geçerliydi. Pantolon, ceket çıkıncaya kadar, her bölümünde...

Uluslararası markalara üretim yapılıyor değil mi, hangi markalar ve bunlara sendikal baskı yapıldı mı?

Evet, Hugo Boss, Eduard Dressler, Emilio Guido, Kiğılı, Vakko, hepsine duyurduk. Daha sonra ITGLWF ve ETUF:TCL'yi, Almanya'daki kardeş sendikamız IG Metal'i de bilgilendirdik... Hemen markalara yazdılar ama bir cevap alamadık. Biz de İzmir de Hugo Boss'un ana fabrikasının önünde Petrol-İş'e, Tek Gıda-İş'e bağlı sendikalar olarak bir basın açıklaması yaptık. Hugo Boss'tan hâlâ bir ses yok. İç piyasa daha duyarlı davrandı, Kiğılı devam ediyor. Ama Vakko, "Bize üretim yapan bir işyerinde sendikal hakların ve kadın haklarının ihlâl edilmesini kabul edemeyiz." dedi ve siparişleri kesti.

Fabrikadaki yaşam ve mesai ücretleri nasıldı?

Seda: Bir kadınsın ama posta başı olarak görev yapan insanlar genelde erkek. Tuvalette gideceksin, ondan izin almak zorundasın. Belli yemek ve çay saatleri vardı. Onun dışında tuvalette gidemiyordunuz, kadınların özel durumlarında bile tuvalette gidemiyordunuz. Yemek ve ihtiyaç saatleri var. Gidiyorsun izin istemeye "İstirahat saatini bekleyeceksin." diyor sana, olur mu? "Ben kadınsın, benim her türlü halim olabilir, böyle davranamazsın." diye çok çatıştım. Düşünün, kadınsınız, lavaboyu kullanmak için her şeyinizi bir erkeğe anlatmak zorunda kalıyorsunuz... Kadınların durumu çok zordu esasında.

Kreş vardı işyerinde, ama bir arkadaşımın çocuğu bulaşıcı hastalık şüphesiyle eve gönderildi bir gün. Arkadaşıma izin vermiyorlar, ama çocuğu kim götürecektir? Eşini çağırdı, hastaneye götürdüler bulaşıcı hastalık olmadığına dair rapor alınmasına rağmen çocuk kreşe alınmadı. Anneye de izin verilmedi... Bir süre başkasına baktırmak zorunda kaldı çocuğunu. Buna çalışmak mı denir... Başka yerlerde bu tür sorunlar hemen çözülür.

Mesailer önceden haber veriyorlar mıydı?

Sevim: Hayır verilmiyordu, en büyük zorluklardan biri de oydu. Mesai bitimine bir saat kala, bazen mesai bittikten sonra haber veriliyordu.

Seda: "Sen mesaidesin." diyor ve çekip gidiyordu şefler. Benim eşim de mesai çalışıyor, çocuğum da var... Nasıl ayarlayacağız çocuk bakımını, bunu düşünen yok. Ayrıca gece mesailerinde her semte servis yok. Belli bir merkeze kadar gitmek zorundasın, dolana dolana 1 saatte gidiyor servis. Sabahın 5'inde kucaklarında çocukla kalakalıyorsun, sarhoşla da karışlaştım sarkıntılık yapan da oldu. Çünkü beni karşılayacak biri yoktu. Şoförün insafına kalmış. Bazıları acıyıp götürüyor ama çoğu da "Götürmek zorunda değilim." diyor.

Sevim: Ben köyde yaşadığım için daha rahatım bu konuda. Köye servis geliyor. Zaten orada herkes birbirini tanıyor.

Diğer arkadaşlarınız da benzer sıkıntılar yaşıyorlardı herhalde, sendikal olarak sorunları aşmak daha kolay, sizce onlar niye katılmıyorlar sürece, korku mu, baskı mı, geçim derdi mi?

Seda: En başta geçim derdi var. Edirne küçük bir yer. Fazla iş olanağı yok. Aynı yerde karı koca çalışıp kirada olan ve çocuk okutan insanlar var. Edirne Giyim'de tek avantaj düzenli para almak. İnsanların kredi borçları var. Bazılarının eşleri veya akrabaları da aynı yerde çalışıyor, "Sendikadan istifa etmiyorsun, ben de kocanı işten çıkarırım veya ablanı işten çıkarırım." diyorlardı. Bu tür baskılar vardı.

Ortalama ücretler arasında fark var mı?

Seda: Asgari ücretin biraz üzerinde ücret alıyorduk, ayrıca taşeronda çalışanlarla sendikalılar arasında da ücret farkı var. Sendikalılar daha fazla ücret alıyor, en azından 100 TL oynuyor arada. Sendikalar konusunda arkadaşlarımız çok bilinçsiz. Kağıt imzaladılar ya üye olursam beni işten çıkarırlar, kağıt da imzaladım diyorlar. Oysa bu durum yasal değil. Bilmiyorlar...

Kaç gündür grevdesiniz, içeride bulunan arkadaşlarınızın size karşı tutumları nasıl?

Seda: 54 gündür grevdeyiz, arkadaşlarımızın tutumu iyi esasında. Çünkü onların yapamadıkları şeyi biz yapıyoruz. Sendikalı olmak sonuçta onların da yararına...

Sevim: Bizi grev yerinde en rahatsız eden şey, kamera ile gözetlenmek. İki kadının

biz, orada her türlü davranışlarımız gözetleniyor... Rahatsız oluyoruz. Patron her şeyimizi izliyor. Gelen misafirlerimiz de gözetleniyor.

Nasıl devam ediyorsunuz, grevin gidişatını nasıl görüyorsunuz?

Biz biraz daha bilinçliyiz herhalde, umutluyuz, arkamızda bizim gibi düşünenler olduğunu biliyoruz, sürekli ziyaretimize gelenler var...

Kadınlardan özel bir şey bekliyor musunuz?

Seda: Biz kadın derneklerine gitmeyi düşündük, onlardan destek bekliyoruz. Çünkü biz kadın olduğumuz için baskı gördük... Ve iki kadın direniyoruz orada. Bir ay önce de İstanbul'a gelmiş, başka yerleri değil, Emine Abla'yı görmek istedik. Ne yapmış, nasıl direnmiş ondan öğrenmek istedik, çünkü o da tek başına bir kadın. Gittik ve onunla tanıştık.

Sevim: Emine Abla'ya dayanışma isteğimizi ilettik, çok memnun oldu. Onu gördükten sonra bakış açımız da değişti. Döndükten sonra anlattım eşime de, "Ben de sonuna kadar arkadayım." dedi. Bu benim için çok iyi bir şeydi.

Seda: Emine Abla tek kişi duruyor orada. Biz iki kişiyiz... Dayanışma imkânımız var birbirimizle.

Bazıları çocuklarının geleceği, diyor grev vs. gibi eylemlere katılmama gerekçesi olarak, sizin de çocuklarınız var, ne düşünüyorsunuz?

Seda: Esasında biz de çocuklarımızı düşünmüyoruz, maddi bir şey düşünmüyoruz, ama onlara hak aramanın önemini gösteriyoruz. 7 yaşında bir kızım var. En ufak bir şey olsun, "Greve çıkacağım." diyor. Hakkını arıyor, düşünün daha yedi yaşında. Çocuklar görerek öğrenirler. Ben onun isteğini yapmadığımda böyle diyor...

Şu anda 650-700 Lira maaş alıyorum. Sendika gittiğinde bu ücret daha da düşecek, bu benim emekliliğime de yansıyacak, çocuğumun geleceğine de... Belki ileride çocuğumun maaşına da yansıyacak. Fabrikada 1200 kişi çalışıyor ve dört kişiye bir şef düşüyor. Hepsinin maaşı da bizden yüksek. İşletme içindeki şeflerin sayısını düşürmesi lâzım gelirken, kalkmış üç kuruşa çalışan insanın maaşını düşürmeye çalışıyor. Sonuna kadar hakkımızı savunacağız, başka yolu yok.

İzinde olan arkadaşlarımıza da sendikadan istifa etmedikleri takdirde işten çıkarılacaklarını söylemişler...

Grev çadırını kaldırmak istiyorlar. Bizi içeri sokmak istiyorlar. Bizim içeri girmemizle örgütlenme bitmiyor ki, devam edeceğiz örgütlenmeye. İyi sonuçlar bekliyoruz. Avrupa sendikalarından destek ve dayanışma bekliyoruz. Umutluyuz, dayanıyoruz, hak aramak çok güzel bir şey... Arkadaşlarımızın bizimle konuşmaları, selam vermeleri bile yasak, ama onların bizi desteklediğini biliyoruz. Biz içeride çalışan 1200 kişi için de direniyoruz. ■

Kriz bahanesiyle işten atılmalar sürüyor.
Mikropres'ten Tülay Nalbant:

"Sendikamız olsaydı daha güçlü olurduk"

Söyleşi: Selgin Zırhlı Kaplan

Tülay Nalbant, kriz nedeniyle işten atılanlardan biri. Metal sektöründe üretim yapan Mikropres işyerinde yaşanan atılma sürecini ve sonrasında kendisinden dinleyelim dedik.

Sizi tanıyabilir miyiz, isminiz nedir, evli misiniz?

Adım **Tülay Nalbant**. Gebze'de yaşıyorum, 31 yaşımdayım. İki hafta sonra evleneceğim. Şimdilik ailemle birlikte yaşıyorum, annem babam ve kız kardeşlerimle. 5 kız kardeşiz. Kardeşlerimden biri okuyor, diğerlerimiz çalışıyor. Onlar da fabrika işçisi.

Yeni bir işe girmişsiniz. Hem evliliğinizi hem de yeni işinizi kutlarız. Atılmadan önce, Mikropres'te ne iş yapıyordunuz?

Yaklaşık iki yıl Mikropres'te çalıştım. Ben Mikropres'in Bosch markasına bakılan bölümünde çalışıyordum. Matkap uçlarının kontrolü ve paketlemesini yapıp sevkiyata gönderiyordum.

Mikropres'ten bahseder misiniz biraz?

Mikropres'te 60'ın üzerinde işçi çalışıyor. Tuzla Sanayi Bölgesi'nde, üç ayrı işletmesi var, ayrı fabrikalardan oluşuyor. Dökümhane dediğimiz bir bölüm var, aynı sanayi bölgesinde, ama farklı binada, bir de kalıphane var, kalıpların yapıldığı ve bize gönderildiği yer. Oralarda da toplam 20-25 işçi çalışıyor.

Yabancı sermayeli bir firma. Türk ortakları da var, ama hisselerin çoğunluğu yabancı. Tümünü dışarıya üretim yapıyor.

Kadın oranı nasıl işçiler arasında?

Ağırlıklı olarak erkekler çalışıyor. Kontrol'de daha çok kadınlar. Ayrıca paketleme de yapıyorlar. Ben de Kontrol'deyim. Kalıphane'de sadece erkekler var, bizim fabrikada en son 22 kadındık. Atılmalarından sonra düştü bu sayı, bizden sonra kendi isteğiyle ayrılanlar da oldu.

Sendikanız var mıydı?

Hayır, yoktu.

Atılma sürecini nasıl yaşadınız, neden atıldınız, kaç kişiydiniz? Biraz bahseder misiniz?

Uzun süredir ücretlerimizi alamıyorduk. Kriz bahanesiyle iki aydır maaşlarımızı vermiyorlardı. Parça parça veriyorlardı, artık hesabını da yapamaz hale gelmiştik. Son olarak içerde kalan paramız bir buçuk aylık maaş, beş aylık mesailerimiz, asgari geçim indirimimiz, ve atıldıktan sonra da tazminatlarımız, senelik izinlerimiz vs. var. En son eylem yapmadan önce üç aylık maaşımız vardı içerde kalan.

İlk başta arkadaşlarla karar alıp patrondan toplantı istedik. Toplantıda geldi konuştu, "Kötü durumdayız, zor durumdayız, ayakta kalmaya çalışıyoruz, şimdiye kadar birçok

Tülay Nalbant

işçiye zor döneminde yardımcı olduk." diye. Geçmişte daha küçük bir atölye-ken, mesela birinin çocuğu çok hastayken hastane masrafını karşılamış, evine haciz gelen bir arkadaşın haciz parasını ödemiş, dolayısıyla da bunları o arkadaşlara karşı daha sonra koz olarak kullanmış ve o süreçte de kullandı bunu. Toplantıda bunları anlattı.

Daha sonra bir süre geçti, biz "böyle olamayacak" dedik. İçerde sürekli alacaklarımız var, ama bize net birşey de söylemiyorlardı.

Üretimi durdurmaya karar verdik. İlk üretimi durdurma eylemimiz 40 dakika sürdü.

Fabrikadaki herkes katıldı mı peki iş bırakma eylemine?

Hayır, ilkinde herkes katılmadı. Erkeklerin büyük çoğunluğu katılmadı. Bizim bölüm olarak katıldık. Kadınların tümü katıldı. O eylemde patron geldi, bağırdı çağırdı, "geçin yerinize ne yaptığınızı zannetmiyorsunuz" diye. Biz de "geçmeyeceğiz, sizden söz istiyoruz" dedik. Arkasından atışmaya başladık, ben "kimse geçmeyecek yerine" dedim. "Paramızı alana kadar, bunun sözünü alana kadar üretim yapmayacağız" dedik. Sonra erkeklerden bizimle olanların bir kısmı tek tek işbaşı yapmaya başladı. Çevremdekiler de "ne olursun bırakalım, herkes çalışıyor, herkes bize bakıyor" dediler, bu şekilde korkular ve kaygılarla ancak 40 dakika sürebildi, sonra da bitirdik.

Sonraki eyleminiz ne oldu?

Yaklaşık bir ay sonra 2 saat iş bıraktık. Çalışmayacağız dedik, bu sefer herkes katıldı. Ama toplantıda karamsar bir tablo çizildi, atılan arkadaşlardan biri patrona "siz öyle bir tablo çiziyorsunuz ki, burada hiçbir umut ışığı göremiyorum" dedi. Bunun üzerine patron, "umut ışığı göremeyen çıksın gitsin, kimse kalmasin" dedi. "Biz size olanı söylüyoruz, paramız yok, kayyumdayız" dedi. Söz isteyince, söz veremeyeceğini söyledi. Cuma akşamı oldu bu, Pazartesi günü yine işbaşı yaptık. Ama kısa bir süre sonra eylem yapmayı düşünüyorduk. "Hakkımızı alana kadar, paramızı alana kadar bırakmayalım" diye karar verdik.

Bu arada beni içeri çağırdılar, "ne yapıyorsun, kendine gel, durumumuz ortada, fabrika kapanmak üzere, kayyumda, paramız var ama size ödeme yapamıyoruz çünkü kayyum herşeye el koydu." Bu tür yarı gözdağı, yarı nasihat yoluyla ikna etmeye çalıştılar. Bir arkadaş daha vardı benimle birlikte. Onu da uyardılar.

Bundan bir hafta sonra, Pazartesi işe geldik. Herkese duyuru yaptık çalışmaya çağız diye. İşbaşı yapmadık. Patron geldi, yine aynı konuşmaları yaptı, "durumumuz kötü" dedi.

Bunun üzerine "her hafta sevkiyat yapıyoruz, durum kötüye neden sevkiyat yapıyoruz, o zaman üretim neden düşmüyor, beş ay öncesiyle hiçbir fark yok" dedik. Patron da "size süre veriyorum, yerinize geçip üretim yapın" dedi. "Yapmıyoruz"

dedik. O gün işbaşı yapmadık, bütün gün bizim bölümde toplandık.

Ertesi gün oldu, herkes birbirine bakıyor tabii. Sabah serviste de söyledim "arkadaşlar ben işbaşı yapmıyorum, hiçkimse işbaşı yapmasın" diye. Ben bekledim işbaşı yapmadım, yine etrafımda toplanmaya başladı herkes. Bütün fabrika katıldı sonra. Arkasından dedikodular yayılmaya başladı 'çıkışlar verilmiş, dikkat edin kendinize' diye. Akşam saatlerinde bizi ikiye böldüler, "Bölünmek istemiyoruz, açıklama yapılcaksa birlikte yaparız" dedik.

Bu arada araştırma yapmıştık, 2008 yılı içerisinde fabrika sermayesini yüzde 300 arttırmış. Bunu ticaret sicil kaydından bulmuştuk internet yoluyla. Toplantıda bunu söyledim, "siz kâr etmiyorsanız, yüzde 300 parayı nasıl buldunuz" deyince patron sinirlenip "bunu nereden öğrendin, bunu ispatlayacaksın" dedi.

Daha sonra herkesi yanına çağırdı, bir slayt gösterisi hazırlamış. Beni bilgisayar başına oturtup nereden öğrendiğimi göstermemi istedi. "Oturmayacağım, size birşey ispatlamak zorunda değilim. Asıl siz aksini ispatlayın" dedim. Bunun üzerine, "sermayemi yüzde üç yüz arttırdım, ama kâr etmedim, şirketi kurtarmak için yaptım bunu" dedi. Kredi çekebilmek için bütün sermayesini koyduğunu söyledi. O akşam benimle birlikte beş kişinin çıkışı verildi.

Sonra neler yaşandı?

Ertesi gün çıkışlarımız verildi, fabrikaya girmemiz yasaklandı. Diğer arkadaşlarımız da bizimle birlikte girmediler fabrikaya, bizimle birlikte beklediler. İki kişi hariç kadınların hepsi, erkeklerden de beş kişi bizimleydi. Hep birlikte fabrika önünde beklemeye başladık.

Akşam dönerken onları da servise almadılar.

Herhangi bir sendikayla bağlantı kurdunuz mu bu arada?

Birleşik-Metal'e gittik. Onlar da "siz direnişi başlatın, biz sizin yanınızdayız" dediler. Ama bizim direnişi başlatacak ekonomik koşulumuz yoktu. Birçok arkadaşımız mesela Ümraniye'den geliyordu ve otostopla gelenler oldu. Zaten hiçbirimizin cebinde para yoktu, uzun süredir paramızı alamıyorduk, herkesin borcu çok fazlaydı. Örneğin bir arkadaşımız, "Çocuğuma beslenme koyacak param yok, bir Lira istiyor, veremiyorum." diyordu.

Atleler nasıl etkilendi durumdan?

Benim dışımda hepsi evliydi. Çoğunun çocuğu var ve kiradalar. İşten çıkartılan arkadaşlardan biri temizliğe gidiyor şu anda. Bir tanesi daha yeni kargo şirketine girdi, gece çalışıyor. Bir arkadaşımız da eşiyile birlikte çalışıyordu. Kocasını işten atılınca o da "Psikolojim bozuldu, ben artık burada çalışmak istemiyorum." diye ayrıldı. Çünkü biz atılınca onlar da içeri girmiş ama işbaşı yapmamışlardı. Şimdi ikisi de işsiz ve

memleketlerine dönmeye karar vermişler. İki arkadaşımızı da bizden sonra "eylem yapmak ve işçileri kıskırtmak" gerekçesiyle attılar. Çünkü biz atıldığımızda onlar hâlâ içeride eylem yapıyorlardı, üretimi durdurmuşlardı.

Herkes ilk defa yaşıyordu böyle bir şeyi, onların da psikolojisi bozuldu. Hiç kimsede bir bilinç, bir birikim yoktu.

Daha önce bir sendikalaşma denemesi olmuş sanırım, biraz bundan söz eder misiniz?

Ben işe başlamadan önce, kendi aralarında imza toplayarak sendikalaşmak istemişler. Türk-Metal Sendikası'na gitmişler. Oraya gidince hemen duyulmuş, bir kişi işten çıkartılmış. Bunun üzerine de hemen vazgeçmişler. İki kişi imza toplamışlar, atılan bir kadın işçiymiş. Ben hatta "Eylemlere başlamadan önce gidip bir sendikayla görüşelim." dediğimde "Sendikadan bir şey çıkmaz." demişlerdi.

Sendika olsaydı, en azından ekonomik olarak bir güvencemiz olurdu, daha güçlü olurduk.

Atıldıktan sonra nasıl bir süreç yaşandı?

Atıldıktan sonra yine fabrikaya gidip gelmeye devam ettik, ilişkilerimizi kesmedik. Bekledik o süreci. Belki içeride kalan alacaklarımızı alırız dedik. Çünkü avukatla da görüşmeye başladık o süreçte, avukat da almaya çalışmamızı söylemişti. "Hukuki süreç alacaklarınızı almanızı uzatır." demişti. Zaten dava boyunca cebimizden 700-800 TL çıkacak, benim toplam 3000 Lira alacağım var, ama ben yeniydım, daha fazla alacakları olanlar vardı. 7 yıllık çalışan vardı...

Bir de tehdit edilişsiniz galiba...

Evet, bir akşam tanımadığım biri arayıp önce anneme beni sordu, annem sesi tuhaf bulunca beni vermedi. Bu arada anneme "Kızınıza sahip çıkın, gazetelere yazılar yazıyor, yazmasın, ayağını denk alsın." dedi. Annemden telefonu alıp "Kimsin?" diye bağırdım, küfretmeye başladı. "Yapacaklarımdan geri kalmayacağım, sizi basına vereceğim" dedim, hemen bir haber yazdım o da internette yayınlandı. Avukata anlattım, önce suç duyurusunda bulunalım dedik, sonra vazgeçtik.

Hukuki süreç nasıl işliyor bu arada?

Kendi tuttuğumuz bir avukatımız var. Şimdiye kadar bir mahkememiz oldu. Biz atıldıktan sonra iki arkadaşımız da kendi istekleriyle ayrıldı. Dokuz kişiyiz. Daha önce de iki erkek arkadaş daha vardı, bir tanesi daha önce bizimleyken, patrona "Benim de çıkışımı verin, ben de çıkmak istiyorum, değil bu fabrikanın önünden geçmek, bu sanayi bölgesine bile girmeyeceğim." demişti. Bunun üzerine onun da çıkışını vermişlerdi. Eylemdeyken bir ara yukarı çıktılar, ben içeride kavga çıkacak diye beklerken bir baktık motorlarına binip gittiler. Daha sonra öğrendik ki patrone dan özür dileyip tekrar işbaşı yapmak istedikle-

rini söylemişler. Patron da bir iki hafta beklettikten sonra işe geri almış. Eylül ayında bir mahkememiz daha olacak, tanıkların dinlenmesi için.

İçerideki arkadaşlardan haber alıyor musunuz?

Ödeme yapılmıyormuş ama az az veriliyor, fabrikanın durumu çok iyi değilmiş. Şu anda ücretsiz izinler kullanırlıyormuş, yıllık izinlerini kullanmışlar, şimdi gruplar halinde ücretsiz izne çıkartıyorlarmış.

Direnişi neden sürdürmediniz?

Hem acemiliğimize geldi, hem de yalnızlık açıkçası. Birincisi, çok uzun sürmemesi, ikincisi bilinçsizliğimiz, çok iyi yönlendiremedim ben de arkadaşları. Keşke fabrikanın önünde daha uzun süre kalabilseydik. Paramızı alırdık veya almazdık... Bize yer verecek basın da belli zaten. Bir basın açıklaması yaptık mesela, duyurduğumuz halde hiç kimse gelmedi. ... Kazanalım veya kaybedelim, direniş uzun sürsün isterdim. Çünkü sadece bizim sorunumuz değil yaşanan, özellikle son dönemde krizle birlikte işten atılmayı sadece biz yaşamadık. Bundan sonra da hiçbir şeyin garantisi yok. Geçmişte belki birçok kazanımlar oldu, ama bugün bu kazanımlar tek tek elimizden alınıyor.

Son olarak eklemek istediğiniz bir şeyler var mı?

O dönemde, biz de keşke sendikalı olsaydık, keşke sendikaya daha önce gitseydik. Keşke sendikayla birlikte mücadele verebilseydik. Biz bunları hep düşündük, ama eylem sürecinde konuştuk daha çok. Bir de çok dağınık oturuyorduk, bir kısmımız Ümraniye'den, bir kısmımız Gebze'den geliyorduk. O süre içerisinde dışarıda bir yaşamı paylaşmadık. ... Biz dışarıda birlikte vakit geçirmeyi eylemden sonra yaşadık. Sonra birbirimizin evine gitmeye başladık. Bunu daha önceden yapabilmış olsaydık, daha sağlam bir şey olabilirdik...

KESK'in Kadın Sekreterleri Serbest Bırakılsın

Kriz nedeniyle pek çok çalışan işini kaybedip yoksullaşırken, bizi yöneten beyefendiler bu konuda herhangi bir biçimde çözüm üretmezken, örgütlü yapılara, sendikalara, sivil toplum örgütlerine karşı saldırılar iyice yoğunlaştı...

ATV, Sabah grevcileri açtıkları davaları birer birer kazanırken artık geleneksel hale gelen Taksim, Galatasaray yürüyüşlerini yapamaz hale geldiler. Polis birkaç haftadır, grevci işçileri, onlarla dayanışmak maksadıyla tramvay durağında toplananları yürütmüyor. Çalışanların en doğal hakkı olan sendikalaşma hakkı ve özgürlüğü elinden alınmaya çalışılıyor...

28 Mayıs'ta yıllardır kamu çalışanlarının hakkı için uğraş veren KESK'in İzmir ve Ankara Şubeleri basıldı ve içinde KESK Kadın Sekreteri Songül Morsümbül'ün de bulunduğu birçok sendikacı tutuklandı... Sendikalar çalışanların çıkar, hak ve özgürlüklerini korumak maksadıyla kurulmuş yasal örgütlerdir. Oraların yasa dışı alanlar olarak ilan edilip, sorgusuz sualsiz basılıp, yöneticilerinin tutuklanması demokrasi ilkeleriyle bağdaşmaz...

Mayıs'ta gerçekleşen polis baskınlarının ardından gözaltına alınan, sonra serbest bırakılan KESK üye ve yöneticileri hakkında yeniden tutuklama kararı çıkarıldı. KESK üyelerinin serbest bırakılması karşısında, savcılığın itirazını değerlendiren mahkemenin serbest

bırakılan KESK'lilerin yeniden tutuklanması kararını verdiği öğrenildi.

Tutuklama kararının kaç KESK üyesi hakkında verildiği konusunda ise net bir bilgi yok. Ancak KESK Genel Merkez yöneticilerine erişen bilgilere göre tutuklanan KESK'lilerin sayısı beşe ulaşmış. 28 Mayıs'ta gözaltına alındıktan sonra serbest bırakılan 14 KESK'linin geri kalan 9'u hakkında bir karar bulunup bulunmadığı ise bilinmiyor.

KESK avukatlarının itirazını kabul etmeyen mahkemenin kararıyla tutuklanan KESK'liler cezaevine gönderildi. Tutuklananlar arasında KESK Kadın Sekreteri Songül Morsümbül'ün yanı sıra Eğitim-Sen Kadın Sekreteri Gülçin İsbet de bulunuyor.

KESK'in ve Eğitim-Sen'nin kadın sekreterlerinin tutuklanması, sadece sendikal hak ve özgürlüklere değil, kadınların insan haklarına karşı yapılan bir saldırıdır...

Yıllardır sendikalarda kadın örgütlenmesi için uğraş veren sendikacı kadın arkadaşlarımız, serbest bırakılmalı ve görevlerinin başına dönmelidir...

Yaşam arsızları için sosyal politika

Türkiye’de sosyal hakların evrensel niteliğinden, yaygın biçimde kurumsallaşmasından ve uygulamasından bahsetmek mümkün değil. Sosyal reformları oluşturma ve uygulama süreçlerinin geniş kesimlerin aleyhine işlemesini, işçi örgütlerinin her alandaki temsil zayıflığını göz önünde bulundurmadan açıklayamayız.

Bu sayıdaki yazıma yakın bir tarihte izlediğim belgesel tadında bir filmin konusuyla başlamak istiyorum. Filmin adı “Yaşam Arsızı”. Film adından da anlaşılacağı gibi, her şeye, her koşula rağmen yaşamak sloganından yola çıkmış... Öykünün kahramanları ve konusu ise, anne ve babasını kaybettiği bir trafik kazasından sonra şizofren olan iki kız kardeş ve bunlara bakmak zorunda olan sağlıklı üçüncü kız kardeş. Filmde üçüncü kız, hem şizofreni teşhisi konulan bu iki kız kardeşine, hem de yaptığı yanlış evlilik sonucu sahip olduğu iki çocuğuna, ayrıca alkolik kocasına bakabilmek için pavyonda çalışan bir kadına dönüşüyor. Filmde Türkiye’de sosyal sorunlar ve politikalarla ilgili derslerde değindiğimiz birçok sorun çok çarpıcı ve gerçekçi bir şekilde işlenmiş. Filmin yönetmeni Yasemin Alkaya, filmde çok yaşanan, fakat konuşulmasından hoşlanılmayan konuların işlendiğini, öykünün gerçek bir hayat hikâyesi olduğunu, izleyicinin “böyle şeyler gerçek hayatta olmaz, benim çevremde böyle şeyler yaşanmıyor” kaçamağı yapamayacağını belirtiyor. Filmin kahramanı Elif, şizofren kardeşlerine 10 yıl bakmak zorunda kalmış. Daha sonra kendi çocuklarının sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmasından dolayı kardeşlerini akıl

hastanesine bırakmak istemiş, akıl hastanesi “bakma sorumluluğu senindir” deyip bu başvurusunu reddetmiş, bunun üzerine ceplerine biraz para koyarak onları bir otobüse bindirerek halalarına gönderip izin kaybettirmek zorunda kalmış. Halaları şizofren kardeşlere bakmak istemeyince kardeşler sokakta ve parklarda yaşamaya başlamış, tecavüz dahil başlarına gelmedik kalmamış. Filmden öğreniyoruz ki şu anda Ürgüp’te bir bakımevinde kalıyorlar. Ama burası da son durakları olmayacak gibi görünüyor. Filmin ayrıntısına girmeyeceğim. Ancak gerçek

hayat hikâyesinin ve gerçek karakterlerin rol aldığı bu filmin genel konularına yönetmenin dilinden kısaca değinmek istiyorum;

- Kadına uygulanan şiddet, bu şiddetin çocuklarda açtığı hasar,
- Kadına uygulanan şiddete karşı devletin ve polisin tavrı,
- Düşmüş kadının toplumdaki yeri, törelerin, gelenek ve göreneklerin yok ediciliği, mahalle ahlâkının ve kasaba ahlâkının öldürücülüğü,
- Şerefi, namusu için rahatlıkla kadın döven, hatta öldüren bazı erkeklerin çıkarları söz konusu olduğunda, karılarını satabilmeleri ve buna rağmen kendi namusuna halel gelmemesi,
- Küçücük, zor durumdaki akıl hastası bir kıza, sokaklarda yaşayan sakallı çıkmış hasta bir kadına tecavüz edilebilmesi,
- Kendisi üzerinden işlenen bütün suçlara rağmen kadının hep suçlu bulunması, toplum dışı bırakılıp damgalanması ve en kötüsü de bunlar yetmiyormuş gibi kendisini de suçlu hissetmesi...

İsveç vatandaşı olmak

Bireylerin, toplumun ve devletin kadına yönelik fiziksel ve duygusal şiddetinin en ağır sonuçlarının işlendiği

filmde, belki de üzerinde durulması gereken en çarpıcı soruyu, kendisini yargılayan, suçlayan, kendisinden nefret eden, ancak yaşama da bir o kadar bağlı olup arsız arsız yaşamaya devam eden filmin kahramanı Elif soruyordu.

Elif yaşadığı bütün eziyet, işkence ve sıkıntıları anlattıktan sonra "TC vatandaş değil de, İsveç vatandaşı olsaydım, bu kadar mutsuz olur muydum? Kardeşlerim sokaklarda kalır, tecavüze uğrar mıydı, bu kadar korkunç bir hayatları olur muydu?" diyor.

Şiddete uğrayan kadın, bundan zarar gören iki çocuk ve uzun bir süre sokaklarda yaşayıp tecavüze uğrayan, devlet kurumlarının başta kabul etmek istemediği iki şizofren kardeş, bütün bu karakterlerin içinde bulunduğu yoksulluk... Gerçek soru şu; sosyal devletin sosyal politikalarının uygulandığı bir ülkede bu olaylar gerçekleşir miydi? Elif'in sözünü ettiği İsveç, sosyal devlet ve sosyal demokrasinin anavatanıdır. Sosyal hakların en çok kurumsallaştığı ve yaygınlaştığı, sosyal ihtiyaçların en çok piyasa dışından sağlanabildiği refah devleti modelinin uygulandığı devlettir. İsveç gibi ülkelere bakıldığında, bu ülkelerde sosyal demokrasinin toplumsal desteğinin ve uzun süreli bir iktidarının olduğu görülür. Yüksek standartlarda toplumsal eşitliğin sağlanması amaçlanır. Bu nedenle de sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar yüksek tutulur, hakların kullanılmasında evrensellik ilkesi ve geniş bir eşitlik gözlemlenir.

Türkiye'de ise tersine sosyal hakların evrensel niteliğinden, yaygın biçimde kurumsallaşmasından ve uygulamasından bahsetmek mümkün değildir. Devlet zorunlu olmadıkça devreye girmemekte, son çare olarak sisteme düzenleyici olarak dahil olmaktadır. Sosyal sorunların çözümünü bireyle, aileye ve piyasaya bırakan gelenekselci, aile ve akrabalık dayanışmasının ön plana çıkartıldığı bir sosyal politika anlayışı hakim. Örneğin filme konu edilen şizofren hastalarının dramatik hikâyesi bu sosyal politika anlayışının ürünüdür. Gerçekten Türkiye'de 400 bin şizofren hastası olmasına rağmen,

devletin kimsesiz ve ailesinin bakamadığı şizofreni hastaları için bir merkezi, hatta bir politikası yok. Sorun sadece şizofren hastaların ve ailelerinin sorunu değil. Türkiye'de yaklaşık 8,5 milyon özürlü yaşamakta. Başka bir ifade ile nüfusun yüzde 12,29'u özürlü grubuna giriyor. Bu kadar büyük bir nüfus kitlesinin işgücüne katılım sorunları yaşadıkları (özürlü nüfusun yüzde 77,80'i işgücüne hiç katılmıyor, bu oran kadınlarda yaklaşık yüzde 93 düzeyindedir), devletin bakım hizmetlerinin oldukça yetersiz olduğu, kamusal alanların özürülüler düşünülerek tasarlanmadığı çok açık. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi devlet özürülülerin bakımını ailelere ve hatta sivil toplum kuruluşlarına bırakma eğiliminde. Bu nedenle, aslında her aşamada önemli bir kamu hizmeti olan ve devletten beklenen kalıcı sağlık ve bakım hizmeti son derece yetersiz. Devlet bu hizmetlerin yaygınlaştırılması gerektiğini kabul etmekle birlikte, bunu devlet aracılığı ile yapmaktan çok bu konuda sivil toplum kuruluşları ile özel kuruluşların ön plana çıkartılmasını istemekte. Gerekçe ise, devletin bugünkü imkânlarla özürülüye sürekli bakım hizmeti sağlayamayacağına ilişkin sosyal devlet ilkesine aykırı bir gerekçe. Bu durumda en önemli sorun bakıma muhtaç özürülüler için, ailelerinden ayrıldıktan sonra kendilerine bakacak kimsenin olmamasıdır. Gerçekte devletin özürülülere ilişkin politikasızlığından dolayı filmde iki şizofren kız kardeşin ve onlara uzun yıllar bakmak zorunda kalan abalarının trajik hikâyesi sadece filmle sınırlı olmayan, çok geniş bir kesimi ilgilendiren bir sorun.

Kadın özgürlüğü de ne?

Peki ya kadına yönelik şiddet ve istismar sorununun çözümü konusunda İsveç ve Türkiye arasında bir farklılık var mı? İsveç'i inceleyenler diyorlar ki, "İsveç'te Türkiye'dekinin tam tersine kadını koruyan, temel hak ve özgürlüklerini sağlayan kurumsal bir işleyiş söz konusu. Türkiye'de ise daha yeni yeni yasalardaki kadının özgürlüğünü kısıtlayan kuralları ortadan kaldırma-

ya yönelik girişimlerde bulunuluyor, ama bu diğer kurumlara henüz yansıtılmadı ve kadın sorunlarını çözmeye yönelik işlevsel bir bütünlük gerçekleşmiş değil....". Ancak yapılan gözlemler, kültürel farklılıklar olsa bile genelde kadın sorunları açısından çok büyük farklılığın olmadığı, kadınların yaşadığı sorunların evrensel bir nitelik taşıdığı, şiddet, tecavüz, istismar ve istihdam gibi sorunların orada da yaşandığı, ancak Türkiye'den farkının İsveç'te çözüm noktasında belli bir sistem, kurumsallaşma ve politikanın varlığı olduğunu göstermektedir.

Burada yer veremediğimiz pek çok sorunu içine alan ve alması gereken sosyal politika uygulamalarının ülkeler ölçeğinde farklı olmasının nedeni nedir? Kuşkusuz ülkelerin sosyal politikalarına ilişkin deneyim ve gelenekleri birbirinden farklıdır. Ancak bu farklılığı yaratan esas neden işçi sınıfı hareketinin belirleyici gücüdür. Bundan da önemlisi işçi sınıfının toplumsal gücü harekete geçirebilmesi, başka bir ifade ile siyasal bir güce dönüşebilmesi toplumun diğer sınıfları ile ittifak kurup siyasal bir koalisyon oluşturulabilmesi ve böylece istediği reformları hayata geçirebilme gücüne sahip olmasıdır. Bu ise her ülkede farklı gerçekleşmiştir. Türkiye'de öteden beri işçi hareketinin sosyal reformların hayata geçirilmesi konusunda toplumu harekete geçirebilme gücünün son derece zayıf olduğu bilinmektedir. Özel sektörde örgütlenme oranının neredeyse yüzde 3'lere düştüğü, başka bir ifade ile hem örgütsel hem de politik temsil gücünün iyice zayıfladığı bir dönemde sendikaların, çalışan sınıfın ve dolayısıyla toplumun geniş bir kesimi lehine sosyal reformları hayata geçirmede etkili olamayacağı açıktır. Bilinmelidir ki sosyal politika siyasal bir güç dengesi sonucunda oluşur ve bu güç dengesi sonucu şekillenen bir tercihi yansıtır. Türkiye'de sosyal reformları oluşturma ve uygulama süreçlerinin geniş kesimlerin aleyhine işlemlerini ise işçi örgütlerinin her alandaki temsil zayıflığını göz önünde bulundurmadan açıklamak mümkün görünmemektedir. 🗣️

Kepirtepe'den Üstünler Geçti

Söyleşi: Necla Akgökçe

Süleyman Hocamızı kaybedeli iki yıl oluyor... Kızı Ülkü Karaosmanoğlu ve torunu Mehmet Hakyemez'in hayatının köy enstitüsü dönemi ile ilgili yapmış oldukları belgesel film, onu sevenler için "hoca işte böyle hatırlanmalı" dedirtiyor insana... Kızı ve torunuyla filmin yapım öyküsünü konuştuk...

Filmi çekmeye nasıl başladınız, fikir kimden geldi, siz mi düşündünüz yoksa Süleyman Bey'in de böyle bir düşüncesi var mıydı?

Ülkü Karaosmanoğlu: Babamı kaybettiğimizin üçüncü gününde Almanya'dan Ahmet Kaya Turan diye bir arkadaşı vardı, o geldi. Çok gizemli bir şekilde "bizim bir yemeğe çıkmamız lâzım" dedi. Babamı zaten yeni kaybetmiştik, kötü günlerdi, yemeğe çıkacak halimiz de yoktu. Bize bir şey anlatacakmış gibi bir hali vardı, biz de kaygılandık. Annem, ablam, ben, üçümüzü yemeğe çıkardı. "Hocayla konuştuğumuzda, ben hayat hikâyemi yazmak istiyorum, Ülkü onları edit edecek, demişti. Soğumadan mutlaka bir belgesel veya bir kitap yapalım. Sadece bunu söylemek için geldim. Babanızın böyle bir beklentisi vardı. Hatta bir vasiyet. Bana bunu söylemişti, bana bir şey olursa arkamdan bunu yapsınlar, demişti, bunu size söylemek istiyorum." dedi. Bunu yapacağız, zaten yapacaktık, dedik o zaman.

Ama bu kadar erken başlamamızın nedeni, Ürün'ün sitesinde son konuşması vardı. Annem ölümünün birinci yılında "Bilgisayarı getirelim, mezar başında onu böyle analım." demişti. "Öyle bir şey zor." dedik. Zaten bir belgesel düşünüyor, belki onu yaparız diye konuştuk.

Öncesinde çekim yapılmış galiba?

Evet. Köy Enstitüleri mezunlarının çocukları tarafından kurulmuş olan Köy Enstitüleri Araştırma ve Eğitim Geliştirme Derneği ve Vakfı (KAVEG) var. Köy Enstitüleri için bir belgesel çalışmaları düşünüyorlardı. Vakfın başında Güler Yalçın isimli bir arkadaşımız bulunuyor. 2006 yılında hepimizi topladı, Mehmet de, o da kamerasını aldı. Haziran ayında babam ve annemin mezun olduktan sonra ilk göreve başladıkları Trakya'da Yanıkağız köyüne ziyarete gittik, orada çekimler yapıldı. Daha önce de zaten annem ve babama sorular sormuş, evde bazı çekimler yapmıştı. O gün dönüş yolunda Mehmet'le "Bir belgesel yapsak kimlerle konuşuruz, kimi çekeriz." diye, konuşmuştuk. Belgelese başlama duygusu orada, yani babam yaşarken oluştu.

Daha sonra başladığımızda elimizdeki görsel malzeme temel olarak KAVEG çekimlerinden oluşuyordu. Bunun dışında yine vakıfta bulunan köy enstitülerine ait fotoğraflar, kişisel fotoğraflar, sendikalarda, eğitimlerde çekilenler vardı. O yüzden belgelese buradan başlayalım dedik. Zaten o başlangıç da babamın daha sonraki yıllarının bir kaynağı idi. Eğer Süleyman Üstün işçi hareketi içinde varolmuş, ona katkılarda bulunmuşsa, formasyonunu hazırlayan artez-yen Kepirtepe Köy Enstitüsü'ydü. Daha sonra ne yapılırsa yapılsın, her şey oradan geçmek zorundaydı. O kaynağı iyi anlatalım dedik. Başlarken de ailede bir yönetmenin olması işimizi kolaylaştırdı. Mehmet, Süha Arın'ın öğrencisi biliyorsunuz, o çok iyi bir belgeselcidir. Dolayısıyla belgesel alanında iyi yetiştii. Ben de "Cumhuriyete Kanat Gerenler" adı altında Mengü Ertel tarafından hazırlanan TRT'de dört yıl süre ile yayınlanan belgeselin editörlüğünü yapmıştım. Portre hazırlamayı bildiğimi düşünüyordum. Ben işin metin ve senaryonun oluşturulması kısmında, Mehmet de yönetmenlik, kurgu, montaj aşamasında çalıştı, birbirimizi destekledik, böyle ortaya çıktı çalış-ma.

Mehmet Hakyemez: Güler Yalçın dernekle ilgili bir çalışma yaptığı için Köy Enstitüleri'ne yönelik sorular sormuştu. Cevaplar da o konuyla ilgiliydi. Belgeseli taşıyacak şey dedemin anlattıkları olacağı için o konunun dışına çıkma olasılığı da esasında pek yoktu. Sendikalardan edindiğimiz eğitim görüntüleri, hem görüntü kalitesi açısından iyi değildi hem de işçilere verdiği derslerle ilgili görüntülerdi. Kendi hayatına ve hayat görüşüne ilişkin görüntüler yoktu. Köy enstitülerine ilişkin görüntüler dedemin hayat görüşüne dair ipuçları da veriyordu. Dolayısıyla elimizdeki görsel malzeme de bizi biraz oraya itti. Teyzem daha çok filmin omurgasını, kurgusunu oluşturdu. Ben, bir film akışı etkisini yaratabilmek için ufak oynamalarla onları birleştirdim.

Ülkü: Ama "böyle mi yapalım teyze", "hayır şu bölümü koyalım, bu onun etkisini artırır" gibi devamlı tartıştık...

Filmin akışı, kurgu da çok sağlam olmuş, bir izleyici gözüyle kulağı tırmalayan hiçbir şey yoktu, diyebilirim... Her şey yerli yerindeymiş duygusu uyandırıyor insanda...

Mehmet Hakyemez: 43 dakikalık bir film. Eski fotoğraflar, köy enstitülerine ait belgeler vardı, ben de bir noktasından sonra sıkıcı olur diye düşünüyordum, ama öyle olmadı.

Esasında film bir hayat anlatısının dışına bir yere de taşmış, Türkiye'nin belli bir döneminin sosyal ve kültürel tarihinden de bir kesit görülebiliyorsunuz, nasıl oldu bu değinebilir misiniz biraz?

Ülkü: Bir portre çalışması yapıyorsanız, onu taşıyacak olan kişiyi mekânına ve zamanına oturtamazsanız o portre çalışması çok güdük kalıyor. Olmuyor, yaşayan bir portre olamıyor. Belgesel babamı, Süleyman Üstün'ü anlatıyor ve 40'lı 50'li yıllara odaklanıyor. O dönemi babama anlattırdık biz bir kere... Savaş sonrası yoksulluğu, köydeki o yoksulluğu ve iki köylü çocuğun savaş zamanında Kepirtepe Köy Enstitüsü'ne gidiş öyküsünü vermesek, finaldeki patlama, keman çalan çocuğun görüntüsü bize "vav" dedirtmez. Bu konuları hiç bilmeyen arkadaşlarımız izledi filmi, çıkışta "ben çarpıldım finaldeki o keman çalan çocuğa" dedi. Bir şeyi sanat eseri yapan da zamanı, mekânı, duyguları yansıtırıyor olması, yansıtırken de bunu çok dengeli bir biçimde yansıtmaması herhalde. Sadece koşulları yoksulluğu abartırsanız, o zaman insanı gözden çıkarırsınız. Bu kurgu sırasında ortaya çıktı tam olarak, Mehmet'in yaptığı çok zor. Ama bu dengeyi tutturtuğunuzda çok sahici oluyor.

Başka bir açıdan baktığımızda Süleyman Bey'i de düşündüğümde bu bir politik tercih olarak da algılanabilir...

Ülkü: Evet, babam gibi birini anlatırken onun içinde yaşadığı koşullardan ayırmamız mümkün olamazdı. Öyle bir filme babam da dönüp bakmazdı zaten. Ama bu filmi babam beğenirdi diye düşünüyorum... Sadece babamla ilgili değil, ölmüş insanlarla ilgili bir belgesel yapıyor, biyografisi yazılıyor ya da kitap hazırlanıyorsa,

"Rahmetli bu yaptığımız işten memnun kalır mıydı?" sorusunu mutlaka sormak lâzım. Biz bu soruyu sorduk. "Babam bunu beğenir miydi?" diye sorduk. İlk gece bir araya gelip filmi toplu izledikten sonra "babam bunu beğenirdi" diye düşündük hepimiz. Bizi rahatlatan şey bu oldu. Evet, babam bunu beğenirdi.

Siz ne düşünüyorsunuz?

Mehmet: Yaparken de, montajda da süreçle bütünleştiniz için o soruyu sürekli soruyorsunuz. O soruyu otomatikman soruyorsunuz. Tanıdığınız bir kişiye çoğu zaman bu böyle olur da diyorsunuz. Ben dedemle çok yakın ilişki içinde değildim. Hem nesil farkı açısından hem de çocukluğumda mesela burada yoktu, yurt dışındaydı, yakınlaştığımız zamanlar oldu ama umduğu gibi değildir mutlaka. Montaj yaparken görüntüleri ardarda sıralarken oradaki kişinin çok fazla dünyasına giriyorsunuz, duygusal bir bir süreç haline geliyor. Ben normal hayatımda sağken kurmadığım yakınlığı o görüntüler aracılığıyla kurdum... Dedemle yeniden bir tür tanışma gibi oldu benim için oradaki ruh hallerini izlerken, görüntüleri birleştirirken.

Ülkü: Cumhuriyete Kanat Gerenler belgeselinde sanat, fizik, matematik alanında öne çıkmış insanların hayatını anlatıyorduk. Bu nedenle konuşmak için ailelere gidiyorduk. Bu cumhuriyetin ilk kuşağının portreleriydi. Hangi eve gidersek gidelim çocuklarının ortak duygusu şuydu, "o bizim babamızı, onun o kadar mühim bir insan olduğunu bilmiyorduk"... Daha sonra da "Sizin baktığınız gibi biz bakamayız." diyorlardı. Ben de babam öldükten sonra öyle oldum. Tabii ki babanızın ne yaptığını biliyorsunuz, ona önem veriyorsunuz ama sizin babama baktığınız gibi ben bakmıyor olabiliyorum. Farklı bir şey yani.

Ele aldığınız dönem itibarıyla de böyle bir şey olmuş olabilir. Şu dikkatimi çekti. Salt babanızın değil, annenizin de hikâyesini anlatmışsınız. Anneniz okul yıllarında çok dominant, parlak biriyken, sonra geri plana çekilmiş... Son karelerde Süleyman Bey'in hikâyesi içinde yer alıyor. Burada bir adaletsizlik varmış gibi...

Ne zaman bir adaletsizlik olur biliyor musunuz, rıza olmadığında... Rıza, özgürce verilmiş bir şey... Eğer annem o payeyi verip kendisini bilinçli olarak geri çekiyorsa -bu bilinçli olarak geri çekmek çok önemli bir şey- bir şey diyemeyiz. Ne olabildi? Hiç anlaşılamazlardı... İki dominant insan karşı karşıya gelince savaş çıkabilirdi. Bunun boyutları ikinci dünya savaşı gibi olmazdı tabii, daha ılıman geçerdi, ama olurdu... Nihayetinde bir çelişkidir bu. Bu, Cumhuriyet döneminin, modernizmin nimetlerinden kadının da yararlanmaya başlaması ve daha birey olduğunu anlamasıyla birlikte her ailede vardı. Nitekim bizim yaşamlarımızda da böyle oldu. Ama bu rızayı göstermeyen kadınlar olabiliyor. O zaman yollarını ayırıyorlar. Tercih derken onu söylemeye çalıştım. Biz gençliğimizde ders çalışacak oda bulamazdık, evimiz her zaman dolu olurdu. Annem son derece fedakârca çalıştı, yemek pişirdi, çamaşır yıkadı, gelen gideni ağırladı. O kadar domestik bir kadın da değildi... Ağırlıklı olarak lojistik destek verirdi. Ben yapamazdım mesela...

Ülkü Karaosmanoğlu

Mehmet Hakyemez

Keirtepe döneminde çok eşit roldeler bir de... Annem çok çalışkan, çok kitap okuyan, çok parlak, babamın da o yönüyle çok takdir ettiği biri, aşık olmalarının nedeni de o zaten. O dönem için öyle. Ama finalde Süleyman Üstün'e dönüyoruz tekrar ve o zaman köy enstitüleri döneminden çok daha ileriye çıkıyoruz. O zaman orada bir şey var. Hayatın realitesi belki bu, Süleyman Üstün'ün olduğu yerde Fatma Üstün daha geride... Ama annem astronomi profesörü olsaydı, bilim alanında bir şeyler yapsaydı tabii o da olacaktı. İkisini de eşit bir biçimde vermeye çalıştık.

Bu görüntüleri bir araya getirme aşamasında neler yaşadınız, çünkü bir film yapıyorsunuz, ama yitirdiğiniz ve sizin için çok kıymetli bir insanın filmini yapıyorsunuz. Travmatik deney, filmin iyi olmasını da engeller gibi geliyor insana... Ama bu olmamış...

Ülkü: Onu Mehmet sağladı...

Mehmet: Film yapımının doğal süreci şöyle; senarist, kurgucu, yapımcı ayrı ayrı taraflar... Daha sonra yapımcı da dahil oluyor süreçte esasında...

Kurgu, yapım, birkaç işi siz yapmışsınız galiba?

Evet, teyzemin dedemle olan birlikteliği daha uzun olduğu için o bana görüntüleri teslim etti. Çalışırken duygusal bir yandan bakmam doğru olmazdı... Şurası şöyle olsun, ben burada iyi şeyler hissediyorum öyle kalsın, diye bakmıyorsunuz olaya. Burada böyle bir şey yaparken tanımayan bir insan için fazla olur diye düşünüyorsunuz. O gibi yerlerde bir otokontrol mekanizması oluştu... Şunu koyalım bunu koymayalım dediğimiz noktalar oldu... Bazı yerlerde anlaştık... Bazı yerde anlaşılamadık... Ama sonuçta böyle bir kurgu çıktı ortaya...Ve bence iyiydi.

Yakını olarak, çekmek ve kurgu yapmak zor...

Ülkü: İkinci göz olarak ablam vardı. Ama o başlangıçta "kötü oluyorum", diye metni okuyamadı. Film bittikten sonra Mehmet, ben, annem, ablam bir araya gelip seyrettik. Ablam "Bu filmin başarısı, beni hiçkırta çıkırsa ağlatmadı ya." dedi. Bu, bence önemli bir kriterdi ve doğrudan doğruya Mehmet'in başarısıydı.

Mehmet: Evet ben annemden böyle bir cümle duyduğumda, filmle ilgili rahatladım. Yapar-

ken, birleştirirken yaratmak istediğim de oydu. Dedem mezarına yazmıştı, "arkamdan ağlamayın" diye... Filmi öyle yapmak benim hayat görüşüme de aykırı bir şeydi... O hissi vermek istedim. Annem böyle etkilendiyse "tamam bu film olmuş" dedim.

Devamını sorayım diyorum, devamı var mı?

TRT'deki belgeseli hazırlarken de gördüm, portre çalışması bir ekip işi... Mesela bir ekonomistin yaşam hikâyesini hazırlıyorsanız, ekipte ekonomist olmalı. Belli bir dönemi biz ikimiz baş başa götürebildik. Ama babamın öğretmenlik dönemi var, TÖS dönemi var, 67'de başlayan işçi hareketi içinde olduğu dönemler var, Almanya'da sürgün yılları var, babamın politik yanı var, tümüyle bir Süleyman Üstün portresi her alanda yanında olmuş insanların da sözel çalışması ve çekimleriyle çok zengin söyleşilerle tamamlanacak bir şey. Bu da hem büyük bir maliyet, hem de ekip gerektiren bir şey. Açıkçası ben bunun altından kalkamam, sorumsuzluk da olur. Babamın siyasi dönemine ilişkin ne benim, ne annemin, ne ablamın, ne Mehmet'in fikri var. Biz ancak kendi izlenimimizi anlatabiliriz, bu da çok bir şey ifade etmez. Bu büyük kuruluşların üstesinden gelebileceği bir çalışma; bu kuruluşlar Petrol-İş midir, Disk midir, İGMetall midir, yoksa bir konsorsiyum mu olur bilemem. Biz her aşamada yardımcı oluruz elbette. Ama aileden birinin tüm yaşamını çekmeye çalışmasını haddini bilmezlik olarak da görürüm.

Mehmet: Katlıyorum. Bir de görsel ihtiyacı çok fazla böyle bir işin. Dedemin insanları etkilediği nokta bire bir iletişim alanı. Çeşitli yerlerde konuştuğu, ders verdiği zamanlar onun en heyecanlı anları, bunların görüntüsü yok... Onun bu anlarının karşı tarafa geçmesi için, görüntü lazım. Salt görgü tanıklarının ifadesine dayalı bir çalışma da olur olmasına da aynı etkiyi oluşturmaz. O görselleri biz göremedik.

Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Ülkü: Babam yaşasaydı, hayatının bir dönemini torunu ve kızı tarafından böyle şekillendirilmiş halini görmesi, zannediyorum onu şöyle bir gülümsetirdi. Bir yerlerden görmüşse, seyretmişse gülümsemiştir. Çünkü, babam gençliğe özellikle önem verirdi. Dolayısıyla onun gençlik dönemini çalışmış olmaktan da haklı bir iç huzuru duyduk.

"Kadınım, Hastayım, Haklarım Var"

Gülsüm Önal

İstanbul Tabip Odası Kadın ve Etik Komisyonu çalışanı

Kadınların hasta haklarından ayrıca bahsetmek ihtiyacı toplum genelinde erkeklere kıyasla daha dezavantajlı bir grup olmalarının ve dolayısıyla farklı sorunları da olduğunun kabul edilmesi gereğinden doğuyor, İstanbul Tabip Odası'ndan Gülsüm Önal Petrol-İş Kadın dergisi için kadının hasta haklarını yazdı.

Bu yazıda, birden fazla önemli kavramı birbiriyle ilişki içinde ele almaya çalışacağım. Amacım, bu kavramların, yani soyut olanın kadınların hayatında somut olarak nelere tekabül ettiklerini göstermek ve dolayısıyla nelerle mücadele etmemiz gerektiğini açığa çıkarmak. Kadınların, hastalık-sağlık ve haklar söz konusu olduğunda içinde bulundukları durumu ve mücadele hatlarını ortaya çıkarmak için önce bu alandaki kavramların ve uygulamaların gelişim çizgilerine bakmak, çakışan birkaç hattı görmek gerekiyor. Bunlardan biri sağlık hizmetlerinde ve hasta hakları konusunda gelişmeler, diğeri insan hakları ve sağlık kavramını algılayıştaki değişiklikler, üçüncü ve bizi doğrudan ilgilendiren ise kadınların mücadelesinin kazandırdığı haklar ve yöntem. Ben de, topluma ve onu oluşturan bütün ilişki biçimlerine olduğu gibi hasta haklarına da kadın bakış açısıyla eleştirel bir analizle bakmayı deneyeceğim.

Hasta Haklarının Tarihsel Gelişimi

Son yıllarda yaygın olarak gündeme gelen hasta hakları, en genel anlamıyla insan haklarının ve değerlerinin sağlık hizmetlerine uygulanmasını ifade eder ve dayanaklarını insan haklarıyla ilgili

temel belgelerden alır. İlk gündeme geldiği 70'li yıllardan itibaren (1) sağlık hizmetlerinde ve hekim-hasta ilişkisinde değişime paralel olarak bir çizgi izlenmiş, bugün artık dünyada ve Türkiye'de yasal mevzuatta ve hastane uygulamalarında yerini almıştır. Bu çizgi, hasta haklarına neden ihtiyaç duyulduğunu da açıklar; son çeyrek yüzyılda sağlık hizmetleri ve tıbbi girişimler hem nitelik hem de nitelik olarak farklılaşmış ve gelişmiş, "teknolojik devrim" olarak tabir edilen değişimden, tıp dünyası doğrudan etkilenmiştir. Yani, bir zamanlar ancak hayali kurulabilen organ nakilleri, gen teknolojisi, yeni görüntüleme yöntemleri gibi işlemler artık bir gerçek haline gelmiş, bu durum sağlık hizmetlerinin maliyetini yükseltirken öte yandan hizmetin sunuluş biçiminde ve sağlık kurumlarında değişim yaratmıştır. Hastaneler artık bildiğimiz kurumlar olmaktan çıkıp, içi karmaşık cihazlar ile dolu devasa binalar haline gelmiş, hastanın hekimle kurduğu ilişki de köklü bir değişime uğramıştır.

Yeni durumda manzara şudur;

Tek başına bir birey olarak hasta ve karşısında dilinden anlamadığı kompleks bir yapı. Bu durum beraberinde iki türlü paradoks doğurdu;

1. Ahlâki bir zorunluluk olarak adalete, yani bireyin-hastanın bu eşitsiz güç ilişkisinde desteklenmesine ihtiyaç olması,

2. Adaletsiz yürüyen ve maliyeti yükseldikçe giderek adaletsizleşen sağlık hizmetlerinin kendini sürdürmesi için hastanın hizmetten nasıl yararlanacağını bilmesi ve bazı haklar ile desteklenmesi, aynı zamanda kapitalizmin yalınkat bir iktisadi ihtiyacı olarak da ortaya çıktı. Hastaneden nasıl yararlanacağını bilmeyen hasta hizmet satın alamaz, hizmet pazarlanmadıkça 'hastaneler sistemi' yürüyemez. Böylece hasta hakları, hasta-hekim ilişkisinin, tüm sağlık çalışanlarını kapsayacak şekilde, etikten hukuka doğru yeniden düzenlenmesi olarak tarihte yerini aldı. Artık hastanın ilişki içinde olduğu yalnızca hekim değil, tüm çalışanlarıyla birlikte hastane/sağlık kurumuydu.

• 70'lerde ABD'de ilk bildirgesi yayınlanan hasta hakları,

• 80'li yıllarda uluslararası alana taşındı,

• 90'lı yıllarda ülkelerde yasal düzenlemeler başladı,

• 2000'lere gelindiğinde görüldü ki, haklar hastalar ve hekimler-sağlık çalışanları tarafından bilinmiyor ve son on

yıllık dilimde hakların bilinir kılınması ve uygulama çabaları başladı, ülkeler, kurumları uygulanabilir kılmaya dönük protokoller oluşturdu. Türkiye’de 1998 yılında Sağlık Bakanlığı Hasta Hakları Yönetmeliği, 2003 yılında da yönetmelik maddelerini uygulamaya koymak hedefiyle Hasta Hakları Yönergesi yayınlandı. İçinde bulunduğumuz yılları ise uygulama yılları olarak adlandırabiliriz.

Sonuç olarak, dünyada ve Türkiye’de hasta hakları hem ekonomik hem de etik bir zorunluluk olarak gündeme geldi. Bunu bilmek bir yandan her bireyin ihtiyacı olan haklara sahip çıkmak, öte yandan sağlığın, eğitimin, bakımın kâr amaçlı sunulmadığı; adaletli bir dünyayı tasavvur etmek ve bu dünya için mücadele etmek bakımından gerekli. Ancak oraya varana kadar, değil hasta hakları, özellikle daha da eşitsiz konumda olanlar için, emekçiler, kadınlar, farklı etnik, dinsel, cinsel kimliğe sahip olanlar için yaşama hakkının ihlâl edildiği koşullarda yaşarken, ezilenler ve daha eşitsiz olanlar lehine hakları kullanma ve ilerletme mücadelesi önemini koruyor. Sağlık hizmetlerinin ve insanların temel ihtiyaçlarının kâr amacı olmaksızın karşılandığı bir dünyanın, yüzyıllardır bakım yükünü taşıyan kadınlar için kurtuluşun ön koşullarını yaratacağının farkında olarak, bu günden yapacaklarımız var. Hasta hakları, kapitalizmin sağlık pazarını sürdürmesinde bir fonksiyon olduğu kadar, özellikle en eşitsizler için sağlık hizmetine ulaşabilmek ve onuru zedelemmeden hizmetten faydalanmasını sağlayabilecek bir zemin sunuyor. Hakları incelediğimizde daha açık görülmektedir. Nitekim, ilk uluslararası belgeden (Lizbon, 1980) son uluslararası belgeye (Santiago, 2005) konuyla ilgili tüm belgelerin ilk maddesi “her insan ayırım yapılmaksızın sağlık hizmeti alma hakkına sahiptir” ile başlar ve en güncel haliyle yandaki panoda sunduğumuz şekliyle devam eder. Hasta haklarının tümü şüphesiz kadınlar için geçerlidir. Bizim talep etmemiz gereken bu hakların ayrımsız uygulanmasının yanı sıra ayrıca kadınların sağlık sorunlarına özel olarak kadın hasta haklarının geliştirilmesidir.

HASTA HAKLARI

BİR SAĞLIK KURULUŞUNA BAŞVURAN HERKES,

HİZMETTEN YARARLANMA HAKKI Hayatını sağlıklı sürdürmesi için gerekli olan koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerinden hakkaniyet içerisinde yararlanma, BİLGİ ALMA HAKKI Hem sağlık durumu hakkında, hem de mevcut sağlık hizmetleri ve onlardan nasıl yararlanabileceği konusunda bilgi alma, kendisi ve hastalıkları ile ilgili belgeleri görme ve edinme, RIZA (ONAY) HAKKI Yeterli ölçüde bilgilendirildikten sonra önerilen tedaviyi kabul etme, reddetme ya da durdurulmasını isteme, SEÇME VE DEĞİŞTİRME HAKKI Hangi tanı ve tedavi yönteminin kullanılacağı, doktor veya hastane seçimi konularında karar verme, MAHREMİYET HAKKI Sağlık durumu konusundaki bilginin yanı sıra teşhis ve tedavi yapılırken veya özel ziyaretlerinin gizliliğinin muhafazasını isteme, TIPTAKİ YENİLİKLERDEN YARARLANMA HAKKI Tanı ve tedavideki yeniliklerden yararlanma, hastalığının her evresinde, mümkün olduğu ölçüde acı ve sıkıntıdan korunma,	VAKTE SAYGI HAKKI Hizmet almak için bekleme süresinin makul olması ve bu süre içerisinde temel ihtiyaçlarını karşılama, hizmet alınamadığı durum olursa, hizmet alınabilecek bir kuruma sevk edilme, SAYGINLIK GÖRME HAKKI Güleriylü, nazik, şefkatli yaklaşımla ve temiz, çağdaş bir ortamda sağlık hizmeti alma, DİNİ VECİBELERİ YERİNE GETİRME HAKKI Kuruluşun imkanları ölçüsünde ve idarece alınan tedbirler çerçevesinde, dini vecibelerini yerine getirme, ZİYARET VE REFAKAT HAKKI Kurum ve kuruluşlarca belirlenen usul ve esaslara uygun olarak ziyaretçi kabul etme ve refakatçi bulundurmaya isteme, GÜVENLİK VE KALİTE STANDARTLARI HAKKI Kaliteli ve güvenli sağlık hizmeti alma, sağlık hizmetlerindeki risklerden ve tıbbi hatalardan korunma, ŞİKAYET VE TAZMİNAT HAKKI Sağlık hizmeti sırasında, haklarının ihlali durumunda şikayette bulunma ve fiziksel veya psikolojik zarar gördüğünde tazminat alma,
--	--

HAKLARINA SAHİPTİR.

Tüm bu hakların amacı “insan sağlığının yüksek düzeyde korunmasını” ve sağlık hizmetlerinin yüksek kalitede verilmesini sağlamaktır. Haklar vatandaşların ve sağlık tedavisinde payız olanların hem görev, hem de sorumlulukları ile ilişkilidir.

İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü

Bilgi için: www.istanbulsağlık.gov.tr / www.saglik.gov.tr
İrtibat için: www.saglik.gov.tr (Web kanalıyla başvuru) 184-SABİM Şikayet Hattı (Telefon kanalıyla başvuru)

Hasta Hakları Panosu (2)

Kadınların Hayatı ve Sağlıkta Hak İhlalleri

Hasta haklarının neler olduğunu kadınlar açısından incelerken daha ilk maddede, yalınkat bir gerçekle karşılaşyoruz; dünyada sadece sağlıkta değil hemen her konuda ayrıma uğrayan en büyük çoğunluk kadınlar. Sınıfı-rengi-dini-ulusu ne olursa olsun, kadınlar sistematik olarak cinsiyetleri yüzünden ayrıma uğruyor. Hemen hemen bütün ülkelerde erkeklere kıyasla daha az eğitimli ve daha çok yoksulluk içindeler, öyle ki son yıllarda bu durum “kadınlar yoksullaşıyor, yoksulluk kadınlaşıyor” olarak formüle ediliyor. Yoksulluk ise sağlıkta eşitsizlik konusunda en eski ve en önemli faktör olmaya devam ediyor. Sağlıklı olmak günümüzde bedensel-

ruhsal-sosyal tam bir iyilik hali olarak kabul edildiği için (3) kadınların sağlığını da sadece sağlık hizmetleri değil, yaşama ve çalışma koşulları, yani hayatlarını nasıl sürdürdükleri belirliyor. Bu durumda çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu şanslı bireyler için “uzun ve refah içinde bir yaşam” sadece iyi bir dilek değil, bir gerçek olurken, çoğunluğunu kadınların oluşturduğu daha az şanslılar için ise “hastalan ve öl” sadece bir beddua değil, yaşamın acımasız ve gerçek bir yüzü. Kadınların hasta haklarından ayrıca bahsetmek ihtiyacı da buradan, toplum genelinde erkeklere kıyasla daha dezavantajlı bir grup olmalarının ve dolayısıyla farklı sorunları da olduğunun kabul edilmesi gereğinden doğuyor. (4)

Kadınlar için sağlık hizmetine ulaşmalarından önce başlayan sağlıklı yaşama hakkı ile ilgili ihlalleri unutmadan (namus cinayetleri) ancak daha çok hasta haklarına, yani sağlık hizmetlerine ulaştıktan sonra başlayan haklarına odaklanarak bir değerlendirme yapmak için sıralanan hasta haklarını doğumdan ölüme kadar kadınların hayatları bakımından gözden geçirdiğimizde;

- **Sağlık hizmetine ulaşma hakkıyla** ilgili can yakan bir sorun temel sağlık hizmetlerinde yaşanıyor. Birinci Basamak ya da Koruyucu Hekimlik diye de adlandırdığımız, temel sağlık hizmetleri, sağlığın geliştirilmesinde en önemli basamak kabul edilir ve hastalanmadan önce alınması gereken önlemlerle ilgili hizmetleri içerir. Kadına Yönelik Şiddet de bir halk sağlığı sorunu olarak bu alanın konusudur ve şiddete maruz kalarak sağlık kuruluşlarına getirilen kadınlar hâlâ önemli hasta hakları ihlalleri yaşıyor. Acil servise getirilen kadınların şiddet kurbanı olduğu, sağlık personeli tarafından fark edilmeyip çoğunlukla atlanıyor. Bu konuda hem farkındalık yaratılması, hem de şiddet tespit edildiğinde bazı sorumlulukların yerine getirilmesi gerekiyor. Türk Tabipler Birliği Kadın Kolu ve son dönemde Sağlık Bakanlığı, belirli adımlar atarak hekim ve sağlık personeline yönelik tutum eğitimleri ile önlemler almaya çalışıyor.
- **Hizmete ulaşmada diğer bir sorun,** toplum genelinde kız çocuklarının hastalandıklarında erkek çocuklara kıyasla genelde daha az ilgi ve tıbbi bakım görmeleridir. Kız çocukları için sorun doğmadan önce başlayabiliyor.

Modern teknolojiyi, kadınlar aleyhine kullanmak daha ana rahmindeyken mümkün; ultrasonografi sayesinde bebeğin cinsiyetinin tespit edilebilmesi, erkek çocuğun daha “değerli” bulunduğu toplumlarda, kız çocuklarını daha doğmadan öldürüyor. Kadınların hekimden bebeğin cinsiyetini açıklamamasını talep etme hakları var, diğer bir deyişle böyle yapmak hekimlerin etik sorumluluğu.

- **Bilgilendirilme hakkı** daha yetişkin çağlarda, özellikle kadınların üreme sağlığıyla ilgili sık karşımıza çıkıyor. Kadınların, doğum kontrol yöntemleri konusunda başvurdukları sağlık merkezlerinde bilgilendirilme, önerilen korunma yöntemlerinin yan etkileri, riskleri konusunda gerçekçi bir yaklaşımla uyarılma, seçenek olabilecek yöntemler hakkında fikir edinebilme hakları vardır ve talep edilmelidir. Bilgilendirilme hakkının ihmal edilen ikinci bir yönü hastaya başvurduğu sağlık kurumundan nasıl yararlanacağı ile ilgili bilginin verilmesidir. Okuma yazma ve ana dilini konuşabilme yönünden engel yaşayan çok sayıda kadın, bu yönden de zorluk yaşıyor. Kadınların açık ve anlayabilecekleri biçimde, hem kendi tıbbi durumları, tedavi seçenekleri, tedavi olmazlarsa neler olabileceği hem de hizmetten nasıl yararlanabilecekleri konusunda bilgi edinme hakları var.
- **Günümüzde “aydınlatılmış onam”** diye de adlandırılan **rıza hakkı**; hastanın-kişinin kendi kaderini tayin hakkı anlamına gelir ve üçüncü kişilerin sağlığı tehlikede olmadığı sürece zor yoluyla uygulanacak her tür tıbbi girişimi yasaklar. Herkes için geçerli olan bu hak kadınlar için özellikle “kızlık

zarı incelemeleri” gibi keyfi ve çağdışı uygulamalarla ihlâl edilir. Bu noktada hekimlerin adli bir makam tarafından istenmediği sürece incelemeyi reddetmeleri etik yükümlülüktür, hatta adli makamların istediği ama hastanın onayı olmadığı durumlarda da, hekimler daha üst norm olan uluslararası belgelere bağlı kalmalı ve rıza olmadan muayeneyi reddetmelidir. **(5)** Kadınların rıza vermedikleri hiç bir muayeneyi olmama hakları vardır. Aynı zamanda kendi seçtiği tıbbi hizmeti de, başka hiç kimsenin onayına bağlı kalmaksızın alma hakkı vardır, ki bu noktada kürtaj konusunda ihlaller yaşanır. Burada kadınların kararı esas alınmalıdır. **(6)** Türkiye’de 1982’de geçen Kürtaj Yasası ile evli bir kadının kürtaj yapmasının kocasının iznine bağlanması, hasta hakları açısından ele alındığında sorgulanması gereken hukuki bir özelliktir.

- **Seçme ve değiştirme hakkıyla** ilgili olarak erkeklere oranla daha fazla zorluk yaşayan yine kadınlar. Kadınların zaman zaman kadın hekime muayene olma talepleri olabiliyor ve bu talep hekim-hasta ilişkisine girmemesi gereken sübjektif nedenlerle yerine getirilmiyor. Bugün kamu hastanelerinde yeni bir uygulama olarak başlayan, bazı başka tartışılabilir yönleri olan “Hekim Seçme Uygulaması” bu konuda rahatlatıcı olabilir. Kadınların özellikle bu uygulamanın olduğunu ilan eden kurumlarda, hekimini seçme ve değiştirme hakları var. Başörtülü kadınlar bakımından bu anlamda inancını nedeniyle hizmetten mahrum bırakılma hasta hakkı ihlali sayılacağı gibi, her sağlık kuruluşunda her tür dini ina-

nış için dini vecibelerini yerine getirme olanağı tanınması gerekiyor.

- **Mahremiyet hakkının** da, birisi bedensel mahremiyet, diğeri tıbbi bilgilerin mahremiyeti olmak üzere iki temel yönü vardır. Mevcut sağlık hizmeti şartlarında bedensel olarak, tıpta bilgisayar teknolojisinin kullanılmasıyla beraber tıbbi bilgiler bakımından bu hak kolaylıkla zedelenabiliyor. Kadınların mahremiyet bakımından güvencikleri bir ortamda muayene olma ve tıbbi bilgilerinin bazen en yakınlarından dahi saklanmasını isteme hakları var.

- Sağlık kurumlarında kadınların uğradığı cinsel taciz gibi saldırılar ise mahremiyet hakkının en uç düzeyde ihlâli anlamına gelir, hasta haklarına olduğu gibi insan haklarına tecavüz anlamını taşır ve doğrudan kadına yönelik suçlar kapsamında ele alınmalıdır.

- **Tıptaki yeniliklerden yararlanma hakkı** ise genellikle kadınlar aleyhine işliyor. Yukarda andığımız gibi, teknolojinin oyunları doğmadan başlıyor, cinsiyet tayini ile kız olduğu kesinleşen bebeğe yaşam hakkı vermemekten, tıbbi araştırmalarda kadına yönelik ayırmacılığa varıyor. Kadınları ilgilendiren hastalıklar üzerine yapılan tıbbi araştırmalara ayrılan maddi kaynakların çok az olması ve dolayısıyla bu hastalıkların yeterince incelenmemesi, pek çok hastalığın sadece erkek hastalar üzerinde yapılan araştırmalara dayanarak incelenmesi (özellikle kalp hastalıklarında) ve sonuçların da kadınlara genellenmesi gibi uygulamalar; depresyon gibi kadınları daha çok etkileyen hastalıklarda geleneksel psikiyatri ve psikolojinin toplumda sosyal kontrol görevi üstlenerek cinsiyet ayrımcılığına dayalı sosyal düzeni koruması gibi hak ihlalleri söz konusu.

- Ayrıca kadın bedenini ve doğallığını, tıp piyasası erkeklere oranla daha fazla sömürüye tabii tutuyor. Hamilelik ve

doğum halen bir hastalık ve negatif bir süreç olarak görülüyor. Özellikle son yıllarda oranı ve sayısı çok artmış olan hızlandırılmış doğumlar ve (gerekliliği çok tartışılır olan) sezaryenler, yeni üreme teknolojilerinin kullanımı pek çok hasta hakkı ihlâlini taşıyor. Ayrıca estetik cerrahi, medikal estetik ve tıbbi sosu verilmiş kozmetik sanayi gibi hizmetlerde de sıklıkla kadınlar mağdur olabiliyor. Kadınların tüm kurumlarda güvenli ve kaliteli sağlık hizmeti alma, kendi tercihleri doğrultusunda başvurdukları estetiğe dönük hizmetler için de denetim talep etme hakları var.

- **Vakte saygı hakkı** ise son uluslararası belgelerde yayınlanan yeni bir hak.

Sağlık kurumlarında hasta ve yakınlarının makul süre bekletilmesini ve bekletilirken temel ihtiyaçlarının karşılanmasını öngörüyor. Yine kadınları yakından ilgilendiriyor, örneğin bir çok kurumda anne olan kadınlar için temel ihtiyaç olan emzirme odaları, hasta haklarıyla beraber gündeme gelebildi. Elbette bununla sınırlı kalmaması, kadınların talepleri doğrultusunda sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi gerekiyor.

- Kadınlar söz konusu olduğunda özellik kazanan bir diğer hak ise **ziyaret ve refakat hakkı**, temel bir hasta hakkı olan bu talep refakatçiler daima kadınlar olduğundan dolayı yine kadınlar aleyhine işleyebiliyor, sağlık kurumlarında ücreti ödenmeyen bir sağlık emekçisi gibi çalışan refakatçi kadın-

lar görüyoruz. Kadınlar, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de -hem özel alanda, hem de kamusal alanda hemşirelik mesleği gibi profesyonel olarak- hastaların bakımı ile en fazla ilgilenenler. Daha doğrusu bakım emeği gibi son derece değerli bir emeği sevgi karşılığı (7) vermeye devam eden kadınlar için bir yandan sadece sağlık alanında değil, her alanda bakım yükünün cinsiyetler arasında adil paylaşımını savunmak, öte yandan karşılıksız kalan emekleri için haklar talep etmek gerekiyor.

- Kadınların, temel hasta ve hasta yakını haklarının ihlâl edildiğini düşündüğü her durumda **başvuru yapma ve tazminat isteme hakkı** var. Hasta başvuru verileri incelendiğinde de hastanelere de, hasta hakları birimlerine de en çok başvuran grubun kadınlar olduğu görülüyor(İsm). Hasta Haklarının aynı zamanda hasta yakını hakları da olduğu düşünülürse, kadınlar hem hasta hem de hasta yakını olarak her daim hastane kapısında diyebiliriz. Bu nedenle sağlıkla ilgili hakları, hasta haklarını ve kadına özelleşmiş kadın hasta haklarının farkına varmak, uygulanması için mücadele yürütmek ve yeni mücadele deneyimleriyle hasta haklarında yeni kapılar açmak gerekiyor. Nasıl ki, kadınlar için insan hakları ortak ve örgütlü kadın mücadelesi sonucunda gelişti ve hatta Plaza Mayo Anneleri, Cumartesi Anneleri gibi farklı deneyimler ile insan hakları perspektifinde yeni ufuklar açtı ise (8) ömrü hastane kapılarında geçen kadınların da, bir yandan cinsiyetçiliğe karşı mücadele ederken öte yandan ihmal etmeden, ertelemeyen hasta hakları konusunda da el ele vermesi, kadın dayanışması içerisinde örgütlenmesi ve belki henüz bilmediğimiz yeni haklar, kazanımlar elde etmesi mümkün ve umutlu görünüyor.

KAYNAKLAR

- GÖRKEY,Ş: Hasta Hakları, Medikal Etik Sayı: 4, S:100-127
- İstanbul Sağlık Müdürlüğü web sayfası, ulaşım tarihi 20.05.2009
- BELEK, İ.; Sağlıkta Eşitsizlik, Toplum Bilim Temmuz 2001, Sayı13, S: 59-71
- GÜRSOY,A.; Kadınların Hasta Hakları www.antropoloji.net - Kadınların Hasta Hakları.htm / Ulaşım tarihi 22 Mayıs 2009
- Dünya Hekimler Birliği Tıp Etiği El Kitabı, Çeviren; Dr. Murat Civaner, TTB Yayınları, Ankara, 2006
- TBD-İTO Kadın Komisyonu Yeni Üreme Teknolojileri, Yeni Annelikler Sempozyumu Sonuç Bildirgesi, 2009
- ACAR SAVRAN, G.; Beden-Emek-Tarih, Kanat Yayınları
- BERKTAY, F.; Tarihin Cinsiyeti, Metis Yayınları İstanbul 2003, S: 35-65

Lucy Luck'un hikâyesi ya da kadın işi erkek işi

Günümüzde hizmete ve bakıma yönelik öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik, temizlik, dokuma, tekstil gibi işler genellikle kadınlar tarafından yapılır. Bu işler genel olarak düşük ücretli işlerdir. Bu, emek piyasalarının cinsiyetçi yapısından kaynaklanıyor, ama durumun tarihsel bir alt yapısı da var.

19. yüzyılda kapitalizmin büyük fabrikalarda kitlesel üretime geçtiği dönemde tekstil kadınların yoğun olarak çalıştığı bir sanayi idi. Ama kadınların tek işi bu değildi. Bu yüzyılda da bir süre batıda kadınlar sınai üretimi yapan fabrikaların yanı sıra küçük ölçekli imalat, ticaret, evlerde kibrit kutuları yapmak, tablacılık, çamaşırcılık gibi geleneksel kadın alanlarında çalışmaya devam ettiler.

Yaşam koşulları o kadar ağırdı ve ücretler o kadar düşüktü ki bazen kadınlar birkaç işi birlikte yürütmek zorunda

kalıyorlar, günde 16-18 saat çalışmalarına rağmen geçinmiyorlardı. Çünkü erkek ücreti aileyi, çocukları geçindirecek temel ücret olarak düşünülürken, kadın ücreti sadece bireysel ücret olarak düşünülüyordu, onun çalışması bir katkıydı... Bu, bekâr kadınlar için bir iki yerde çalışmak anlamına geliyordu.

Bonnie S. Anderson / Judith P.Zinsser tarafından yazılan *Avrupalı Kadının Tarihi* kitabının birinci cildinde İngiliz hasır dokuyucusu Lucy Luck "zamanın bir kısmını işyerinde, bir kısmını evde çalışarak geçirdiğini" anımsadığını ya-

zar... Lucy durgun dönemlerde gündelik temizliğe, ya da bulaşık yıkamaya giderek ücretini takviye etmekteydi...

1848-1922 yılları arasında yaşayan işçi kadın Lucy Luck'un hikâyesi 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında kentteki kadın çalışanların koşulları ve yaşadığı değişimler hakkında önemli bilgiler sunar.

Lucy, Londra'nın kuzey doğusunda bulunan oldukça büyük bir kentte dünyaya gelir. Duvar ustası olan babası, Lucy 3 yaşındayken onları terk eder. Bir süre sonra kanser olan annesi de yaşamını yitirince, Lucy ve üç kardeşi yapayalnız kalırlar. Bir süre hapisane gibi olan yoksullar evinde kalırlar.

Burada çok kötü koşullar altında da olsa okuma yazma öğrenir. 8 yaşında ailesine bakmak için artık yeteri kadar büyüdüğü düşünüldüğünden iş aramaya başlar. Bölgede bulunan bir ipek fabrikasında işçi olarak çalışmaya başlar. Kilisenin parasal yardımıyla fabrikaya yakın oturan bir ailenin yanına yerleştirilir...

Fabrika'daki ilk gününü şöyle anlatır küçük Lucy "İşin ilk günü büyük tekerleklerin gürültüsünden çok korktum, fabrikada çok yüksek sesle konuşan erkekler çalışıyordu. Ben o kadar küçüktüm ki altıma tahta bir platform koydular, boyum yetişsin diye. Bir kenara çekildim ve ağlamaya başladım..."

Yasal olarak Lucy 11 yaş altında olduğu için yarım gün fabrika işi yapabiliyordu, işten geldikten sonra da yanında kaldığı bakıcı ailenin evinde çalışıyordu.

Lucy 18 yaşına kadar tam bir göçebe hayatı yaşar. Bir evde temizlik yapar, başka bir yerde çocuklara bakar... Kendini geçindirecek kadar bile ücret alamamaktadır...

18 yaşında bu tür işlere son verir ve hasır örgücülüğüne başlar. Fakat hasır örme işi de sezonluk bir iştir.

1864 yazında, yani daha 15 yaşındayken iş bulmak için nasıl çalıştığını şu satırlarla anlatmaktadır: *"Devamlı iş arıyordum, bazen sadece boğazımdan bir şeyler geçsin diye çalışıyordum. Çoğu zaman da ayaklarım öyle ıslanıyordu ki botlarım düşecek gibi oluyordu ayaklarımdan, buna rağmen iş bulamıyordum. Çok zaman gayrimeşru yollara başvurayım diyordum ama bir el beni daima alıkoyuyordu."*

Tekstilde parça başı ücret

Kadınların ücretleri o kadar düşüktü ki çoğu zaman bekâr genç kadınlar daha iyi para kazanmak için ya fahişelik yapmak zorunda kalıyorlar ya da bir erkeğe sığınarak onun metresi oluyorlardı.

Sonunda bir çalışma evinde terzilik buldu, ama o kadar çok dikiş dikiyordu ki gözleri görmez hale geliyordu: *"geceleri 12 saat dikiş dikmek zorunda kaldığım için gündüz işiğında gözlerim görmez hale geliyordu"*.

Fransız sosyal bilimci Frederich Le Play'ın 1856 Paris'inde 2 çocuklu işçi ailesindeki kadın işçi için anlattığı koşullar, Lucy'in koşullarından çok farklı değildir. Onun üzerinde bir de ailenin ve çocukların bakım yükü vardır. Terzi olan eşi için akşam saat 11'e kadar dikiş dikmektedir.

"Çalışma süresi bir gün için 12 saati geçmekteydi. Bunun yanında bir de ev işleri vardı. Evi temizliyor, yatakları yapıyor, çocukları giydiriyor, yemek yapıyor. Çocukların elbiselerini dikiyor. Her hafta büyük çamaşırları yıkıyor."

Paris'teki bir işçi kadının yaşam koşul-

ları da Lucy'nin hikâyesinden pek farklı değildir.

Tekrar Lucy'e dönersek, son girdiği işte patronun "seni dövmez" diye garanti verdiği bir çalışma arkadaşı ile evlenir. Üç çocuğu olur... Evlenmek zorundadır çünkü tek başına kendini geçindirecek durumda değildir. Evlilik onun için ömür boyu sürecek bir şeydir, erkeğin kazandığı paraya ömür boyu ihtiyaçları vardır çünkü. Evlilik romantik bir aşk hikâyesinden çok ekonomik güçlerin birleştirilmesi anlamına gelmektedir.

Geçinemedikleri için Londra'ya taşınırlar, eşi iş bulur... Birkaç zaman evde oturduktan sonra bu kez de aileye katkı olsun diye yine mevsimlik bir iş olan hasır dokumacılığına başlar. Çocuklarının giysilerini kendisi elinde diker, onların iyi yetişmesi için elinden geleni yapar, bir kızının teşviki üzerine hayat hikâyesini yazmaya başlar...

Anlattıklarından sigorta, emeklilik aylığı vs. gibi şeylerin o dönemde çalışan kadın işçilerin hiçbir biçimde gündeminde olmadığını görüyoruz. Hayatı boyunca güvencesiz, mevsimlik işler yapmıştır...

Bu işlere göre nispeten daha düzenli olan giyim sanayinde çalışan kadınların ücretleri de çok düşüktür. Giyim sanayinde çalışan kadın işçiler genellikle

parça başı ücret alırlardı. İşin hızı ve yoğunluğu çok fazlaydı, ama ücretler o kadar düşüktü ki kendilerini ancak geçindirirlerdi. Çalışma süresi sabah beşten akşam dokuza kadardı.

Gerçekten de kadın emeği her yerde ucuz emek olarak görülüyordu. Kadınlar ucuz emekle bütünleştirildiler, ama bu tür emeklerin tümü kadınlara uygun sayılmadı. 1867 Sanayi Ürünleri Sergisinde bir Fransız delege cinsiyete, malzemeye ve tekniğe göre ayrımları açıkça betimliyordu: Erkek için ağaç ve metal. Kadın için aile ve kumaş. Hangi işin kadınlara göre daha uygun olduğu meselesi, zamana göre bazı değişikliklere uğradı ama toplumsal cinsiyet istihdam değerlendirilmelerinde düzenli olarak rol oynadı. Kadınların çalıştığı işler "kadın işi", fiziksel yeteneklerine ve doğuştan üretkenlik düzeylerine biraz uygun işler olarak tanımlandı. Bu bakış kadınların bazı iş gruplarında toplanmasına hizmet ederek, onları mesleki hiyerarşilerin her zaman en dibine yerleştirdi. Ücretlerini de asgari geçim düzeyinin altında saptayarak emek pazarında cinsel işbölümünü üretti.

Bugün bile kadın işi olarak görülen iş gruplarında çalışan kadınların da ne kadar düşük ücret aldığını hâlâ güven- celi çalışma hakkından yüksek oranda yoksun olduklarını biliyoruz. 🪡

Geç Kalmış Bir Kitabın Yazarı: MEDİHA ESENEL

Feryal Saygılıgil

Mediha Esenel, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü'nü bitirdi. Niyazi Berkes'le evlenerek ABD'ye gitti. Köylerde kadınlar ve folklor üzerine araştırmalar ve gazete yazarlığı yaptı. Kitaplar yazdı, "Komünist" diye soruşturmayla uğradı. Zamanın ışıltılı aydınlarındandı. Eşinden boşandıktan sonra sessizce eski soyadı olan Esenel'i alan Mediha Hanım, yılların yorgunluğu ve küskünlüğüyle köşesine çekilmeyi uygun gördü. 2005 yılında da yaşama veda etti.

Geç Kalmış Kitap'ın¹ yazarı Mediha Esenel görüşmek için uzun süredir kendisini aradığımızı öğrendiğinde "Soğuk bir kış gününe kismetmiş görüşmemiz." demişti. Niyazi Berkes'in eski karısı Mediha Hanım, boşandıktan sonra sessizce eski soyadı olan Esenel'i almış ve yılların yorgunluğu ve küskünlüğüyle köşesine çekilmeyi uygun görmüştü.

Mediha Esenel, Birinci Dünya Savaşı başlarında doğmuş, iki dünya savaşı geçirmiş bir bilim kadını. Cumhuriyet'in ilk yıllarında pek çok öncü kadını yetiştirmiş olan Erenköy Kız Lisesi'nden mezun olduktan sonra 1935 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nden mezun olur. Okumaya o kadar düşkündür ki çok da fazla tanımadan, biraz da Amerika'ya gidebilmek için o yıl Niyazi Berkes'le evlenir ve birlikte A.B.D'nin Chicago Üniversitesi'ne giderek genel sosyoloji, folklor, arkeoloji, sosyal antropoloji eğitimi alır. 1939 yılında Türkiye'ye dönerler. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne Niyazi Berkes doçent, Mediha Esenel asistan olarak atanır. Bu yıllarda bir yandan *Yurt ve Dünya* dergisini çıkarırlarken, Mediha Hanım diğer yandan üniversitede yaptığı folklor araştırmalarına bağlı olarak köy çalışmalarını yürütür. Doktora tezi ilk gittiği yer olan Ankara'ya yakın Elvan köyü üzerinedir. Bu arada da Maarif Koleji'nde felsefe, psikoloji ve sosyoloji dersleri verir.

Köydeki kadını anlattı

Esenel, ilk köy araştırması yapan insanlar arasındadır.² Köyü ve köylüyü kendi gözlemlerine dayanarak anlattığı çalışmaları 1940'lı yıllarda yazarları arasında Niyazi Berkes, Pertev N. Boratav, Adnan Cemgil, Behice Boran, Cevdet Kudret ve Sabahattin Ali'nin de yer aldığı *Yurt ve Dünya* dergisinde yayımlanır. Esenel, bu çalışmasında sadece köyü ve köylüyü anlatmakla kalmaz, köylerdeki kadınların durumuna, kadın ve erkek dünyasına da değinir. Esenel'in ayrıca "Hüseyin Rahmi'nin Romanlarında Aile ve Kadın" ve bitirme tezi olan "Batıl İnançlar" gibi çalışmaları da dikkate değerdir. Bu arada *Vatan* ve *Tan* gazetelerinde de yazı yazar.

Bu dönemde Maarif Vekili (Milli Eğitim Bakanı), Reşat Şemsettin Sırrı'dır. Bir yandan "fesat ocakları" adını verdiği köy enstitülerini tasfiye ederken bir yandan da solcu profesörlerin defterini dürmeye çalışır. Esenel de sindirme politikalarından nasibini alır. Maarif Vekili tarafından köyler hakkında ne düşünüp düşünmediği ile ilgili sorguya çekilir. O sırada hamiledir ve baskı ortamına daha fazla dayanamayarak istifa eder. Zor günler başlar.

Arkadaşları Pertev N. Boratav, Ahmet Cevdet Kudret ve Zekeriya Sertel özel alanda paylaşımcı oldukları halde Niyazi Berkes pek öyle değildir. İş bulduktan sonra hem evin hem de işin sorumluluğunu yüklenmek zorunda kalır. Esenel, Yapı Kredi Bankası'na, Doğan Kardeş Yayınları'na, Arkın Kitabevi'ne bir çok çeviri yapar. İlkokullar için kitap yazar. Yediği "komünist" damgası yüzünden hiçbir çevirisinde çeviren olarak adı yer almaz. Çevirileri, "Bir heyet tarafından çevrilmiştir" ibaresiyle yayımlanır. 1953 yılında altı yaşındaki oğlu Fikret'le birlikte Kanada'ya, Niyazi Berkes'in yanına gider. Kanada'ya giderken yaşadığı bir olay, baskıların ne derece içine işlediğinin bir göstergesidir: "Kanada'ya giderken, Roma'da geminin durması üzerine şehre indim. Bir

de gördüm ki bir gün önceki seçimlerden dolayı her yerde kırmızı orak çekiçli bayraklar asılı. Dehşetli bir korku yaşadım. Derhal oradan kaçmak istedim. Zannettim ki beni hapsedecekler." Kanada'da Türkçe kitapların ağırlıklı olduğu bir kütüphanede bir sene kadar çalışır. Oradaki işini tamamlayınca daha fazla kalmasının bir anlamı olmadığını düşünerek geri döner. 1954'de Niyazi Berkes'le yolları tamamen ayrılır.

Çalışmaktan yorgun düştü

1955 yılında Denizcilik Bankası'nda İngilizce çevirmen olarak çalışmaya başlar. Oldukça ağır bir iştir. Hem evin sorumluluğu hem işin ağırlığı yıpratıcıdır, sigara içmeye başlar. Orada da haksızlıklar peşini bırakmaz. Beş yıl kadar çalışır. Lakin, 1960'lı yıllarda Robert Kolej'de felsefe ve sosyoloji dersi vermeye başlayınca, biraz olsun nefes alma fırsatını bulur. Okulda bulunduğu süre içinde, yaz tatillerinde öğrencileriyle birlikte köylere giderler. Uzun bir aradan sonra 1960-70'li yıllarda köyleri tekrar gözlemleme fırsatını bulur. Yaşantının 1940'lı yıllardan pek de farklı olmadığını görür. Köye gidişlerinde, öğrencileriyle birlikte köylülerle dayanışma içinde olurlar. Örneğin, köydeki ustaların da yardımıyla bir ilkokulu temelinden damına kadar yaparlar.

Esenel, *Geç Kalmış Kitap*'ın gecikmişliğinin nedenlerini biraz buruk dile getiriyor; "O kadar büyük bir hevesle çalıştığım halde hiç bir şey yapamayınca tamamen vazgeçtim. Hiç bir şey yapamaz oldum, çalışamaz oldum. Elli sekiz yaşına kadar çalıştım. Çok yorulmuştum. Yani fena halde yıprandım. Bu süre zarfında kendimle ilgili hiç bir şey yazamadım. Bazı insanlar yazmam konusunda beni teşvik ettiler. Onun üzerine yazmaya başladım. Emekli olduktan iki sene sonra yazmaya karar verdim."

Esenel'in kitabı dört bölümden oluşuyor. Birinci bölüm, otobiyografi özelliğini taşıyor ve girişteki şu cümle

dikkat çekici (s.4): "Herkes bu dünyaya kendi penceresinden bakar; hele toplumumuzda, erkeklerle kadınlar birbirlerinden farklı deneyimler yaşar. Topluma bakış açıları oldukça farklıdır. Ben toplumdaki hızlı değişimlerin ta içinde bulundum; bu yüzden kendimi şanslı sayıyor, bir kadın olarak gençlere söyleyebilecek sözlerim bulunduğuna inanıyorum". İkinci bölüm, köy araştırmalarında kullandığı yöntemle, üçüncü ve dördüncü bölümler ise Türkiye genelinde köy yaşamıyla ilgili. Esenel, 26 Ağustos 2005 tarihinde aramızdan ayrıldı. Onun yaşamının ayrıntılarını, yakın tarihimize ilgili tanıklıklarını, köy ve köylüyle ilgili gözlemlerini bir sosyal bilimci kadın gözünden öğrenmek istiyorsanız *Geç Kalmış Kitap*'ı daha fazla gecikmeden okumalısınız. 📖

Notlar:

¹ Mediha Esenel, *Geç Kalmış Kitap*; 1940'lı Yıllarda Anadolu Köylerinde Araştırmalar ve Yaşadığım Çevreden İzlenimler, Sistem Yayıncılık, Yayına Haz.: Betül Çelik, Temmuz 1999, İstanbul, 279 s.

² Ferhunde Özbay, "Geç Kalmış Bir Yazar: Mediha Esenel", *Virgöl*, sayı: 33, Eylül 2000, s.22.

Doğum Borçlanması

Doğum nedeniyle çalıştığı işinden ayrılmak zorunda kalan kadın sigortalılar, en fazla iki doğum için, doğumdan sonra sigortasız geçirdikleri en çok iki yıllık süreyi yazılı talepte bulunarak borçlanabilecekler. Konunun ayrıntılarını Serap Hanım'ın yazısında bulabilirsiniz.

bu haktan yararlanamayacaklardır.

Ücretsiz doğum izin sürelerini ya da analık izin sürelerini ve doğumdan sonra çalışmadan geçen 2 yıllık sürelerini borçlanmak isteyen kadın sigortalıların talepleri halinde borçlandırılacak süreler, sigortalının işten ayrıldığı tarih, sigortalının doğum yaptığı tarih ve kadın sigortalı adına doğumdan sonra prim ödenip ödenmediği hususları kurumca araştırılacak olup bu süreler için ayrıca belge istenmeyecektir. Borçlanma talep dilekçesiyle kuruma başvuru yeterli olacaktır.

Doğum Borçlanmasının Şartları

- Sigortalı kadının doğumdan önce çalışmaya başlayarak sigortalılık şartını yerine getirmesi,
- Doğumun, çalıştığı işinden ayrıldıktan sonra 300 gün içinde gerçekleşmesi,
- Borçlanılacak süre içerisinde çocuğunun hayatta olması gerekmektedir.

Doğum Borçlanması Hangi Hallerde Yapılabilir

- Sigortalı çalışan kadın işçi, doğum nedeniyle istirahatli olduğu süreleri ve ücretsiz izinli olarak geçirdiği süreleri, bu sürede işyerince adına

01 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası'nda yapılan düzenlemeye göre; doğum nedeniyle çalıştığı işinden ayrılmak zorunda kalan kadın sigortalılar, en fazla iki doğum için, doğumdan sonra sigortasız geçirdikleri en çok 2 yıllık süreyi yazılı talepte bulunarak borçlanabilirler. Borçlanma süresi, her biri 2 yıl olmak üzere 2 doğumla sınırlı olup toplam 1440 gündür. İki'den fazla doğum yapan kadınların bütün doğum sürelerini borçlanmaları mümkün değildir.

Doğum istirahati süresinde adına prim ödenmemesi ve çocukların yaşamları şartıyla, sigortalı kadının doğumdan sonraki 8 haftalık, çoğul gebelik halinde ise 10 haftalık süre ve doğum sonrası istirahat süresine eklenen süre olmak üzere toplam 2 yıllık süre borçlanıldığı takdirde, sigortalı hizmet olarak değerlendirilecektir.

Doğum borçlanması için hizmet akdiyle çalışmakta iken doğum nedeniyle işinden ayrılmış olma şartı arandığından, isteğe bağlı sigortalı iken doğum yapan kadın sigortalılar

prim yatırılmamış olması koşulu ile borçlanabilir. Doğum sonunda t ekrar işe başlamamış olsa bile doğumdan sonra çalışmadan geçirdiği en fazla 2 yıllık süreyi borçlanabilir.

● Sigortalı çalışan kadın işçi doğum yaptıktan sonra işten ayrılmış ve 2 yıl içerisinde veya 2 yıl sonra tekrar çalışmaya başlamış ise, istirahatli olduğu süre ile çalışmadan geçirdiği süre dahil olmak üzere en fazla 2 yıllık süreyi borçlanabilir.

● Sigortalı olarak çalışan kadın işçi doğum yapmadan önce ve yasal izin süresini beklemeden işten ayrılmış ise 300 günlük süre içinde doğum yapmış olduğu için çalışmadığı en fazla 2 yıllık süreyi borçlanabilir.

● Sigortalı olarak çalışan kadın işçi, işten ayrıldıktan sonra 300 günlük süreden sonra doğum yapmış ve doğum sonunda tekrar işe başlamış ise, çalışmadan geçirdiği 300 günlük süreden sonra doğum yapması nedeniyle doğumdan sonraki süreyi borçlanamayacaktır.

● Sigortalı olarak çalışan kadın işçinin çocuğu doğum yaptıktan sonra 2 yıl içerisinde vefat etmiş ise sadece çocuğun vefat tarihine kadar olan süre borçlanılabilir.

● Sigortalı olarak çalışmaya başladıktan sonra ilk doğumunu yapan ve 2 yıllık süre dolmadan ikinci doğumunu yapan ve çalışmayan kadın sigortalı, ilk doğumdan ikinci doğuma kadar geçen süreyi ve ikinci doğum için de iki yıllık süreyi borçlanabilecektir.

● Birinci doğumun gerçekleştiği tarihten itibaren 2 yıl geçtikten sonra ve sigortalı olarak tekrar çalışmaya başlamadan ikinci doğumunu yapan kadın sigortalı, birinci doğum nedeniyle çalışmadan geçirdiği iki yıllık süreyi borçlanabilecek, ancak ikinci doğum için 2 yıllık süreyi borçlanamayacaktır.

● Sigortalı kadın doğum yaptıktan sonra işinden ayrılıp doğumdan sonra 2 yıl sonra tekrar işe başlayıp 2. defa doğum yapmış ve 2. doğumundan sonra 2 yıldan fazla bir süre geçirdikten sonra tekrar çalışmaya başlamışsa her iki doğum süresi de borçlanılabilir.

Borçlanma Miktarı

Borçlanma tutarı, borçlanma tarihindeki brüt asgari ücret ile 6,5 katı arasında olmak kaydıyla, kadın işçi tarafından belirlenecektir. Belirlenen günlük kazancın % 32'si oranında hesaplama yapılacaktır.

Sigortalı kadın veya hak sahipleri yazılı talepte bulunarak talep tarihinde prime esas günlük kazanç alt ve üst sınırları (01.01.2009 - 30.06.2009 dönemi için 666.- TL ile 4.329.- TL) arasında olmak üzere, kendilerince belirlenecek günlük kazancın % 32'si üzerinden borçlanma yapılabilirler.

Örneğin; kadın işçi bir doğum için 2009 yılında 2 yıllık süreyi alt sınırdan yani asgari ücretten borçlanmak isterse 666.- TL'nin % 32'si olan 213,12- TL ödeyeceği bir aylık prim tutarı olacak ve bu aylık prim tutarının 2 yıl ile çarpılması sonucu alt sınır üzerinden hesaplanacak 2 yıllık borçlanma tutarı da toplam 5.114,88- TL olacaktır.

Borçlanmayla ilgili borç tutarının, sigortalıya tebliğ edildiği tarihten itibaren bir ay içerisinde Kuruma ödenmesi gerekmekte olup bu sürede ödeme yapılmadığı takdirde borçlanma talebi iptal edilecektir. Bir ay içinde ödenmeyen borçlanmalar için ise yeni başvuru şartı aranacaktır.

Erken Emeklilik

Doğum nedeniyle borçlanılan süreler, hem çalışılmış gibi sigortalılık süresinden sayılacak, hem de yaşlılık aylığına esas olacak prim ödeme gün sayısını artıracaktır. Bu durum kadın sigortalının daha erken yaşlılık aylığı almasına ve bağlanacak yaşlılık aylığının da artmasına olanak sağlayacaktır.

Sağlıklı ve mutlu günler dileğiyle... 🍷

Batman, bir dönem kadın intiharlarıyla gündemde olan bir kentti. Petrol-İş Batman Şubesi'ndeki kadın arkadaşlarımızla görüş-tükten sonra, kentte kadına yönelik şiddet ve kadın hakları konusunda çalışan Selis Kadın Derneği'ne gittik. Dernek yöneticilerinden **Gülistan Akel**'le, yapmış oldukları ve halen yürüttükleri çalışmaları konuştuk.

“Kadınların işine yarayacak pratik bilgiler veriyoruz”

Söyleşi: Necla Akgökçe

Gülistan Akel

Dernek ne zaman kuruldu, hangi ihtiyaçtan doğ-du?

2005 yılında Batman'da bir danışmanlık merkezi olarak kurduk. Diyarbakır Selis'in desteği ile Batman Belediyesi bünye-sinde oluşturuldu bu dernek. Yaklaşık dört yıldır 15 yaş üstü kadınlara yönelik danışmanlık faaliyetleri yürütüyoruz. İki tür danışmanlık yapıyoruz. İlki psikolojik danışmanlık, bu psikolog öncülüğünde yapılıyor. İkincisi ise hukuksal, ekonomik, birey-sel danışmanlık.

Selis ne anlama geliyor?

Herkes sosyalist kadınların kısaltılmışı mı diye sormaya başlı-yor. Ama öyle değil. Bir şeyin kısaltması değil. Özel bir isim, Sümer'de aydınlık, Farsça'da da yol geren anlamında özel bir isim... Kürtçe de değil yani.

Konunuz şiddet mi yalnızca, yoksa her konuda danışmanlık veriliyor mu?

Evet, merkezi konu şiddet. Çünkü psikolojik danışmanlıkta veya bireysel danışmanlıkta bize başvuruların yüzde 50'sinden faz-lası şiddet mağduru. Şiddete maruz kalan kadınlara destek veriyoruz. Bunun yanında eğitim çalışmaları yapıyoruz. Da-nışmanlığı bir müdahale mantığı içinde değerlendirebilirsiniz. Ama eğitim çalışmaları uzun soluklu bir şey; kadınlar, özellikle de bölgede yaşayan kadınlar eğitim kurumlarından uzaklar. Dolayısıyla bilgiye ulaşma problemleri var. Bu noktada destek olmaya çalışıyoruz. Eğitim çalışmalarını, yoksul ailelerin göç et-miş olduğu gecekondu mahallelerinde kurulan halk evlerinde yapıyoruz. Eğitim çalışmalarımız daha çok kadınların ihtiyaç duyduğu konular oluyor. Zaten öncesinde çeşitli ön gözlem araştırmaları yapıyor, mahallede çalışıyoruz. Kadın hangi ko-nuya ihtiyaç duyuyor, hangi konuda bilgiye ulaşmaya çalışıyor, tespit ediyor, eğitim programımızı ona göre belirliyoruz.

Ne tür eğitim oluyor bunlar?

Kadın ve sağlık, kadın ve siyaset, kadın ve hukuk konusunda oluyor. Seminer ve grup çalışmaları biçiminde oluyor eğitimle-rimiz. Merkezde de el sanatları kursu ve okuma yazma kursu açıyoruz, çünkü çok fazla talep oluyor. Okuma yazma öğren-mek isteyen kadınların yaş ortalaması 14'e kadar düşüyor. Dı-şarıdan devam etmek istiyorlar. İlkokul diplomaları olmadığı için ortaokula gidemiyorlar.

Profesyoneller mi veriyor eğitimi, siz mi?

Profesyonel olarak çalışan psikolog ve sosyolog var. Ama hukuk seminerlerinde hukukçulardan destek alıyoruz, sağlık semi-nerlerinde sağlıkçılardan destek alıyoruz. Bu destekler gönüllü oluyor. Belediyeye bağlı sağlık merkezi var, sağlık konularında onlardan destek alıyoruz.

Biz de bazı kurslara katılıyoruz, sosyolog ve psikolog olarak. Ör-neğin son olarak meme kanseri eğitimi ile ilgili bir kursa katıl-dık. Orada eğitim aldık, burada vereceğiz... Personelimiz fazla olmadığı için böyle çalışmalar da yapıyoruz...

Batman'ı çok bilmiyorum, ama şehrin dışındaymışız gibi bir izlenime kapıldım, kadınlar açısından uzaklık sorun oluyor mu?

Biz belediyeye bağlı halkevleriyle birebir iletişim halindeyiz. Orada kadın çalışanlar da var. Onlara yönlendiriyor ve onlardan da destek alıyoruz. Diğer kurumlarla da dönem dönem görüşmeler yapıyoruz, dolayısıyla onlardan da bir yönlendirme oluyor. Ama bizim merkezde bir psikolojik destek ofisimiz vardı. Umut evi adında bir proje oluşturduk. Psikolojik desteği yaygınlaştırmak, kitlelere taşımak istiyorduk. O şehrin merkezindeydi. Proje iki yıl sürdü, kadınlar oraya da gidiyorlardı. Orada psikolojik destek ve eğitim desteği biçiminde bir çalışmalar yürüttük. Şu anda orasını kapattık.

Somut olarak ne tür eğitimler veriyorsunuz?

Kadının insan hakları, kadınların yasalardaki yeri, şiddete maruz kaldığınızda neler yapacaksınız türünden kadınların işine yarayabilecek pratik bilgiler. Sağlıklı beslenme, doğum kontrol yöntemleri, meme kanseri eğitimi de. Meme kanseri çok yaygın Batman'da...

Siğınak var mı?

Batman'da yok. Misafirhane tarzı bir yer de yok. Sosyal hizmetlerle ortak çalışıyoruz. Diyarbakır'a yönlendiriyoruz. Ama Selis olarak Belediye'ye ve valiliğe girişimlerde bulunduk. Onları birleştirmeyi düşündük. Vali Bey'le de görüşmelerimiz oldu, ama konuya ertelemeci yaklaştılar. Fakat girişimlerimizi sürdürüceğiz, çünkü sıkıntısını en fazla çeken biziz. Buraya geldikleri zaman eğer saat 19.00'u geçmişse kendi bireysel ilişkilerimizle başvuran kadını bir yerlerde barındırmaya çalışmak zorunda kalıyoruz. Bu da kadın için riskli ve tehlikeli oluyor. Kesinlikle bir sığınak veya misafirhane tarzı bir yer gerekli.

Batman'da kadın intiharları bir dönem çok ön plandaydı, siz konuya nasıl bakıyorsunuz?

Evet, 1999'dan sonraki süreçlerde çok yoğunlaşan bir hal aldı ve bu konu çok tartışıldı. Biliyorsunuz intihar sosyolojik nedenlerle ortaya çıkan psikolojik bir sonuçtur. Kadın intiharları Batman'da kadının yaşam alanıyla ilgili bize bir sonuç veriyor. Kadın kurumu olarak bu bizi çok fazla ilgilendiriyor. Türkiye ortalamasına göre Batman'da kadınlar dört kat daha fazla intihar ediyorlar.

Eylemler de yapılmıştı burada, dört kadınla cenaze taşınmıştı?

Evet, Kadriye Demirel isimli bir genç kız intihar etmişti. Yaşlı bir adamla zorla evlendirilmeye çalışılıyordu. Sonradan ortaya çıkmıştı bu. Onu mahalleden tanıyan genç kızlar sorununu bildikleri için kendi çaplarında bir eylem gerçekleştirdiler ve afiş ve pankartlarla yürüdüler, bir gazeteyi ziyaret ettiler, tepkilerini anlattılar. Ciddi bir sivil insiyatifti, artık kadınlar "hayır" demişti... Bizim için sevindirici bir şeydi bu. Çünkü çok korkusuzca ailelerine, topluma buradaki eril yapıya rağmen korkusuzca "hayır" diyebildiler.

Sizce nasıl oluştu bu tepki?

Buradaki kadınları üç kategoride sınıflandırmak mümkün gibi görünüyor. Birincisi maruz kaldığı şiddeti "kaderimdir çeke-

rim" anlayışı ile kanıksamış kadınlar. İkinciler "ben şiddete maruz kalıyorum, çok ciddi baskı altındayım mutsuzum, bu yaşamı istemiyorum" diyen ve çözümü intiharda bulan kadınlar. Üçüncüsü "şiddete uğruyorum ama bir şeyler yapabilirim, birileri bana destek olursa ben kendime güveniyorum, bunu atlatabilirim" diyen kadınlar. Bize ve başka kadın kurumlarına başvuran üçüncü gruptakiler. Geçmişte birinci grup yoğunlukta idi. 1999'dan sonra ikinci grup yoğunlaştı. Kadın kurumları güçlenip yaygınlaştıkça üçüncü grup güçleniyor. Bize gelenler üçüncü gruptan, bunlar genellikle 15-24 yaş arasındaki kadınlar. Bu genç neslin artık bazı şeylere "hayır" demesini bildiği ve kurtulmanın yolunu yöntemini araştırdığı anlamına geliyor. Bu sevindirici bir şey tabii.

Kadın intiharları konusunda sosyolojik alt yapıdan bahsettiniz, ondan bahseder misiniz?

İntiharla ilgili gözlem araştırması yaptık. Beş intihar vakasının ailesiyle görüştük. Sıcaklığına görüşmek mümkün olmadığı için üzerinden iki, üç yıl geçmiş intihar vakalarına gittik. Aileler de zaten üzerinden bir süre geçtikten sonra görüşmeyi kabul ediyorlar. Bunlar intihar süsü verilmiş töre cinayetleri mi, intihar mı, bizim bu konuda kafamızda her zaman soru işaretleri oluyor. Batman'da ciddi bir otopsi yapılmıyor, bunu kabul etmek gerekiyor. Bilimsel verilerle durumu açığa çıkaramıyorsunuz dolayısıyla.

Gittiğimiz vakaların çoğu göç etmiş ya da zorunlu göçe maruz kalmış, ciddi yoksulluk çeken ailelerdi. Birkaç ailenin birlikte yaşadığı evlerdi. 16-17 yaşındaki bir genç kız, ağabeyi ve yengesini ile uyumak zorundaydı örneğin. Üç odalı bir evde 18 kişi yaşıyorlar.

Genç kızın dünyaya bakış açısı farklılaşmıştı dolayısıyla kırdan gelen aile ile çatışmalar yaşıyordu. Aile, kırdaki değer yargılarını kentte de yaşatmaya çalışıyor bu anlamda genç kızın önünde ciddi engeller var. Feodal değer yargılarına göre biliyorsunuz kent kadını kötü kadın. Bu değer yargılarını yaşatmaya çalışıyorlar. Bu da genç kız için ciddi bir duvar. Yapmak istediği hiçbir şeye ulaşamıyor, psikolojisi bozuluyor, sonucunda intihar ediyor. Aileler çok üzölmüşler. Bize anlattıklarında çok üzölüyorlardı. Baba ağlıyordu. Bir sevgisizlikten söz etmek mümkün görünmüyordu. Anne babanın 18 çocuğu vardı... Uçurum vardı aralarında. Hem aile içine sıkıştırılıyor, hem de orada bir ilgi, bir iletişim yok... Dolayısıyla kendini dünya içinde yalnız ve çaresiz hissediyor.

Bir diğer olay da şöyleydi: Kuzeni bir yıl önce intihar etmiş, o da kuzeninin intihar ettiği gün onun mezarına gidiyor eve döndükten sonra intihar ediyordu. Bunlar sırdaşlar, arkadaşlar. O da depresyon teşhisi konulmuş bir genç kız, ama kullandığı anti depresanlar aile tarafından atılıyor. Şeyhe götürülüyor, orada muska yapılıyor. Tedavi kesiliyor yani... Cehalet, yoksulluk, eğitimsizlik bunun nedenlerinden biri, ama gittiğimiz beş aile de zorunlu göçe maruz kalmış ve uyum sağlayamamış, adeta kaos yaşamış ailelerdi. Yoksulluk çok barizdi. Ama bu konu kültüre hapsedilmeye çalışılıyor. Tabii bunun kültürel alt zeminleri yıllardır devam ediyor, feodal değerler hâlâ devam ediyor. Sonuç olarak sosyolojik nedenlerin iyi okunması gerektiğini düşünüyorum. Bunları iyi okumadan ve masaya yatırmadan bir kadın kurumu olarak gerçekçi ve samimi projeler üretmeyiz.

Evet, mutfakta
birileri var!

Yaz mevsimine
girdiğimizin resmidir:

TAZE FASÜLYE

Günümüzde birçok sebze her mevsim bulunuyor. Ama biz her zaman sebzelerin mevsiminde tüketilmesi gerektiği konusundaki ısrarımızı sürdürüyoruz. Mevsim sebzeleri hem daha sağlıklı, hem bütçemize daha uygun. Bu sebeple de mevsime uygun tarifler vermeye devam ediyoruz. Bu sayımızın konusu taze fasülye. Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında bol bol bulabileceğiniz fasülyeyle değişik ve hesaplı tarifler denemek mümkün. İşte bunlardan bazıları...

Patatesli Fasülye Çorbası

Malzemeler: 200 gram taze fasülye, tuz, 1 adet küçük boy soğan, 300 gram haşlanmış patates, 1 yemek kaşığı zeytinyağı, 1 su bardağı su (veya isteğe göre haşlanmış etin suyu), 1 adet defne yaprağı, 1 su bardağı yağlı süt, 2 yemek kaşığı un, 1 tatlı kaşığı kekik, karabiber, 1 yemek kaşığı limon suyu

Yapılışı:

Fasülyeleri yıkayıp ayıkladıktan sonra küçük parçalara bölün. Bir tencereye koyup suyu ekleyin, 1 tatlı kaşığı tuz koyup kapağı kapalı olarak 15-20 dakika haşlayın. İyice haşlandıktan sonra süzgeç yardımıyla suyunu süzdürün. Soğanları soyup yıkadıktan sonra küçük küp şeklinde doğrayın. Başka bir kaptan haşlanmış patatesi soyup küp şeklinde doğrayın. Bir tencerede, zeytinyağını kızdırıp soğanı kavurun. Suyu tencereye (isteğe göre etsuyu) döküp defne yaprağını da ekleyin. Küp şeklinde doğradığınız patatesle-

ri de ekleyip hafif ateşte kapağı kapalı olacak şekilde 15-20 dakika pişirin. Daha sonra patatesleri çatala, püre olmayacak şekilde ezin. Önceden haşladığınız fasülyeleri ekleyip kısık ateşte 5 dakika daha haşlayın. Sütü bir kaseye döküp bir yemek kaşığı limon suyuyla karıştırın, 10 dakika beklettikten sonra unu ekleyip iyice çirpin. Tenceredeki haşlanmış karışımdan bir kepçe alıp sütlü karışımı ısıtın, karıştırarak tencereye ekleyin. Piştikten sonra tuz, karabiber ve kekiği ekleyip bir taşım kaynatın, sıcak sıcak servis yapın. Afiyet olsun.

Köri'li Taze Fasülye

Malzemeler: 250 gram taze fasülye, 1 adet büyük boy kuru soğan, 4 yemek kaşığı esmer toz şeker, 4 yemek kaşığı beyaz üzüm sirkesi, 1 yemek kaşığı un, 2 çay kaşığı köri tozu, su ve tuz

Yapılışı:

Fasülyeleri yıkayıp ayıklayın, küçük parçalar halinde doğrayın. Soğanları soyup yıkadıktan sonra halka halka doğrayın. Derin bir tencerede, fasülyeleri, soğanlarla birlikte üzerini örtecek kadar su ekledikten sonra biraz da tuz koyup kapağı kapalı şekilde 15 dakika

kadar pişirin.

Bu arada başka bir kabın içerisinde şekeri, sirkeyi, unu ve köri tozunu macun kıvamına gelinceye kadar iyice karıştırın. Pişmekte olan fasülyelere bu karışımı ekleyip iyice karıştırın. Fasülyeler iyice yumuşayınca kadar iyice pişirin. Afiyet olsun.

PÜF NOKTASI: Haşlanan havucun rengini kaybetmemesi için, kaynayan suyun içinden aldıktan sonra soğuk suyun altına tutup birkaç dakika bekletin.

Badem Dolgulu Kayısı

Malzemeler: 13 adet ezilmiş, olgun kayısı, 170 gram badem tozu (beyaz ve kabuksuz bademi öğütürerek elde edebilirsiniz), 60 gram pudra şekeri, 3 yemek kaşığı gülsuyu, bal

Yapılışı: Fırınınızı önceden 170 derecede ısıtın. Kayısları ikiye bölün, çekirdeklerini çıkartın. Ortalarında kaşıkla çukur açın. Çıkan malzemeyi kenara ayırın. Badem tozunu, şekeri ve gül suyunu derin bir kaptaki macun kıvamına gelinceye kadar karıştırın. Hazırladığınız karışımdan ceviz büyüklüğünde parçalar alıp elinizde yuvarlayın, her bir yarım kayısının içine elinizle bastırarak yerleştirin. Doldurduğunuz kayısları bir fırın tepsisine dizin. Isıtılmış fırında 20 dakika veya kayıslar yumuşayıncaya kadar pişirin. Fırından çıkarttıktan sonra ılımasını bekleyin, üzerine bir parça bal sürün. Afiyet olsun.

Kayısı Marmelatı

Malzemeler: 1.2 kg kayısı, 500 gr toz şeker, yarım limon suyu

Yapılışı: Marmelat için kullanacağınız kavanozu kaynar suyla çalkalayın ve kurulayın. Bir tencerede su kaynatın. Tel süzgeç yardımıyla kayısları kısa süre kaynayan suda tutup çıkartın. Çekirdeklerini ayıklayın ve dörde bölün. Yarım limonun suyunu sıkın. Doğranmış kayısları, şekeri ve limon suyunu bir tencereye koyup altını yakın. Kayısları, püre olmayacak şekilde çatalla ezerek parçalayın. Bu şekilde 30 dakika bekletin. Daha sonra orta ateşte, sürekli olarak kaynatın. Oluşan köpükleri kaşık yardımıyla ayırın. Yaklaşık 3-4 dakika sonra marmelat kıvamı koyulaşmaya başlar. Jel kıvamına geldiğinde ocağı söndürün, sıcakken, daha önceden hazırladığınız kavanozu boşluk kalmayacak şekilde doldurun. Kavanozun kapağını sıkıca kapattıktan sonra ters çevirerek 30 dakika tezgahta soğumasına bırakın. Soğuduktan sonra rafa yerleştirebilirsiniz.

BESLENME

TAZE FASÜLYENİN FAYDALARI

125 gram taze fasülyede bulunan besin değerleri:

Kalsiyum	57.50 mg
Bakır	0.13 mg
Lif	4.00 gm
Folik asit	41.63 mcg
Demir	1.60 mg
Magnezyum	31.25 mg
Manganez	0.37 mg
Omega 3	0.11 gm
Fosfor	48.75 mg
Potasyum	373.75 mg
Protein	2.36 gr
Triptofan	0.03 gr
A vitamini	832.50 IU
B1 vitamini	0.09 mg
B2 vitamini	0.12 mg
B3 vitamini	0.77 mg
C vitamini	12.13 mg
K vitamini	20.00 mcg
Kalori	43.75

● Bol miktarda A, B1, B2, B3, C ve K1 vitaminleriyle manganez, potasyum, demir, bakır, kalsiyum, fosfor, protein, omega-3 yağ asitleri içerir.

● İçindeki baz, vücutta bulunan birkimşik asidi nötralize etmeye yarar.

● Taze fasülye tanelerinde bulunan Phasol ve Phaseolin maddeleri insülin etkisi göstererek kandaki şeker miktarının düşürülmesine yardımcı olur.

● Pankreas bezesi, böbrek, karaciğer ve kalp gibi iç organları güçlendirir.

● Bir tabak taze fasülye, kemiklerin güçlenmesine yardımcı olan K1 vitamini ihtiyacının yüzde 25'ini içeriyor.

● Osteoporoz (kemik erimesi) ve Alzheimer'i önlemeye yardımcı olur.

● Protein, lif ve karbonhidrat yönünden zengindir.

● İçerdiği lif, antioksidanlar, folik asit ve magnezyum kalp sağlığına faydalıdır.

Yemek Sözlüğü

KÖRİ: Hindistan kökenli bir baharat karışımıdır. İçerisinde kimyon, biber, zerdeçal, kişniş, karanfil, kakule, zencefil, hint-cevizi, demirhindi ve kırmızı biber bulunuyor.

Kriz sindirim sistemini de vuruyor

Ekonomik kriz strese bağlı olarak gelişen sindirim sistemi hastalıklarını artırıyor. Midenizi rahatlatmak için bazı önerilerimiz var... Ama ya kötü koşullar, onun için de örgütlenmek, birlikte direnmek gerekiyor...

Günümüzün büyük bir bölümü işyerinde geçiyor. Neo-liberal ekonomi politikalara bağlı olarak uzun süredir emekçilerin büyük bir bölümü güvencesiz, sağlıksız, esnek çalışma koşullarına tabi biçimde yaşamlarını sürdürüyorlardı. Kapitalizmin küresel krizi işyerlerini daha stresli ve gergin bir hale getirdi. İşini kaybetme korkusu, belirsizlik, gelecek kaygısı sinir sistemini bozduğu gibi sindirim sistemi ile ilgili hastalıkların da ortaya çıkmasına neden oluyor. Yani, sigaranın yanı sıra kapitalizm de sağlığa zararlı.

Uzmanlar "sindirim sisteminin stresten, ruhsal gerginlikten olumsuz yönde etkilendiğini" söylüyorlar.

Kriz sonrasında gastroenteroloji polikliniklerine başvuran hasta sayılarında artış gözlemlenmiş. Riski en aza indirmek için daha planlı ve temkinli olmak doğru bir davranış, ancak fazla gerilimin yararı olmadığı gibi aşikâr şekilde zarar getirebileceğini de unutmamak gerekli.

Özellikle uzun saatler kapalı mekânlarda masa başı görev yapan banka ve şirket çalışanlarında strese bağlı sindirim sistemi sorunları daha fazla olabiliyor. Yüksek rekabet ortamı, sinirli patron veya agresif iş arkadaşları her zaman tansiyonu artırır

ve bu türden şikâyetleri kolaylaştırır. Her birey gibi sizin de çok değerli olduğunuzu unutmayın. Doğru olan için mücadele edin, ama kendinize duygusal olarak çok yüklenmemeye, mesai saatiniz bitince problemleri bir kenara itmeye bakın.

Uzmanlar strese bağlı başlıca sindirim sistemi yakınmalarını şöyle sıralıyorlar:

- Midede ağrı, yanma, dolgunluk-huzursuzluk hissi,
- Bazen kusma ile birlikte olabilen bulantı,
- Göğüs arkasında yanma,
- Ağıza ekşi-acı sular veya yenilen gıdaların gelmesi,
- Karın ağrısı,

- Karında şişkinlik-gaz,
- İshal veya kabızlık.

İzne çıkınca hastalık geçiyor

Kuşkusuz stres, herkesi farklı şekilde etkiler. Özellikle hassas kişilerde, sindirim sistemi hastalıklarına ailesel eğilimi olanlarda veya ülser, reflü veya inflamatuvar bağırsak hastalıkları gibi öyküleri bulunanlarda sorunlar çok daha hızlı bir şekilde kendini gösteriyor.

Yapılan araştırmalar strese bağlı sindirim sistemi rahatsızlığı yaşayan kişilerin izne çıktıklarında, şikâyetlerin azaldığını veya ortadan kalktığını gösteriyor. Rahat bir

mide ve düzenli çalışan bağırsaklarla geçirilen günlerin ardından bulantılarla başlayan sabahlar, toplantılarda keyif kaçırıcı mide ağrıları, bazen ishal bazen yoğun kabızlık ve gaz şikâyetleri durumun çok da organik nedenli olmadığını gösteriyor.

Sindirim sisteminizi korumak için

Sorunlar her yerde olabilir, temel değerlere, toplam sonuca baktığınızda "devam" diyorsanız, bazı olumsuzlukları görmemeye çalışın, inanın o zaman mideniz daha az ağrır.

Çalışma alanınızı (örneğin masanız, sandalyeniz, ışık

vb.) mümkün olduğunca daha rahat hissedeceğinizi şekilde düzenlemeye çalışın. Daha keyifli olursanız, doğru bir oturma şekli sağlarsanız ve gün ışığından daha çok yararlanırsanız hem ruhu-nuzu hem de sindirim siste-minizi rahatlatır.

Mutlaka kahvaltı edin

İş ortamında stresin yanı sıra beslenme ve yaşam biçimi ile ilgili hatalar da sindirim sistemi sorunları-

nı tetikleyebilir. Masa başı bir işte saatlerce yerinizden kalkmadan çalışıyorsanız, sürekli çay, kahve veya gazlı içecekler tüketiyorsanız, öğün atlıyorsanız ve sağlıklı yiyeceklerle besleniyorsanız sıkıntılar artar.

Güne başlarken mutlaka kahvaltı edin. Kahvaltının açma-poğaça yerine ekmek-peynir veya tost gibi daha sağlıklı yiyeceklerden oluşmasına özen gösterin. Kaşar peynir mideyi daha rahat

ettirir. Çay, kahve ve gazlı içecekleri sınırlandırın. Sigara ve dumanlı ortamlardan uzak durun.

Zaman zaman işe ara vererek yürüyün, hareket edin. Bir-iki katlık mesafelerde asansör kullanmayın, bol su için. Böylece bağırsaklarınız da daha düzenli çalışır. Öğünlerinizi düzenli yiyin. Yağlı-baharatlı-kızartmalı yemekler yerine daha hafif yiyecekleri tercih edin. Sebze ve meyveler zengin

vitamin ve mineral içeriği ile size destek olur.

Ara öğünler önemlidir. Enerjinizi yitirdiğiniz ve midenizin kazanmaya başladığı anlarda, özellikle ikinci saatlerinde ufak bir atıştırma ile ruhen ve bedenen yenilenmiş olursunuz.

Temiz havadan yararlanın, klima yerine mümkünse açık camdan gelen hava ve gün ışığı ile odanızı ve tabii bu arada ruhunuzu havalandırın.

Hamile kadınlar için seyahat rehberi

Hamile kadınlar bazı noktalara dikkat ettikleri takdirde doğum tarihine kadar güvenle seyahat edebilirler. Çoğu gebe kadın için seyahatin en iyi olduğu zaman, gebeliğin orta dönemleridir. Bu dönemde vücut bebeğe daha iyi adapte olmuştur ve daha fazla enerjiye sahipsinizdir. Sabah yorgunluğu daha az görülür, komplikasyonlar daha azdır. En iyi rehber kendinizi nasıl hissettiğinizdir. Seyahat tercihinizi yaparken gideceğiniz yere ne kadar sürede ulaşacağınızı hesap etmelisiniz. En hızlı olanı (uçak) en idealidir. Hangi tür seyahati seçerseniz seçin, aşağıdaki kural ve önerileri göz önünde bulundursanız daha rahat yolculuk yapabilirsiniz.

Bol sıvı, rahat giysiler...

İki saatte bir hafif yürüyüş yapın. Bacaklarındaki şişmeler azalacak ve kendinizi daha rahat hissedeceksiniz.

Rahat elbise ve bağsız sıkımayan ayakkabılar giyiniz.

Kraker, meyve suyu ya da diğer hafif gıdalar alarak, mide bulantısını önleyebilirsiniz.

Evinizden uzakta iken yemeklerinizi düzenli yiyin. Yemeklerin besleyici ve dengeli olduk-

larından emin olun. Böylece daha fazla enerji toplayacak, kendinizi daha rahat hissedeceksiniz. Lifi gıdalar olarak seyahatte sorun olabilecek kabızlığın önüne geçebilirsiniz.

Bol sıvı alınız.

Seyahat uykunuzu bozabilir. Ama yine de doktorunuzla görüşmeden önce herhangi bir ilaç almalısınız.

Daha fazla uyumaya ve istirahat etmeye çalışınız. Böylece yorgunluk ve huzursuzluk hissetmeyeceksiniz.

Evden uzakta iseniz, gebeliğin seyri ve bazı tetkik sonuçlarını içeren bir sağlık raporunun kopyasını yanınızda taşıyınız.

Birkaç haftadan daha uzun süre tatil düşünüyorsanız doktorunuzdan acil durumlar için başvuracağınız yer veya doktor ismi isteyiniz.

Kısa... Kısa...

Temizlikle ilgili kimyasallara dikkat

Temizlik için kullanılan ürünlerden çıkan buharı soluyanlarda, kullanıma bağlı solunum yolları problemleri sıkça görülüyor...

Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ) Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Meftun Ünsal, temizlik için kullanılan, özellikle çamaşır suyu ve hidroklorik asit karışımını içeren çamaşır suyu ve tuz ruhu gibi ürünlerden çıkan buharı soluyanlarda, solunum yolu problemlerinin sık görüldüğünü bildirdi.

Prof. Dr. Ünsal, şikâyetlerin hemen ya da bu maddelere maruz kalmadan 24 saat sonra ortaya çıktığını, bunların öksürük, nefes daralması, hırıltılı solunum gibi astıma benzer şikâyetler olduğunu sözlerine ekledi.

Bu gibi durumlarda kişinin acil servise kaldırılması gerekebileceğini belirten Prof. Dr. Ünsal, şöyle dedi:

"Uygun tedaviyle bu durum düzelebilir. Akciğer ve hava yollarında oluşan hasar ise tedavi edilmediğinde, söz konusu kimyasalların tedbir alınmadan kullanımına devam edilmesiyle nefes darlığı şikâyetinin kişide yerleşmesine yol açabilir. Eğer daha önceden kronik bronşit ve astım gibi bir hastalığı varsa, şikâyetlerinin daha da çok artmasına neden olabilir."

Aklınızda bulunsun

● Ispanak, roka, tere, pazı, maydanoz gibi sebzelerde bulunan magnezyum, kortizol seviyesini düzenler ve baskı altında iken stresin atılmasına yardımcı olur. Yapılan birkaç çalışmada baş ağrısı ve yorgunluk çekenlerin çoğunluğunda düşük magnezyum seviyeleri saptanmış. Yeşil yapraklı sebzeleri yemek istemeyenler için kuru fasulye, nohut, mercimek gibi kuru baklagiller de magnezyum için alternatif olabilir.

● Yağsız yoğurdun içindeki kalsiyumun zayıflatıcı etkisi olduğu çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur. Bir çalışmaya göre günde 3 porsiyon yüksek kalsiyumlu ve yağsız yoğurt tüketen obez bireyler, düşük kalsiyum ve yağlı yoğurt tüketen obezlere göre yüzde 22 daha fazla kilo ve yüzde 61 daha fazla vücut yağı kaybetmiştir. Burada en etkileyici sonuç ise yüksek kalsiyumlu, yağsız yoğurt yiyenlerin yüzde 81 daha fazla trunkal (karın bölgesindeki) yağ kaybetmeleridir. Yoğurt hem karbonhidrat hem de proteini bir arada bulundurduğu için kan şekeri ayarlamada ve açlık kontrolünde etkili oluyor.

Türkiye'nin Kadın Thesaurusu

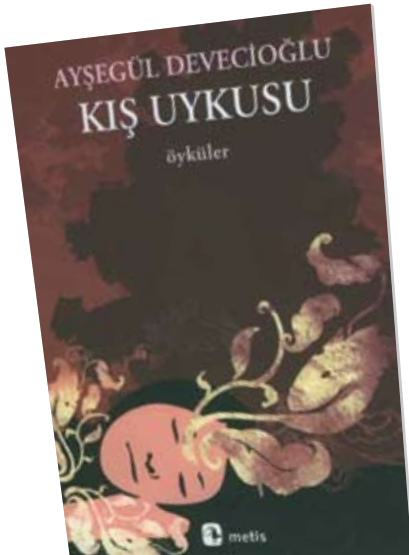
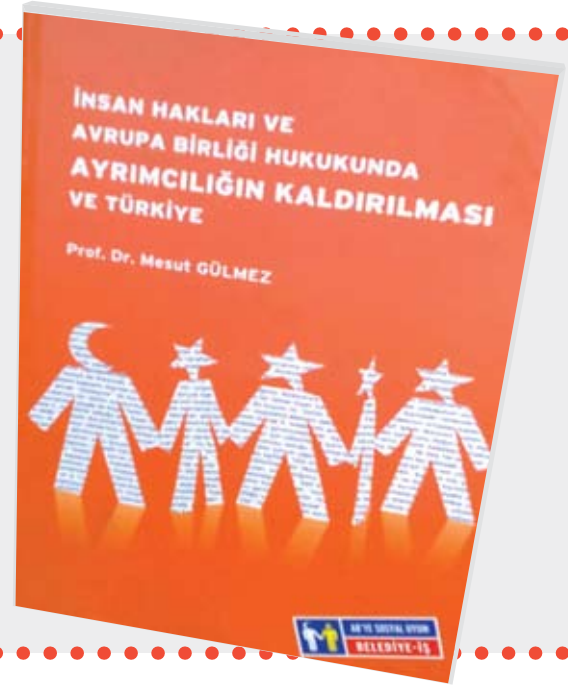
Kadın Konulu Kavramlar Dizini 2009

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi, araştırmacılara kadın konulu çok önemli kaynak, belge, kitap hizmeti sunmasının yanı sıra, bastığı başvuru niteliğindeki kitaplarla da ilgi çekiyor.

Geçtiğimiz günlerde bastıkları **Türkiye'nin Kadın Thesaurusu Kadın Kavramlar Dizini 2009** isimli çalışmalarıyla Türkiye'de kadın araştırmaları alanında çok önemli bir ilke daha imza attılar. Alanında uzman pek çok kadının yan yana gelecek bölüm bölüm yazdıkları kitapta kadın alanına yönelik 20 konuda 2687 terim bulunuyor. İstanbul Hollanda Başkonsolosluğu tarafından mali olarak desteklenen çalışmanın sürekli olarak geliştirip güncellenmesi gerektiğine vurgu yapıyor Kadın Kütüphanesi. Kadın konusunda oluşturulan bilginin kaybolmaması için kadınların ortak bellliğini inşa etmek için ve bilgi üretirken sağlam bir kaynağa ulaşmak için artık sağlam bir dayanağınız var.

İnsan Hakları ve Avrupa Birliği Hukukunda Ayrımcılığın Kaldırılması ve Türkiye

Belediye-İş Sendikası'nın AB'ye Sosyal Uyum Dizisi'nden bu kez ayrımcılığa yönelik bir kitap çıktı. Prof. Dr. Mesut Gülmez tarafından hazırlanan kitapta ayrımcılık en geniş anlamında ele alınmış. Kitabın giriş bölümünde genel olarak eşitlik anlatıldıktan sonra uluslararası insan hakları çerçevesinde ayrımcılık ve eşitlik konuları ele alınmış. Daha sonra ise AB hukukunda bu kavramların gelişim seyrine bakılmış. İLO'nun ayrımcılık yasağının da ayrıntılı olarak incelendiği kitapta daha sonra Türk Çalışma Hukukundaki Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı'na girilmiş. Ayrımcılık yasaklı eşitlik ilkesinin üzerinde özellikle duran Gülmez, iş yaşamında kadınlar ve ayrımcılığa uğrayan diğer gruplar üzerine çalışma yapanlar açısından çok önemli bir kaynak kitap yazmış... Sendikaların kadın işçilerin de örgütleri olduğuna inanan ve bu doğrultuda politika geliştirmek isteyen sendikacıların da mutlaka okuması gerekli olan bir kitap...

Kış Uykusu'ndan Uyanmak için...

Daha önce **Kuş Diline Öykünen** romanı ve **Ağlayan Dağ Susan Nehir**'le, tanıdığımız Ayşegül Devecioğlu bu kez hikâye kitabı ile çıkıyor karşımıza... **Kış Uykusu** ince bir kitap, ama çok sert şeyler anlatıyor... Yazar şöyle diyor kitabı için: "Öyküler gibi kitabın ismi de ima etmiyor, açıkça söylüyor. Biz bu ülkede yaralarla yaşıyoruz. 12 Eylül'ün hâlâ hüküm sürmesi, darbeci generallerin, işkencecilerin yargılanmamış olması gibi..."

12 Eylül'le henüz hesaplaşmadı bu toplum... 80'den sonra doğanların çoğu Kenan Evren ismini hatırlamıyor bile, bazıları ise TV dizisinin romanı içinden bakıyor, tanımaya çalışıyor ancak... Başına balyozu yiyenlerin çoğu ise hatırlamanın altında kalmaktan koruyor... Ama o dönemin yasaları, atmosferi, sorunları belli ölçüde varlığını sürdürüyor... Ayşegül Devecioğlu üstümüze sinen uyku halinden sıyırmak istiyor bizi... Öneririz... Kitap Metis Yayınları'ndan çıktı...

Kadın Olma Hali Avantaja Dönüştü

Ayşen Üstübici

Sizi tanıyalım, Novamed çalışmaya nasıl başladınız?

İsmim **Ayşen Üstübici**, Bahçeşehir Üniversitesi'nde çalışıyorum... Londra'da London Scholl of Economics'e bağlı Gender Çalışmaları Bölümü'nde master yaptım. Novamed'e medyada çıkan haberler üzerine yöneldim. Grevle ana akım medyanın bu kadar fazla ilgilenmesi dikkatimi çekti. Bu çok zor bir şey çünkü. Esasında çok dışarıdan başladım... Yani en dışarıdan bakarak, adım adım içeriye doğru yöneldim. Önce serbest bölgeleri mekânsal olarak düşündüm, neden serbest bölge var? Bu olay tek bir olay olarak neden öne çıkıyor? Sonra baktım burada kadınlar var ve bizim daha önce konuşmadığımız şeyler oluyor, okumadığımız şeyler yazılıyor. Literatüre baktım, gördüm ki burada yaşananlar sadece bize özgü değil. Her yerde benzer olaylar cereyan ediyor. Güneydoğu Asya'da, Latin Amerika'da da serbest bölgeler var. Buralarda da genellikle kadınlar, çok benzer koşullarda çalışıyorlar. Fakat kadınlar ya böyle şeyler yapmıyorlar, ya da yapsalar bile bu direniş olarak tanımlanmıyor. Birkaç kişinin ayaklanması şeklinde tanımlanıyor. Neden Novamed böyle bir enerji yarattı, herkes greve dahil oldu, genişledi, içi dolduruldu? Türkiye'ye özgü olan buydu.

Ne olmuş da böyle bir şey olmuş peki ?

Üç değişik faktör girmiş araya.

İlk olarak sendika; Petrol-İş Sendikası başlangıçta alışılmış politik çizgiyi takip ederken, bir süre sonra başka bir şey yapmaya başlıyor. Kadın grupları bu işin içine giriyor sanıyorum, bunu böyle açıklıyorum.

Grevin uluslararası boyutu var. Uluslararası sendikal ağlar üzerinden de çalışılmış. Çünkü uluslararası bir firma ile karşı karşıyasınız. Çok önemli. Yani hem en içerden fabrikanın içinden bir direniş var, hem kamuoyunda bir

Gündelik sendikal çalışma, bitmek bilmeyen sorunlar devam ederken, geride bırakarak rahatladığımız bazı süreçler başka biçimde bizi kendisiyle ilgilenmeye davet ediyor... Novamed Grevi böyle bir deneyimdi... Pek çok akademisyen o süreçte konuya yönelmişti. İlk ürünlerden birinin sahibi ile konuştuk bu sayıda: Bahçeşehir Üniversitesi asistanlarından **Ayşen Üstübici'yle**... Bizlerle Londra'da yazdığı tezin ayrıntılarını paylaştı.

tepki var, hem de uluslararası kamuoyundan ve konfederasyonlardan tepki var. İşveren hakikaten köşeye sıkışmış.

Kadın grupları açısından bakıldığında; tek bir kadın grubunun ortaya çıkıp bu işi sahiplenmesi söz konusu değil, pek çok grup, pek çok ses var...

Platform önemli bir kavram. Eylemlerde mesela Kürtçe slogan da atılıyor, "Geceleri ve Sokakları İstiyoruz" da atılıyor. Sadece bu değil elbette. Tabii ki feminizmin en temel sloganlarından biri de kullanılıyor. "Emeğime, kimliğime, bedenime dokunma"; "Ne zaman doğum yapacağıma ben karar veririm". Bu sözün çoğulcu bir biçimde ortaya çıkması hem ulusal planda hem de uluslararası planda etkili oldu.

Çalışmanızda, 'toplumsal cinsiyet ilişkileri, işçi olma hallerini etkiliyor, ya da belirliyor' tespiti yaptıktan sonra 'toplumsal cinsiyet pratikleri bir greve ve direnişe nasıl yansıyor öğrenmek istiyordum' diyorsunuz? Buna ilişkin neler bulguladınız?

Toplumsal cinsiyet, greve odak noktasından yansımış. Direniş esasında bütünsel olarak bakacağımız bir şey değil, nokta nokta olan bir şey. Ama bunun her noktasında toplumsal cinsiyet ilişkileri çok belirleyici olmuş. Bir kadın işçinin sendikaya üye olması için eşinden, babasından izin alması, greve katılacaksa ailenin onayının alınması, sürdürecekse bir yandan da kadınlık görevlerini de sürdürmek zorunda kalması, toplumsal olarak ona yüklenen rollerle doğrudan ilişkili. Oradaki kadınlar grev yapıp oturmadılar, işlerinin yarısı ev içlerinde yaptıkları işlerdi. Bu durum, grevin başlangıcına, grevin sürdürülmesine yansıdığı gibi söylemlerine de yansıdı.

Toplumsal cinsiyet ilişkisini her zaman bir cinsin ötekisi üzerindeki baskı ilişkisi olarak görmemek gerekiyor. Bazen de kadınlar eşlerinden destek aldıkları için daha rahattılar grevde. Toplumda kadın zaten çalışması gereken bir birey olarak görülmediği için greve gidip o sırada çalışmaması çok anormal karşılanmıyordu. Ya da kadın başına niye greve gidiyorsun deniyordu. Bu mekanizmalar iki türlü çalışıyor. Onu görmek önemli. Kadınları hem el altında tutmak, hem de onun bir şey yapmasını engellemek. Hem o oluyor, hem o oluyor... Ama her iki durumda da belirleyici olan toplumsal cinsiyet ilişkileri. Bu grevde de kadınları biraz daha eyleyici kılan kadın olmaları. Bu noktada toplumsal cinsiyetin nasıl kurgulandığına, kullanıldığına bakmak önemli. Toplumsal cinsiyet kazanımla sonuçlanabilecek bir biçimde kullanılabilir. Bu çok önemli.

Direnışte bazen kadın olmak bir avantaj da oluşturabiliyor?

Evet, kadınlık halini sürekli kırılan, sürekli birilerinin zarar verdiği bir hal gibi okumamak lâzım. Bir yandan da kadınlık olma hali bir avantaja dönüşebiliyor, Novamed'de olduğu gibi kazanımla sonuçlanabiliyor.

Kadınlar arası dayanışma ve mücadele azmi de var, ama bu politik bir şey...

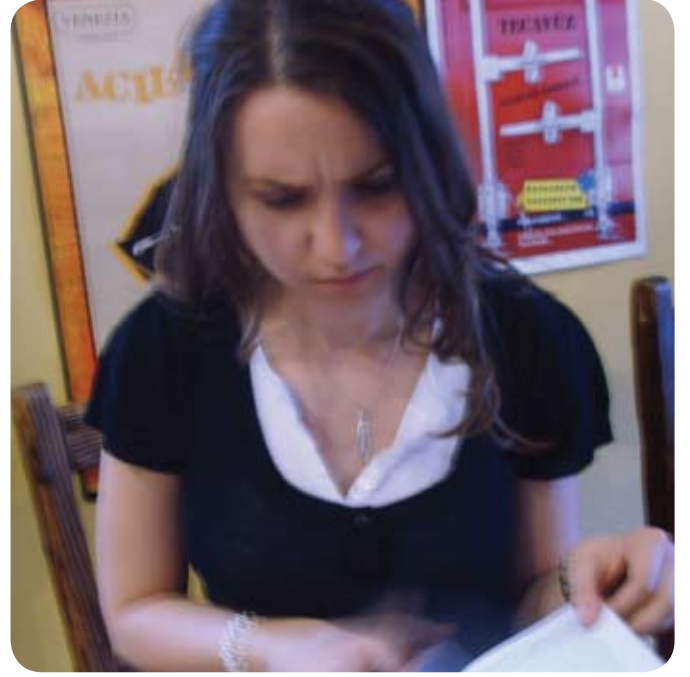
O da zaten kadınların kadın olmalarından doğuyor. Evlere gidiliyor mesela 'sendikaya ben girdim sen de girer misin' deniliyor. Kahveye gitmiyorlar... Ev, kadını hapseden bir yer olmaktan çıkıp kadını örgütlemek için bir aracı, bir mekân haline gelebiliyor.

Yönteminizi söylem analizi üzerine kurmuşsunuz, bu ne anlama geliyor, Novamed örneğinde hangi aktörlerin söylemini analiz ediyorsunuz?

Bu çok karmaşık, açıklaması ve anlaşılması çok zor... En basit biçimiyle kim, neyi, nerede, nasıl söylüyor. Hangi kavramlar nerede kullanılıyor ve aslında neyi kastediyor. Bunu kullanmamın nedeni: Pek çok kaynağa baktım, haberi verenin ana akım medyanın içinde yer alan bir gazete olması başka bir şey, sol bir gazete olması, feminist bir dergi olması başka bir şey. Biriyle konuşurken onun sendikada içinden biri olması, fabrikanın içinden biri olması veya insanları örgütleyen biri olması çok başka bir şey...

Toplumsal cinsiyet ezilmesi dediğimizde maddi süreçten bahsediyoruz, bu maddi süreç, söylem analiziyle nasıl açıklanabilir?

Benim baktığım bu değil. Ben oraya gidip maddi olarak çalışmanın bedenlerde nasıl tahribat yaptığına bakmak istedim. Ama uygun olan o değildi. Tam tersi farklı bir seviyede yapmak istedim... 'İnsanlar ne hissetti'yi anlamak yerine bunlar medyaya nasıl yansıdı ona bakmak

istedim, seviye yani birazcık farklı. Beden değildi benim sorunum, bu bedenin nasıl dile geldiği idi.

Kadın araştırmalarında, araştırmayı yapanın kendine yöneltmesi gereken bir soru olması gerektiğini söyler bazı araştırmacılar; bu çalışma oradaki kadınların ne işine yarayacak, siz bunu nasıl cevaplandırırdınız?

Bu şekliyle fazla teori var, başka şeyler var, bu şekliyle onların bir işine yaramayabilir. Ama buradaki bilgi bir şekilde yaygınlaşırsa, o iyi olur. Bir örgütlenme nasıl olduğunda başarı elde etme şansı olur. Burada yalnız kadınlar arası bir örgütlenmeden bahsetmiyoruz, küreselleşme bağlamında bir örgütlenme de var. Şu noktada önemli bence; bir yerde feministler var, başka yerde kendine feminist demeyen kadınlar var, deneyimlerine baktığımızda çok benzer deneyimler yaşıyorlar. Ama ortak dili nasıl bulabiliriz kendi aramızda? Türkiye'de veya dünyanın başka bir yerinde buna benzer bir olay olduğunda kadın hakları hiçe sayıldığında, Novamed örgütlenmesi gibi bir örnekten yararlanabilir kadınlar. Böyle bir örgütlenmenin yok olup gitmemesi, kayda geçirilmesi lâzım.

Medyanın kullanılması. Söylem oluştururken nelere dikkat etmeliyiz konularında bir şeyler çıktı mı?

Bence değişik grupların bir araya gelmesi bu olayda çok önemli. Bazı gruplar doğası itibarıyla öne çıkıyor. Sendika tabii ki olayı başlatan ve formel alanda temsilci, ama sendika da Novamed örneğinde tam başına buyruk hareket etmiyor. Başka gruplara da bakmış ve oradaki potansiyeli görmüş. Her sendika bunu görmeyebilir. Bu koalisyonlar çok önemli. Hem uluslararası seviyede, hem de ulusal

seviyede koalisyonlar çok önemli. Çünkü herkes bir yerinden dahil olmuş sürece. Bir de kimse “benim dediğim olsun” dememiş. Bu da çok önemli. Kadınlar açısından bakıldığında Novamed örneğinde bedenle ilgili çok ortak sıkıntı vardı, o nedenle bunu yansıtmak kolay oldu.

Belki başka örneklerde bu, çok daha zor olabilir. İnsan hakları söyleminden çıkılarak bedene gidiliyor. Birbirine çok yabancı olan aktörleri bir ortaklığa alıştırmak adına böyle gidilmesi de önemli. Bir de medyada yer alması elbette. Dışarıda olan ve okuyucu olarak bu problemi görmemiz sağlanmış. Hamileliğin sıraya konulmasının yanlışlığı patrona söylendiğinde çok da irkilmeyebilirdik bu söylemden. Ama bunu başka başka yollardan anlattıkça buradaki problemi görmek çok daha olanaklı hale geliyor. Medyanın bu biçimde kullanılması da önemli. Siz dünya çapında bir şirketsiniz ve bunu yapıyorsunuz, bu nasıl olabilir, bir yandan da küresel bazda .

Bir de şu var tabii; bir dava var. O dava üzerinden bir şeyler yapmak... Sosyalist feministler girdi, başka fikirlerle kadın örgütleri geldi. Önemli olan o davayı kazanmaktı, birinin ideolojisi diğerini yensin diye bir durum yoktu. Ya da ben böyle okudum.

Sendikanın tutumunu nasıl okudunuz?

Sendikanın tutumunda toplumsal cinsiyet açısından baktığınızda Adil Bey’le konuştum ben, çok korumacı bir yaklaşımı vardı. Bu olay bizim gururumuzdur, namusumuzdur demiyordu ama böyle okumak da mümkündür. Petrol-İş Kadın dergisi başka şeyler söylüyordu. Kadın dergisinin olması önemli. Buradan sendikaların da çıkaracakları var tabii. Aslında sendikada kadın üye sayısı çok düşük... Petrol-İş’te de sanıyorum yüzde 10’dan düşük. Aslında çok marjinal olan bir şeyi Petrol-İş merkeze taşıyor. Bu da önemli... Sadece kadın dergisinde çıkmıyor söyleşiler, Petrol-İş’in kurum dergisinde de çıkıyor. Bir şekilde görünmez olabilecek bir direnişi görünür kılmak, merkeze çekmek sendikalar açısından da önemli ve yeni bir şey.

Yerindenlik politikalarına da bakmışsınız, Novamed örneğinde nereye oturuyor bu, açar mısınız biraz?

Akademik bir çalışma olduğu için literatüre baktığımda Foucault’u okuyordum, yok değil biraz öyle ama biraz da değil diyordum. Yeni sosyal hareketler üzerinden yapılan araştırmaları okudum. Destek veren grupların ne durumda olduğu, çerçeve, nasıl zamanlama vs. gibi bir takım kavramlar vardı, ama bu olduysa böyledir gibi çizgisel bir düşünce de vardı. Toplumsal cinsiyet yoktu. Onlardan da yararlandım, ama çok da toplumsal cinsiyet perspektifi bulamadım.

Örneğin Koreli bir firmaya karşı Meksika’da Novamed’e benzer bir grev yapılmış. Nike’ın bir firması. Birkaç bin işçi grev yapıyor, Amerika’da birçok üniversitede des-

tek eylemleri oluyor, 'Nike bu şekilde üretim yapamaz' diye. Fabrika neredeyse kapatılacak duruma geliyor. Dört makale okudum bu konuda. Yalnız bir yerde buldum bu işçilerin çoğunluğunun kadın olduğunu. Amerika’da Üniversiteleri harekete geçirerek Meksika’daki bir Kore firmasını etkileyebilirsiniz, küreselleşme çağında iyi şeyler de oluyor, diyorlardı. Bir umut var diye anlatıyorlardı. Ama işçilerin kadın olduğu yalnızca bir yerde yazılıyordu. İşçilerin kadın olmasını hiç kimse önemli bir değişken olarak görmüyordu. Bu tabii ki harekete geçirilecek toplumsal güçleri sınırliyordu.

Sonra başka Çin üzerine yazılmış bir kitap vardı. O kitabın bittiği yerden başladım esasında ben bu çalışmaya. Çin’de ihracata yönelik üretim yapan serbest bölgedeki fabrikalar bütün çalışma sürecinde makinelerin başında bulunanlar, kadınların bedenleri üzerinde o kadar söz söyleme hakkına sahipler ki... Kadınlar çığlık atıyorlar, histerek oluyorlar. Bir hekim baktığında bunu histerya olarak görüyor, ama bahsettiğim kitabın Malezyalı yazarı bunu bir direniş stratejisi olarak okuyordu. Günlük direniş stratejilerinin tepki olarak okunduğu bir literatür grubu daha var. Bu da benim işime yaradı çünkü Novamed’de bunu gördüm. Tuvalette neden geç kaldıklarını anlatırken adet zamanlarını yazmaları vs. gibi. Ya da mesela sıraya sokulunca kadın doğum yapamıyor, bu da başka bir yerden baktığınızda direniş şekli olabilir.

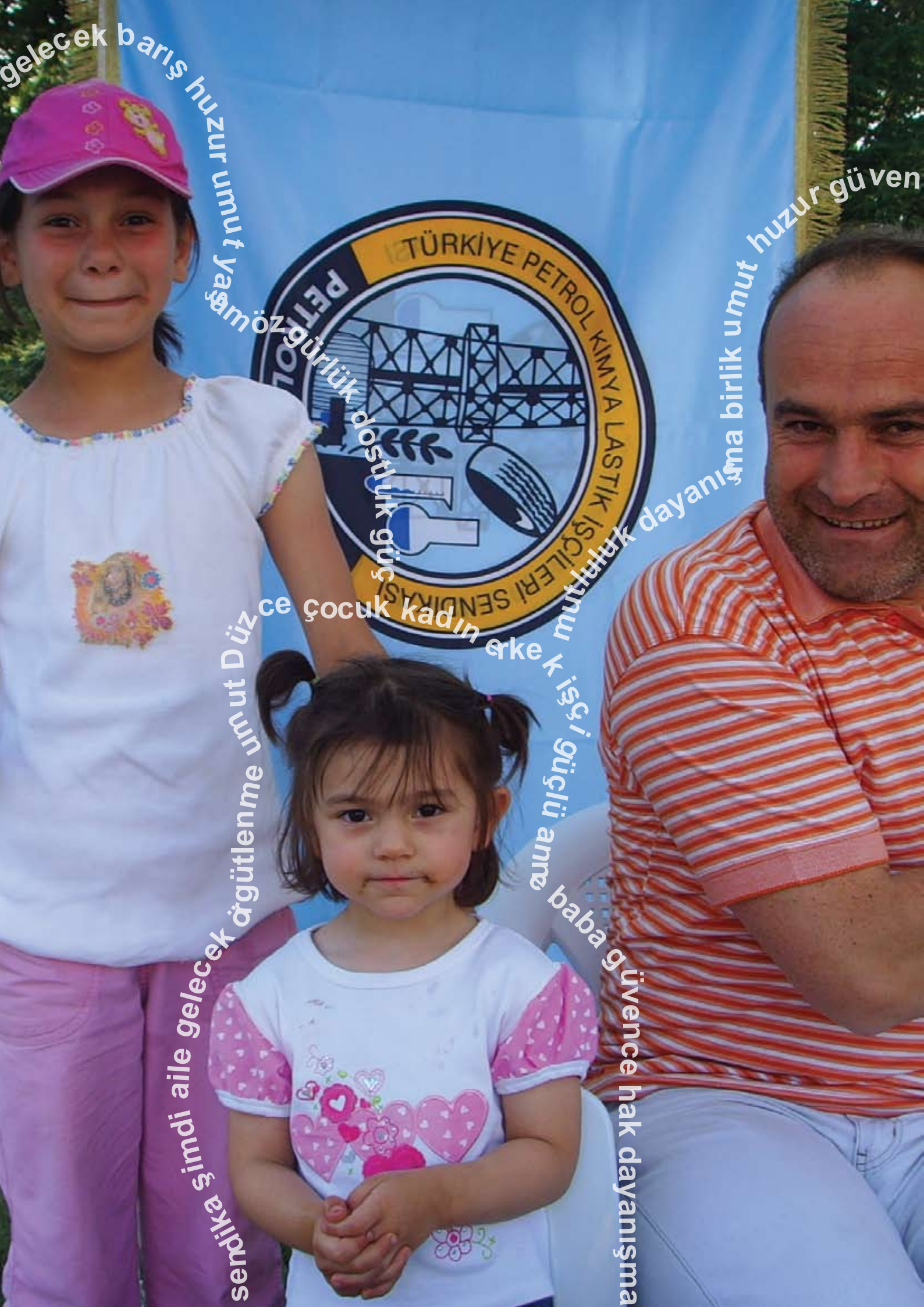
Aynı şekilde örgütlenmeye baktığımızda farklı bir örgütlenme var. Bağlantıların aktif hale getirilme süreçlerine de bakılması lâzım. Bakıyorsunuz sendikanın kullandığı dille diğer aktörlerin kullandığı dil arasında farklılıklar var. Ya da en başta çok farklıyken sonra yaklaşıyor. Ben o aradan bir şey söylemek istedim. Novamed örneğinde yukarıda bahsettiğim direnişlerden farklı bir şey var. Direnişi hem bedensel olarak görüyoruz hem toplu olarak görüyoruz, olay buna izin veriyor. Kadınlar greve girince ne oluyor da böyle söylemler çıkıyor, buna elveriyor, böyle okumaya elveriyor.

Ne diyor bize Novamed?

Küreselleşme dediğimiz şey bizim bedenlerimizi her şekilde ele geçiriyor, ama bir yandan çıkış noktalarımız da oluşuyor bu süreçte. Bizim haklarımızı korumak için bazı kanallar var, onları kullandığımızda bir şeyler yapabiliyoruz aslında, bunu demek istiyorum.

Çalışmanızı sundunuz mu?

Evet, Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde çok özet olarak 20 dakikalık bir biçimde sundum. Benim okuduğum bölümde ilk kez bir master öğrencisinin yaptığı bir çalışma basıldı. Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları diye bir dizi var, oradan çıktı. Bu dizide genel olarak doktora yapanların ve hocaların çalışmaları basılıyordu. Bu beni çok sevindiren bir şey oldu.

gelecek barış huzur umut yaşam özgürlük dostluk güç

ma birlik umut huzur güven

ce çocuk kadın erke işçi güçlü anne baba g

şimdi aile gelecek örgütlenme umut Düz

senpilik

üvence hak dayanışma